Keskustelutilaisuuspäivä nuorten kuulemisen menetelmänä

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Emilia Valkonen

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu
Kunnallispolitiikan koulutusohjelma

VALKONEN EMILIA: Keskustelutilaisuuspäivä nuorten kuulemisen menetelmänä

Kunnallispolitiikan pro gradu -tutkielma, 77 sivua, 4 liitesivua
Toukokuu 2012

Lasten ja nuorten vaikuttamiseen kunnan tasolla on toden teolla herätty vasta viime vuosien aikana. Tänä aikana on kuitenkin tapahtunut paljon: on perustettu lastenparlamentteja, nuorisovaltuustoja ja oppilaskuntia. Lasten ja nuorten vaikuttaminen on otettu myös mukaan virallisiin ohjelmiin, kuten hallitusohjelmaan. Vaikka paljon on jo tapahtunut, paljon pitää vielä tapahtua.

Tämän tutkielmani taustalla on Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n kaksi hanketta, joissa kehitettiin nuorten kuulemiseen tarkoitettua työkalua, keskustelutilaisuuspäivää. Päivän aikana nuoret arvioivat kunnallisia palveluita ja esittävät omia kehitysehdotuksiaan. Tilaisuuden tarkoituksena on tuoda yhteen kunnan ylintä poliittista ja hallinnollista johtoa sekä nuoria ja mahdollistaa heille avoin ja helppo keskustelu. Tässä työssä tarkastelen sitä, millainen työkalu keskustelutilaisuuspäivä kuulemismenetelmänä on ollut.

Nuorten kuuleminen määritetään nuorisolain 8§:ssä. Tämä keskustelutilaisuusmenetelmä on vain yksi lain vaatimista kuulemiskeinoista. Muita ovat esimerkiksi nuorisovaltuustot, verkkovaikuttamiskanavat sekä järjestöjen kautta tapahtuva vaikuttaminen.

Työni teoriapohjana on Benjamin Barberin vahva ja heikko demokratia. Tämä vastakkain asettelu sopii hyvin ponnahduslaudaksi varsinaiseen teoreettiseen viitekehykseen, joksi olen valinnut deliberatiivisen demokratiateorian. Sen monet ulottuvuudet korostavat keskustelun merkitystä poliittisessa toiminnassa ja antavat tilaa uudenlaisille demokratian muodoille. Deliberatiivisen keskustelun tärkeä lähtökohta on vaikuttavuus, johon myös kuvaamassani hankkeessa on pyritty. Toinen tärkeä teoreettinen käsite on luonnollisesti osallisuuden käsite, jota tarkastelen sekä emotionaaliselta että poliittiselta kannalta.

Tutkimuksen olen toteuttanut tapaustutkimuksena. Aineistonani olen käyttänyt omaa havainnointiani, sähköpostikyselyitä sekä teemahaastatteluita. Näistä aineistoista nousee selkeästi esiin nuorten tuntemukset välittömästi keskustelutilaisuuspäivän jälkeen ja vielä kuusi kuukautta tilaisuuden jälkeen. Myös tilaisuuksiin osallistuneita aikuisia on haastateltu ja heille on lähetetty sama sähköpostikysely kuin nuorille.

Tuloksista ilmenee, että keskustelutilaisuuspäivä on otettu kunnissa innostuneesti vastaan. Sen vaikutukset ovat olleet suurimmillaan juuri tilaisuuden jälkeen, jolloin nuoret ovat kokeneet onnistumista ja valtaantumista omassa asiassaan. Sen sijaan kysyttäessä tuntemuksia puoli vuotta tilaisuuden jälkeen, on into laimentunut ja negatiivisuus nostanut päätään. Näkemykseni mukaan tämän asennemuutoksen aiheuttaa ongelmainen tiedonkulku. Nuoret eivät saa keskustelutilaisuuden jälkeen tarpeeksi tietoa siitä, miten heidän esittämänsä asiat etenevät hallinnossa ja kokevat siksi, että niille ei ole tehty mitään. Aikuisten vastauksista kuitenkin ilmenee, että monia asioita on viety eteenpäin. Keskustelutilaisuuksilla on ollut monia positiivisia vaikutuksia niissä kunnissa, joissa tilaisuus on järjestetty.

Asiasanat: nuorten vaikuttaminen, demokratiakasvatus, palveluiden arviointi, osallisuus, deliberatiivinen demokratia

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto ... 4
2. Tutkimuksen lähtökohdat ... 6
2.1. Hankkeen esittely ... 6
2.2. Tutkimuksen yhteiskunnallinen tausta ... 7
2.3. Tutkimustehtävä ... 9
2.4. Tutkimusmenetelmä ... 9
3. Demokratian käsite ... 11
3.1. Käsitteen jäsentely ... 11
3.1.1. Barberin ohut ja vahva demokratia ... 11
3.1.2. Bogasonin aggregatiivinen, yhtenäistävä ja deliberatiivinen demokratia ... 14
3.1.3. Lopputulosteoriat ja proseduralistiset teoriat ... 14
3.2. Deliberatiiviset demokratiateoriat ... 16
3.3. Dialogi poliittisessa päätöksenteossa ... 19
4. Demokratian toteutumistapoja ... 22
4.1 Poliittinen osallistuminen ... 22
4.2. Perinteisen demokratian murros ... 23
4.3. Kansalaiset vallan käyttäjinä ... 25
5. Osallisuuden käsite ... 29
6. Nuorten vaikuttaminen Suomessa ja maailmalla ... 33
6.1. Kenen osallisuutta: Osallistumista ohjataan ylhäältä käsin ... 35
6.2. Koulu on lapselle oleellisin ympäristö ... 37
6.3. Vaikuttaminen koulun ulkopuolella: nuorten vaikuttajaryhmät ... 38
7. Keskustelutilaisuuspäivän rakenne ... 41
8. Tutkimuksen aineisto ... 44
8.1. Vuoden 2008 dialogikunnat ... 44
8.1.1. Akaa 2.9.2008 ... 44
8.1.2. Kuopio 12.9.2008 ... 46
8.1.3. Jyväskylä 1.10.2008 ... 47
8.1.4. Kalvola 9.10.2008 ... 49
8.1.5. Lavia 10.10.2008 ... 51
8.1.6. Vuoden 2009 kuntaliitosten ilmeneminen dialogikunnissa ... 53
8.2. Yhteenveto syksyn 2008 kunnista ... 55
8.3. Lyhyen aikavälin vaikutukset ... 56
8.3.1. Nuorten aktiivisuus tilaisuuden jälkeen ... 58
8.3.2. Muutokset aikuisten asenteissa nuorten arvioimina ... 59
8.3.3 Vaikutusmahdollisuuksien kehittyminen nuorten arvioimina ... 60
8.3.4 Tilaisuuden jälkeiset konkreettiset vaikutukset nuorten arvioimina ... 61
8.3.5. Muutokset nuorten asenteissa ja omissa asenteissa aikuisten arvioimina ... 62
8.3.6 Tilaisuuden jälkeiset konkreettiset vaikutukset aikuisten arvioimina ... 63
8.4. Pitkän aikavälin vaikutuksia ... 64
9. Hankkeiden tulokset 2008–2011 ... 68
10. Johtopäätökset ... 69
Lähteet ... 74
Liitteet ... 80

1. Johdanto

Tämän työn taustalla on kolme keskeistä lakia: perustuslaki, kuntalaki ja nuorisolaki. Ne luovat perustan sille, mitä tulen kuvaamaan. Lisäksi kansainvälinen ulottuvuus tulee YK:n lastenoikeuksien sopimuksesta. Näissä kaikissa sopimuksissa käsitellään hyvin selväsanaisesti lasten ja nuorten oikeuksia vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Jotta todellinen vaikuttaminen olisi mahdollista, on lapset, nuoret ja aikuiset saatettava yhteen ja saatava puhumaan samaa kieltä.

Lasten ja nuorten oikeuksia laajasti käsittelevä kansainvälinen sopimus on YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. Se on solmittu jo vuonna 1989 ja ratifioitu Suomessa 31.5.1991. Tässä yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaita (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 1 artikla). Sopimuksen 12 artiklassa todetaan, että lapsella, joka kykenee muodostamaan oman mielipiteensä, on oltava myös oikeus ilmaista se hänen ikäkauttaan ja kehitystään vastaavalla tavalla (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12 artikla). Sama osallistumisoikeus määritellään myös perustuslain 6§:ssä: ”Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti” (731/1999, 6§). Lapsen tai nuoren ei siis tarvitse osata laatia monimutkaisia kirjallisia esityksiä, vaan hän voi esittää oman mielipiteensä vaikka piirtämällä.

Myös kuntalaissa (365/1995) puhutaan osallistumisoikeudesta. 27§:ssä esitetään erilaisia toimintatapoja, jotka mahdollistavat kuntalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen kunnan toimintaan. Näitä ovat esim. palveluiden käyttäjien valitseminen toimielimiin, kunnanosahallinto, kuulemistilaisuudet sekä kunnalliset kansanäänestykset. Myös 28§:ssä määritelty aloiteoikeus on tärkeä vaikuttamistyökalu. Aloiteoikeudesta todetaan, että ”Kunnan asukkaalla on oikeus tehdä kunnalle aloitteita sen toimintaa koskevissa asioissa”. (365/1995, 27–28§.) Aloiteoikeus siis koskee kaikkia kuntalaisia, ikään katsomatta. Näin ollen se on myös lasten ja nuorten hyödynnettävissä.

Kunnan perimmäinen tehtävä on määritelty jo lain ensimmäisessä pykälässä: ”Kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan” (365/1995, 1§). Määritelmä on vähintäänkin ylimalkainen ja tätä kunnan ja kuntalaisen suhdetta on mahdollista tarkastella varmasti yhtä monelta kannalta kuin on tarkastelijoita. Tämän tutkielman lähtökohdaksi olen valinnut nuorten näkökulman. Nuoret ovat siitä mielenkiintoisia kuntalaisia, että heillä ei ole paljoakaan virallista vaikuttamisvaltaa ennen täysi-ikäisyyttään, mutta silti he käyttävät erittäin suurta osaa kunnan pal-

veluista (Gretschel ja Kiilakoski 2008, 85; Vainila 2008, 52). Nuoriin kohdistuvat palvelut myös jakautuvat monelle toimintasektorille (Siurala 2007, 48; ks. myös Bardy, 2011), eikä niiden järjestäminen ole aina helppoa.

Nuorisolaki (72/2006, 2§) määrittelee nuoret alle 29-vuotiaiksi. Nuorilla tässä tutkielmassa tarkoitan kuitenkin yleisesti ottaen kouluikäisiä, siis sekä yläkoulua että lukiota tai toista astetta suorittavia oppilaita ja opiskelijoita. Heillä on paljon sellaisia omaa ympäristöään koskevia ajatuksia ja parannusehdotuksia, jotka tulisi ottaa huomioon kunnallisessa päätöksenteossa, mutta usein oikeanlaiset kommunikaatiokanavat puuttuvat tai niitä on vaikea löytää. Näistä osallistumismahdollisuuksista säädetään nuorisolain 8§:ssä: ”Nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa” (72/2006, 8§).

Nuoria, kuten muitakaan kuntalaisia, ei luonnollisesti voida käsitellä yhtenä ryhmänä. Nuorten parissa erottuu ehkä kaikista ikäryhmistä selkeimmin sellaisia vahvoja sisäisiä ryhmiä, joihin kuuluminen ohjaa yksittäisen nuoren valintoja ja asenteita. Tällaisia ryhmiä saattaa yhdistää musiikki, harrastukset tai kiinnostus omaan ympäristöön. Viimeksi mainittu ryhmä on tämän tutkielman keskeinen tutkimuskohde, sillä he ovat niitä nuoria, jotka ovat osallistuneet järjestettyihin keskustelutilaisuuksiin. Toisaalta nuorissa on paljon myös syrjäytymisuhan alla eläviä, mutta heitä ei ole mahdollista käsitellä tämän rajauksen puitteissa. Nämä varsin raa’asti jaotellut ryhmät käyttävät osittain hyvin erilaisia kunnallisia palveluita, sillä syrjäytyville nuorille on työpajoja, sosiaalipalveluita ja erilaisia tukipalveluita. Toisaalta nuoret käyttävät paljon myös samoja palveluita ja monet näistä ovat sellaisia, joita nuorten lisäksi kaikki kuntalaiset käyttävät, kuten julkinen liikenne, kulttuuripalvelut tai terveydenhuolto. Nämä ovat juuri sellaisia asioita, joihin nuoret eivät luonnostaan, ilman että heille järjestetään siihen erityinen tilaisuus, pääse vaikuttamaan ennen kuin ovat täysiikäisiä ja voivat äänestää.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen taustoja sekä valitsemiani tutkimusmenetelmiä ja -kysymyksiä. Tutkimuksen aineisto on kerätty Allianssi ry:n hankkeiden aikana, joten kuvailen ensin näitä hankkeita ja siirryn sitten kuvaamaan hankkeiden taustalla vaikuttaneita suurempia yhteiskunnallisia muutosvaatimuksia.

2.1. Hankkeen esittely

Tämän työn taustalla on kaksi hanketta, joita hallinnoi Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Ensimmäinen hanke, Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008 -hanke, tai tuttavallisemmin 8§-hanke alkoi vuonna 2008. Hankkeen päätyttyä vuoden 2008 lopussa perään polkaistiin toinen hanke, Kuntien peruspalveluiden arvioinnin kehittämishanke. Tästä käytettiin lyhyemmin nimeä 7§-hanke. Pykälillä viitataan nuorisolain kahdeksanteen ja seitsemänteen pykälään, joissa määritellään, että nuorisopolitiikka ja nuorisotyö ovat kunnan tehtäviä, joita se voi toteuttaa yhteistyössä muiden tahojen kanssa (72/2006, 7§) ja että nuorilla on oltava mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi paikallisen nuorisopolitiikan suunnittelussa (72/2006, 8§). Kuntien peruspalveluiden arvioinnin kehittämishanke kesti kolme vuotta, 2009–2011. Se päättyi vuoden 2011 loppuun. Molemmissa hankkeissa yhteistyökumppaneina olivat silloiset lääninhallitukset ja sittemmin ELY-keskukset, Kuntaliitto, Nuorisotutkimusverkosto sekä Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto. Hankkeita rahoitti Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Vuonna 2008 alkaneeseen 8§-hankkeeseen valittiin pilottikunniksi arvalla 20 kuntaa, jokaisesta maakunnasta paitsi Ahvenanmaalta. Valintaa rajattiin sen verran, että mukaan otettiin sellaiset kunnat, joissa oli edes jollain tasolla toimiva nuorten vaikuttajaryhmä. Tieto niistä kunnista, joissa tällainen ryhmä oli jo olemassa, saatiin lääninhallitusten teettämästä peruspalvelujen arviointi -kyselystä, joka on toteutettu vuoden 2007 aikana, ja jonka painopisteenä oli nimenomaan lasten ja/tai nuorten osallistumis-, kuulemis- ja vaikuttamisjärjestelmät. Kun tähän asti peruspalveluiden arviointilomakkeen oli täyttänyt sektorin vastaava viranhaltija, vuonna 2008 arviota palveluista kysyttiin ensimmäistä kertaa niiden käyttäjiltä, eli nuorilta itseltään. (ks. http://www.valtikka.fi/ Toimintaa/8-pykala-hanke?searchterm =8§+hanke sekä Korpinen 2009, 24–25.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa (2007–2011) määritellään, että lapset ja nuoret tulisi nähdä ”*aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat omaan elämäänsä. Tämän toteutumiseksi tar-*

vitaan lisää toiminnallisia menetelmiä ja jo löydettyjen toimintatapojen aktiivista hyödyntämistä, jotta lapset ja nuoret saavat roolin yhteiskunnan aktiivisina toimijoina itseään koskevissa asioissa." Tähän haasteeseen vastasivat nämä kaksi hanketta, joissa kehitettiin selkeä ja muokattavissa oleva osallistumistyökalu, jota jokainen Suomen kunta voi käyttää.

Myös uudessa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa (2012–2015) määritellään hyvin selväsanaisesti tavoitteeksi lisätä "*lasten ja nuorten mukanaoloa kunnallisten palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä sekä lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa*" (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa 2012–2015, 16). Keskustelutilaisuusmenetelmälle on siis tilausta jatkossakin.

Itse olen tullut mukaan hankkeeseen vuonna 2008. Sen jälkeen olen toiminut hankkeessa sekä kouluttajana että keskustelutilaisuuksien vetäjänä. Neljän vuoden aikana tilaisuuden on järjestänyt noin 100 kuntaa, joista tietysti osa jo useamman kerran. Itse olen matkustanut hankkeen puitteissa Porvoosta Kemijärvelle ja Vaasasta Kangasniemelle. Tarkempia tietoja koulutetuista ja tilaisuuden järjestäneistä kunnista löytyy hankkeen loppuraportista. (ks. Gretschel ja Kauniskangas 2012.)

Hankkeessa käytettyä keskustelutilaisuusmenetelmää kuvaan tarkemmin luvussa 7.

2.2. Tutkimuksen yhteiskunnallinen tausta

Edellä kuvattujen hankkeiden vaikuttimina toimi siis vuosiksi 2007–2011 laadittu lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Ohjelmassa on korostettu demokratiakasvatusta lasten ja nuorten integroimisessa yhteiskuntaan. Demokratiakasvatuksella viitataan ennen kaikkea kunnan eri organisaatioiden järjestämään kasvatustyöhön, siis kouluihin ja nuorisotyöhön (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, 36). Tätä demokratiakasvatuksen tavoitetta kukin taho toteuttaa omalla tavallaan. Nuorisotyössä demokratiakasvatusta on mahdollista toteuttaa myös tekemällä oppimisen kautta (Nuoret kuntapalveluita kehittämässä -rahoitushakemus 2012). Juuri siihen myös käsillä olevat hankkeet ovat toimintansa aikana pyrkineet.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2007–2011 todetaan, että: "*Kouluihin ja yleisesti kuntiin on luotava systemaattisesti menetelmiä, joiden kautta lasten ja nuorten osallisuus arkipäiväistyy*" (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, 33). Tällä tarkoitetaan sitä, että lasten ja nuorten tulee saada vaikuttaa heitä lähellä oleviin asioihin ja sillä tasolla kuin hei-

dän ikänsä antaa odottaa. Osallistuminen ei siis ole pelkästään äänestämistä tai osallistumista nuorille järjestettyyn ohjelmaan, vaan aitoa oikeutta tulla huomioiduiksi ja kuulluiksi.

Vaikka vaikuttaminen tehtäisiinkin helpoksi ja arkiseksi, on kehittämisohjelman tavoite luonnollisesti kasvattaa tämän hetken nuorista aktiivisia aikuisia. Myös Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (60/1991, 29 artikla) todetaan, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä ”*lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä*” (60/1991, 29 artikla). Mikäli lapsille ja nuorille mahdollistetaan aidosti tulosta tuottavat vaikuttamiskokemukset jo lapsuudesta alkaen, on aktiivinen aikuisuuskin mahdollinen.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2012–2015 määritellään keskeisiksi tavoitteiksi mm. lasten ja nuorten kasvattaminen aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi aikuisiksi (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015). Aktiivista kansalaisuutta ei kuitenkaan voi opettaa antamatta lapsille ja nuorille valtaa; vallankäyttöä he oppivat vain valtaa käyttämällä. Siksi jo lapsiakin tulisi kohdella kansalaisina, joilla on omia mielipiteitä ja omanlaisensa tahto toimia. (Gretschel ja Kiilakoski 2008, 85; lain. John 2003, 92.)

Kun lapset ja nuoret oppivat tunnistamaan niitä tilanteita, joissa heillä on mahdollisuus vaikuttaa, tulevat myös kunnallisen osallistumisen kanavat heille tutummiksi ja selkeämmiksi. Kimberlee (2008, 323) on esittänyt, että paikallishallintoa on mahdollista uudistaa ottamalla nuoria mukaan päätöksentekoon. Demokratiakasvatus täytyykin nähdä laajana käsitteenä, sillä usein myös kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä tarvitsee kouluttaa. Gretschel ja Kiilakoski (2008, 86) toteavat, että toisinaan aikuiset, jotka nuorten kanssa toimivat, ovat jo aikoja sitten lakanneet ymmärtämästä nuoria. Siksi ”on tärkeää ylläpitää kommunikaatiosuhdetta eri elämismaailmojen välillä”. (Gretschel ja Kiilakoski 2008, 86.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa määritellään tavoitteita opettajien jatko- ja täydennyskoulutussisältöjen täydentämiseksi vastaamaan demokratiakasvatuksen vaatimuksia. Samalla pyritään kehittämään käytössä olevia oppimateriaaleja. Aktiivisuutta ja vaikuttamisintoa tavoitellaan myös tuomalla kansalaisjärjestövierailut osaksi yhteiskunnallista opetusta ja kannustamalla yhteiskunnalliseen keskusteluun kouluissa. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, 36.) Myös muutoin lasten parissa toimivilta sekä päättäjiltä voidaan odottaa samaa ymmärryksen laajentamista. Tulevaisuuden tavoitteena on laajentaa aikuisten ymmärrystä uudenlaisten

demokraattisten toimintatapojen merkityksestä ja tätä kautta saada heitä sitoutettua lasten ja nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä kunnallisten palveluiden arviointiin ja kehittämiseen (Nuoret kuntapalveluita kehittämässä -rahoitushakemus 2012).

2.3. Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman aihepiiri käsittelee edellä kuvatun hankkeen sisällä kehitetyn keskustelutilaisuuspäivän ja sen metodien vaikutuksia kunnissa. Näin laaja ja syvällinen nuorten kuuleminen heitä koskevissa asioissa oli vuonna 2008 uudenlainen toimintatapa lähes kaikissa hankkeen 20 kunnassa. Se kuitenkin mahdollistaa palveluiden syvällisen ja oikea-aikaisen kehittämisen kunnissa.

Tämän tutkielman johtoajatuksena on nuorten konkreettisen vaikuttamisen korostaminen osana demokratiakasvatusta. Vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen on kunnan tehtävä, joka ankkuroituu vahvasti nimenomaan kunnalliseen nuorisotoimeen. Kuten edellä on esitetty, kasvatus ei kuitenkaan koske pelkästään nuoria, vaan uusista ajatus- ja toimintamalleista voivat oppia niin viranhaltijat kuin luottamushenkilötkin. Koulutusta ja tietoa kuitenkin tarvitaan vielä monissa kunnissa.

Tutkimusongelma on selvittää, millainen menetelmä dialogitilaisuudet ovat olleet. Tähän pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksillä, joita ovat:

Millaisia vaikutuksia järjestetyillä dialogitilaisuuksilla on ollut?

Onko näissä tilaisuuksissa päästy todelliseen deliberatiiviseen dialogisuuteen?

Jotta näihin kysymyksiin on mahdollista vastata, perehdyn ensin demokratian käsitteeseen yleisellä tasolla Benjamin Barberin (1984) heikon ja vahvan demokratian kautta ja syvennyn sen jälkeen tarkemmin deliberatiivisen demokratian eri ilmenemismuotoihin. Seuraavissa luvuissa käsittelen dialogia ja sen eri muotoja sekä osallisuuden käsitettä.

2.4. Tutkimusmenetelmä

Tässä tutkimuksessa on kyse tapaustutkimuksesta, jonka Hirsjärvi (1997, 130) kuvailee olevan ”*yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa*

olevia tapauksia”. Tapaustutkimukselle on myös tyypillistä, että aineistoa kerätään useita eri metodeja apuna käyttäen (Hirsjärvi 1997, 130).

Kvalitatiivisen tutkimuksen nimi on vaihdellut ajan saatossa. Hirsjärvi lainaa Teschiä (Hirsjärvi 1997, 129; lain. Tesch 1991, 16), jonka mukaan sosiaalitieteilijät nimittivät omaa työtään pitkään kenttätyöksi ja siihen liittyvää aineiston keruuta osallistuvaksi havainnoinniksi. Nykyään tämä kaikki on voitu yhdistää kvalitatiivisen terminologian alle. Kenttätyö ja osallistuva havainnointi kuvaavat hyvin myös tämän tutkielman toteuttamista, vaikkei kyse olekaan sosiaalitieteestä.

Hirsjärvi (1997, 119) viittaa kirjassaan Alasuutariin, jonka mukaan laadulliselle tutkimukselle on suorastaan ominaista tutkimusprosessien eri osien vahva limittyminen, sillä aineistosta saattaa nousta jotain sellaista, mikä pakottaa tarkastamaan alussa asetettuja lähtökohtia (Hirsjärvi 1997, 119; lain. Alasuutari 1993, 211 ja 236). Niinpä olen valinnut tämän tutkielman menetelmäksi ankkuroidun teorian eli *grounded theoryn*, jotta aineostosta nousevat kysymykset saisivat vapaasti tulla esiin ja pyrin kulkemaan niiden ohjaamaan suuntaan. Hirsjärven (1997,163) mukaan *grounded theory* on ennen kaikkea tutkimuksen lähestymistapa. Vaikka *grounded theory* on hyvin kiistanalainen metodi, uskon sen sopivan omaan tyyliini. Gretcshel (2002, 25) kertoo väitöskirjassaan valinneensa oman tutkimuksensa teoriaksi ankkuroidun teorian, koska teoria mahdollistaa se, että tutkimuksen teemat saavat nousta toiminnasta itsestään, eikä pelkästään ennalta asetetuista kysymyksistä (Gretschel 2002, 25; lain. Dugan 1996, Glaser ja Strauss 1967).

Koskela (2007, 91) kuvailee ankkuroitua teoriaa ”umpilaadulliseksi” metodiksi, joka soveltuu tutkimuksiin, joissa ihmiset ovat tekemisissä keskenään. Tämän teorian mukaan on sopivaa kyseenalaistaa valmiit muodolliset teoriat ja niiden selityskyky, sillä tutkittaessa ihmisiä aineisto on väistämättä uniikkia, kuten on myös sen analyysi. (Koskela 2007, 91.)

Tässä tutkimuksessa aion hyödyntää tapaustutkimuksen antamaa vapautta, ja käytän aineistona sekä dialogitilaisuuksista keräämiäni omia havaintojani, kirjallisena kerättyä palauteaineistoa sekä osallistujien haastatteluita.

3. Demokratian käsite

3.1. Käsitteen jäsentely

Demokratia-käsitteellä viitataan sekä nykyisen kaltaisiin edustuksellisiin demokratioihin että antiikin Kreikan suoraan demokratiaan. Tällöin on kyse demokratian arvojen ja sen periaatteiden määrittelystä, eikä käsitettä tarvitse sitoa tiukkoihin tällä hetkellä olemassa oleviin ilmenemismuotoihin. Toisaalta vanhojen käytäntöjen tutkiminen ja kriittinen tarkastelu auttaa luomaan aivan uudenlaisia päätöksentekojärjestelmiä nykyhetkessä. Sekä osallistuvan demokratian teorioissa että julkista harkintaa korostavassa deliberatiivisessa demokratiateoriassa arvo kytkeytyy siihen tosiasiana pidettyyn toiminnan ominaisuuteen, että demokraattiset instituutiot voivat mahdollisesti muuttaa ihmisten käyttäytymistä. (Setälä 2003, 10–11.) Vesikansan (2002, 12) mukaan demokratia on länsimaisen valtion arvo, ihanne sekä pyrkimys, joka Suomessa on turvattu korkeimmalla mahdollisella tasolla, perustuslaissa. Julkisen vallan vastuulla on lain hengen toteuttaminen arjessa. Perusoikeuksiin perustuu myös kansalaisten oikeus arvostella viranomaisia ja toisaalta vaatia heiltä tehokkuutta julkisessa toiminnassa. (Vesikansa, 2002, 12.)

3.1.1. Barberin ohut ja vahva demokratia

Barberin (1984) raaka jaottelu sopii hyvin myöhemmin esitettävien uudenlaisten demokratiamuotojen pohjaksi. Hän jakaa demokratian kahteen ryhmään: heikkoon tai ”ohueen” ja vahvaan. Barber (1984, 3–6) kärjistää monet länsimaisen historian ongelmat liberaalin demokratian seurauksiksi. Tällaisia olivat esimerkiksi sotilasdiktatuurit ja fasismi. Ongelmat juontuvat liberaalin demokratian lähtökohtiin, jotka eivät olekaan demokraattisia alkuunkaan. Sen sijaan ne ovat yksilön etua korostavia, talouteen nojaavia ja väliaikaisia. Siksi niiden pohjalta ei voi nousta teorioita kansalaisuudesta, osallistumisesta tai yhteisestä hyvästä. Barber jakaa liberaalin, ohuen demokratian kolmeen osaan: anarkistiseen, realistiseen ja minimalistiseen. Nämä luokat eroavat toisistaan siinä, miten ne suhtautuvat yhteiskunnassa ilmeneviin ongelmiin. Anarkismi kieltää ongelmat, realismi tukahduttaa ne ja minimalismi sietää. (Barber 1984, 3–6.)

Ohuen demokratian anarkismi on ennen kaikkea amerikkalaisen yhteiskuntajärjestyksen perusta. Se pohjautuu vapaisiin markkinoihin ja yksityisomistukseen, ja korostaa yksilön vapautta. Anarkismin näkökulmasta konfliktit juontuvat poliittisesta kanssakäymisestä, eivät vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa politiikka toteutetaan. (Barber 1984, 6–9.) Realismi sisältää paljon samoja

elementtejä kuin anarkismi, mutta se esittää politiikan myös takeena yksilön hyvinvoinnille. Realismi on valtakeskeistä, joten siihen liittyy lähtökohtaisesti myös pelkoa, pakottamista, palkkioita ja sanktioita. Nykypäivän liberalismi nojaa vahvasti realistiseen politiikkaan. Sen kulmakiviä ovat lait, jotka määräävät sanktioita lainvastaisesta toiminnasta ja toisaalta palkitsevat toivottua käyttäytymistä. (Barber 1984, 11–13.) Minimalismi kieltäytyy katsomasta politiikkaa vallan tai vapaiden markkinoiden välineenä, vaan korostaa politiikan merkitystä ulkosuhteiden rakentajana. Tämän näkemyksen mukaan konfliktien ei voida vain toivoa katoavan eikä niitä voi pakottaa pois, joten niitä on pakko sietää. Koska konflikteja kuitenkin väistämättä syntyy, on politiikan tehtävä luoda yhteiskuntaan sellaiset institutionaaliset puitteet, että niissä voidaan toimia. (Barber 1984, 15–16.) Minimalistisen suuntauksen tavoitteena on ollut pyrkiä tasoittamaan anarkistisen suuntauksen yksilön vapauden ja realismin valtiollisen vallan jyrkkää vastakkain asettelua. Sen tavoitteena on luoda näiden kahden välimuoto pakottamatta ihmisiä siihen. Sellaisenaan se siis tavallaan ylittää liberalismin rajat ja toimii vahvan demokratian pohjana. Silti myös minimalistisen suuntauksen ajatukset ovat instrumentalistisia tavoitellessaan ja palvellessaan yksilön hyvää, eikä suinkaan yhteisöllisyyden takia sinänsä. (Barber 1984, 17.)

Barber tiivistää ”ohuen” demokratian olevan paikalleen jämähtänyttä ja vaihdantaan perustuvaa. Se ei siis pyri uudistumaan tai luomaan uutta. (Barber 1984, 24.) Tällaisena tämä klassinen ja sellaisenaan vanhakantainen liberaali demokratia on hyvä vastakohta sekä Barberin muotoilemalle vahvalle demokratialle että uudenlaisille demokratian muodoille.

Vanhan, ohuen liberaalin demokratian vastakohta on vahva demokratia. Se syntyy vahvoista kansalaisista, joita yhdistää älykkyys ja järkiperäinen halu toimia yhteisön puolesta. Se ei siis perustu pelkästään altruismiin, vaan yksilöiden tiedostavuuteen. Barberin mukaan vahva demokratia on osallistuvan demokratian moderni muoto. (Barber 1984, 117.)

Vahvan demokratian idea painottaa voimakkaasti muutoksen huomioimista. Barberin (1984, 119) mukaan liberaalin demokratian näkemys politiikasta on joko konfliktien poistaminen (anarkistinen dispositio), alistaminen (realistinen dispositio) tai konfliktien sietäminen (minimalistinen dispositio). Sen sijaan vahvan demokratian tarkoitus on muokata konflikteista politiikan avulla uutta luovaa ajattelua ja seikkailua. (Barber 1984, 119.)

Barber (1984, 121) painottaa, että politiikassa on aina kyse toiminnasta, johon liittyy valinta. Useimmiten valinnat tapahtuvat epäsuotuisissa olosuhteissa ja perustuvat liian vähäiseen tietoon. Poliittista päätöksentekoa tarvitaan silloin, kun päätetään koko yhteisöä koskettavasta asiasta. Bar-

ber mukaan tällaisella asialla on seitsemän ulottuvuutta: toiminta (*action*), julkisuus (*publicness*), tarve (*necessity*), valinta (*choice*), järki (*reasonableness*), konflikti (*conflict*) sekä itsenäisyyden puute (*absence of an independent ground*). (Barber 1984, 122.)

Edellä mainituista toiminta tarkoittaa konkreettista toimintaa, joka vaikuttaa yhteisön jäseniin, kuten vaikkapa sairaalan rakentaminen. Barber (1984, 123) huomauttaa, että vaikka politiikan ja toiminnan yhdistäminen saattaa tuntua itsestäänselvyydeltä, on ainakin liberaalin demokratian näkemys toiminnasta ollut passiivinen. Toiminta on siis nähty tapahtuvaksi muiden kautta, esimerkiksi puolueen, poliitikkojen tai virkamiesten. Vahvan demokratian toiminta puolestaan korostaa osallisten toimintaa. Barber toteaakin osuvasti, että sivustakatsojat, olivatpa he kansalaisia tai penkkiurheilijoita, saattavat nukahtaa. (Barber 1984, 122–123.) Toimintaan liittyy myös julkisuus: sitä toteutetaan julkisesti ja sen tavoitteet ovat julkisia, joten se on poliittista. Poliittisen toiminnan tulee myös olla tarpeellista, pelkkä toiminta itsessään ei riitä. Tästä seuraa, että myös päätöksellä olla tekemättä poliittisia päätöksiä on julkisia seuraamuksia. Useimmiten seuraus on vallitsevan tilanteen säilyminen. (Barber 1984, 123–125.)

Valinta ja järki kytkeytyvät vahvasti yhteen. Poliittiset valinnat tapahtuvat keskustelun, harkinnan ja päätöksenteon kautta. Impulsiivisia päätöksiä ei voida pitää poliittisina. Poliittisen valinnan takana ovat yksilön vapaa ja tietoinen harkinta, joten yksilön järki tekee hänen valinnoistaan poliittisia valintoja. Barber huomauttaakin, että kuka tahansa voi olla toimija, mutta vain yhteisön jäsen voi olla poliittinen toimija. Toisaalta järki viittaa myös käsiteltävien asioiden järjellisyyteen: se on valittu päätöksentekoagendalle yhteisestä päätöksestä, vaikkei se olisikaan täysin rationaalinen. (Barber 1984, 126–127.)

Konfliktit ovat politiikan peruselementti. Tämän myönsivät jo liberaalin demokratian teoreetikot, kuten Hobbes. Barber muotoilee konfliktin olemuksen toteamalla, että politiikassa konfliktien tarkoitus on ”olla samaa mieltä siitä, kuinka ollaan eri mieltä”. Politiikan viimeinen elementti on itsenäisyyden puute, jolla Barber viittaa tieteellisen tiedon puutteeseen päätöksenteossa. Barberin mukaan politiikka tapahtuu aina sellaisessa tilanteessa, jossa totuutta ei vielä tiedetä. (Barber 1984, 128–129.)

3.1.2. Bogasonin aggregatiivinen, yhtenäistävä ja deliberatiivinen demokratia

Bogason (2004, 24) erottelee demokratian teoreettisella tasolla kolmeen ryhmään: edustukselliseen (*aggregative*), yhtenäistävään (*integrative*) ja deliberatiiviseen. Näistä ensimmäinen, edustuksellinen, juontaa juurensa valistuksen ajan Ranskaan ja Yhdysvaltoihin, joissa tuolloin toteutettiin hallintouudistuksia, joita monet länsimaat sitten myöhemmin kopioivat. Aggregatiivinen demokratia suo ihmisille oikeuksia osallistua yhteiskunnan asioiden hoitoon. Osallistumisen päämääränä on usein jokin tavoiteltava materiaalinen hyvä, ja tätä päämäärää ajavat poliittiset puolueet ja erilaiset järjestöt yksilöiden puolesta. Yksilön osallistuminen on useimmiten ad hoc -tyyppistä ja hiipuu, kun tavoite on saavutettu. Perinteisin esimerkki aggregatiivisesta demokratiasta on kansallinen parlamentaarinen demokratia ja sen tärkein poliittinen lopputulema on resurssien allokaatio. (Bogason 2004, 24–25.)

Integratiivinen demokratia puolestaan pohjautuu antiikin Kreikan vapaisiin miehiin, jotka yhdessä kokoontuivat keskustelemaan ja päättämään asioista. Tällaisessa järjestelmässä yksilöt osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon, koska siten voidaan saavuttaa kaikille yhteinen hyvä. Yksilön tavoitteet jäävät siis yhteisten tavoitteiden taakse. Politiikan tärkein lopputulema on yhteisesti jaettu tavoite ja keskinäinen luottamus. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi yksilöiden osallistuminen on yleensä pitkäkestoista. (Bogason 2004, 25–26.)

Kolmas demokratian ulottuvuus, deliberaatio, on kahden edellä esitetyn kompromissi. Se pohjaa pitkälti Habermasin diskurssiteoriaan, joka on ottanut integratiivisesta demokratiamallista keskustelevuuden, perustelujen prosessit sekä mukautuvan muutoksen, mutta eroaa integratiivisesta mallista siinä, että ihmiset eivät edusta vain yhtä homogeenistä ryhmää. Diskurssiteoreettisen näkemyksen mukaan yhteisymmärrys toimintatavoista on tärkeämpi kuin ymmärrys arvoista, joten yksilöillä voi ryhmän sisällä olla eriäviä mielipiteitä. Tilanteessa, jossa yksimielisyyttä ei saavuteta, on mahdollista äänestää ja tätä kautta toteuttaa yhteistä tahtoa. (Bogason 2004, 26–27.) Osa teoreetikoista pitää äänestystä ainoana demokraattisena vaihtoehtona tällaisissa tilanteissa (Herne ja Setälä 2006, 116; lain. Przeworski 1998, 140).

3.1.3. Lopputulosteoriat ja proseduralistiset teoriat

Maija Setälä (2003) on jakanut demokratiateoriat kahteen osaan tukeutuen Charles Beitzin teorioihin, jotka Beitz on esitellyt jo vuonna 1989 kirjassaan *Political Equality*. Tämä jaottelu koskee

normatiivisia demokratiateorioita, jotka jakautuvat lopputulosteorioihin ja proseduralistisiin teorioihin. Lopputulosteoriat arvottavat nimensä mukaisesti demokraattisen toiminnan lopputuloksia, kun taas proseduralistiset teoriat näkevät demokratian arvon sisältyvän toiminnan menettelytapoihin. (Setälä 2003, 12.)

Lopputulosteoriat ovat seurauseettisiä teorioita, eli valittu toimintatapa on hyväksyttävä, jos se tuottaa jonkin arvokkaana pidetyn lopputuloksen, eli kollektiivisen päätöksen. Nämä lopputulosteoriat ovat siis luonteeltaan hyvin instrumentaalisia, sillä niissä demokratialla on lähinnä välinearvoa tavoitellun lopputuloksen saavuttamisessa. Beitz (lain. Setälä 2003, 12) on jakanut vielä lopputulosteoriat kahteen osaan: kansan tahto -teoriaan sekä paras lopputulos -teoriaan. Ensimmäiselle ominaista on se, että demokraattinen prosessi tuottaa kansalaisten odotuksia vastaavia päätöksiä. Jälkimmäisessä puolestaan odotetaan demokratian tuottavan parhaita mahdollisia elinoloja ihmisille. Huomattavaa on, että sen jälkeen kun parhaat mahdolliset elinolot ja yhteiskunnalliset olosuhteet on määritelty, pitää vielä perustella, miksi demokratia on paras keino saavuttaa nämä ennalta määritellyt olosuhteet. Teoria antaa senkin mahdollisuuden, että paras yhteiskunnallinen järjestelmä onkin jokin muu kuin demokratia. Näiden kahden teorian lisäksi on olemassa vielä kolmas seurauseettinen teoria, joka ei kuitenkaan keskity parhaaseen lopputulokseen, vaan demokraattisen prosessin sivutuloksiin. Sellaisia voivat olla vaikkapa yksilöiden lisääntynyt yhteiskunnallinen aktiivisuus tai poliittisen yhteisön sisäinen kiinteys. (Setälä 2003, 12–14.)

Beitzin toinen ryhmä ovat proseduraaliset teoriat. Ne ovat deontologisia siinä mielessä, että ne näkevät menettelyllä itsellään olevan omaa arvoa, lopputuloksesta huolimatta. Setälä (2003, 14) tosin huomauttaa, että useimmat deontologiset teoriat huomioivat silti myös lopputuloksen jollain tavalla. Deontologisia proseduraalisia demokratiateorioita ovat esimerkiksi John Rawlsin ja Jürgen Habermasin deliberatiiviset teoriat. Tämän teorian mukaan demokraattisessa päätöksenteossa keskeisintä on päätöksentekoa edeltävä keskustelu, johon kuka tahansa saa halutessaan ottaa kantaa. Rawlsia ja Habermasia erottavat periaatteet, sillä Rawls keskittyy poliittiseen oikeudenmukaisuuteen, kun taas Habermas kommunikatiiviseen rationaalisuuteen. Yhteistä näille teorioille on se, että ne näkevät toimintatapojen arvon ihmisten sitoutumisen kautta. Kun julkista keskustelua käydään avoimesti, siihen osallistuvat ihmiset sitoutuvat siihen, ja lopputulosten legitiimisyys riippuu siitä, onko julkinen keskustelu ollut laadukasta ja riittävää. (Setälä 2003, 14–15.)

3.2. Deliberatiiviset demokratiateoriat

Herne ja Setälä (2006, 115) toteavat deliberatiivisten demokratiateorioiden saaneen vahvan jalansijan viime vuosien teoriakeskusteluissa ja arvelevat tämän johtuvan teorioiden valistukseen pohjaavasta arvomaailmasta, joka sopii hyvin myös nyky-yhteiskunnan arvomaailmaan, jossa korostuvat rationaalinen päätöksenteko, autonomia sekä ihmisten välinen tasa-arvo. Yhteistä eri teoriasuuntauksille on päätöksenteon pohjautuminen julkiseen keskusteluun eli deliberaatioon. Tähän keskusteluun osallistuvat kaikki ne, joita päätöksenteko koskee. Toki asianomaiset voivat olla edustettuina myös edustajien välityksellä, kuten perinteisessä edustuksellisessa demokratiassa. Herne ja Setälä korostavatkin, ettei deliberatiivisen demokratian ole tarkoitus syrjäyttää perinteisiä malleja, vaan pikemminkin täydentää niitä. (Herne ja Setälä 2006, 115.)

Raisio ja Vartiainen (2011) käyttävät deliberatiivisesta demokratiasta suomennoksia harkitseva, pohdiskeleva ja keskusteleva demokratia, joskin huomauttavat, ettei näitä suomenkielisiä termejä useinkaan käytetä, vaan tyydytään englannista suomennettuun termiin ’deliberatiivinen’ demokratia (Raisio ja Vartiainen 2011, 11). Nämä suomenkieliset määritelmät kuitenkin avaavat hyvin deliberatiivisen demokratian olemusta.

Deliberatiiviset demokratiateoriat eroavat toisistaan jonkin verran siinä, mitä niiden lopputulemaksi asetetaan. Osa teoreetikoista esittää, että deliberaation ideaali tavoite on yksimielisyys (Habermas; lain. Cooke 2000, 948), kun taas osan mielestä keskustelun kuuluu synnyttää toisistaan eriäviä mielipiteitä (Rawls; lain. Gutmann ja Thompson 1996, 53). Tärkeää on tällöin se, että päätöksen perustelut ovat kaikkien hyväksymät, vaikkeivät kaikki samaa mieltä olisikaan. (Herne ja Setälä 2006, 115–116.)

Beitzin luokittelussa julkisen harkinnan teoria eli deliberatiivinen demokratiateoria on proseduraalinen ja deontologinen, eli menettelyn itseisarvoa korostava teoria (Setälä 2003, 14). Deliberatiivisen teorian mukaan poliittisten päätösten tulee perustua itsenäisten ja tasa-arvoisten ihmisten välillä käytyyn julkiseen keskusteluun (Setälä 2003, 135), jonka tavoitteena on määrittää sellaiset yhteiset valinnat, joiden perusteet ovat kaikkien kansalaisten hyväksymiä. Parhaiksi vaihtoehdoiksi valikoituvat keskustelun kautta ne, joilla on parhaat perustelut. Koska kaikilla halukkailla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä, yhteisen hyvän käsityksen tulisi rakentua keskustelun aikana, ja näin ollen vastata jokaisen toiveisiin, vaikka jokaisen osallistujan arvot ja päämäärät olisivatkin erilaisia. (Setälä 2003, 131–132.)

Deliberatiivisen demokratiateorian taustalla on Setälän (2002, 135–137) mukaan ennen kaikkea Kantin moraalifilosofia ja kategorinen imperatiivi eli ehdoton käsky. Tämä Kantin filosofian kulmakivi tarkoittaa, että jokaisen ihmisen tulisi omassa elämässään noudattaa sellaisia periaatteita, joista voitaisiin muodostaa kaikille yleisiä moraalisia ohjeita. Tällainen ohje voi olla vaikkapa valehtelusta kieltäytyminen. Ihminen, joka toimii näiden yleispätevien sääntöjen mukaan, on autonominen, ja voi toimia vapaana ja tasa-arvoisena yhteisen hyvän eteen. Sekä John Rawls että Jürgen Habermas ovat omaksuneet Kantin ihmismallin teorioidensa pohjaksi. Myös päätösten perusteleminen ja perustelun arviointi ovat peräisin Kantin filosofiasta. (Setälä 2002, 135–137.)

Perinteinen yksimielisyyteen tähtäävä demokratiateoria on Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria, jonka mukaan ihmisten päätöksentekoa ja toimintaa ohjaa kommunikatiivinen rationaalisuus eli agendalla olevia asioita arvioidaan ainoastaan niiden ansioiden perusteella. Tällaisia ansioita ovat johdonmukaisuus, väitteiden todenmukaisuus sekä moraalisten väitteiden yleistettävyys. Mikäli mielipiteellä ei ole näitä ansioita, se karsiutuu keskustelusta itsestään ja paras argumentti voittaa, jolloin ryhmä saavuttaa yksimielisyyden. Habermasin teoria perustuu ideaalitilanteisiin, eikä siis sellaisenaan toteudu juuri koskaan aidoissa keskustelutilanteissa. (Herne ja Setälä 2006, 117.)

Habermasin teoriassa keskeisellä sijalla on keskustelun etiikka ja siinä ideaali kommunikaatiotilanne. Tällaisessa ideaalissa tilanteessa keskustelijat ovat itsenäisiä eikä heitä painosteta mitenkään. Keskustelijat ovat myös rationaalisia, eli he ovat sitoutuneita tarkastelemaan keskustelussa esiin tulleita väitteitä puhtaasti väitteinä, eivätkä esimerkiksi heijasta väitteisiin tuntemuksiaan puhujasta. Väitteitä tulisi arvioida vain niiden moraalisten periaatteiden kestävyyden ja todenmukaisuuden perusteella. Mikäli väite on validi ja moraalisesti kestävä, kaikki keskusteluun osallistuvat voivat hyväksyä sen ideaalissa keskustelutilanteessa. Jotta konsensukseen ja kaikkia tyydyttävään ratkaisuun voidaan päästä, keskustelijoiden tulee käyttää sellaisia käsitteitä ja ilmaisuja, että ne tarkoittavat jokaiselle osallistujalle samaa asiaa. Ratkaisun perusteeksi esitetyt väitteet tulee perustella siten, että voidaan olla varmoja, ettei yhdessä saavutettu ratkaisu perustu virheisiin. Tästä ideaalista kommunikaatiomallista Habermas on johtanut mallin demokraattisesta legitimiteetistä: demokraattinen päätös on sitä legitiimimpi, mitä lähempänä se on ideaalia kommunikaatiotilannetta. (Setälä 2003, 138–139.)

Raisio ja Vartiainen (2011, 13; lain. Mansbridge ym. 2010, 3 sekä Morrell 2010, 160) puolestaan tiivistävät deliberatiivisen klassisen ideaalin neljään kohtaan. Näitä ovat:

1) Yhteen kerääntynyt joukkio ihmisiä, jotka haluavat käsitellä jotain heitä kiinnostavaa ongelmaa tai epäkohtaa. Se voi olla laajuudeltaan aivan pieni paikallinen tai vaikkapa kansallinen ongelma.
2) Jokaisella on tilanteeseen tullessaan omat mielipiteensä, mutta deliberaatiotilanteessa heidän on tarkoitus pohtia käsillä olevaa ongelmaa avoimesti ja joka puolelta.
3) Keskustelun ja ongelmankäsittelyn tulisi perustua objektiiviseen järkeilyyn, ei esim. vallankäyttöön. Tosin ryhmän muut jäsenet saattavat vaikuttaa yksittäisiin mielipiteisiin, mutta vaikutuksen tulisi tapahtua nimenomaan järkeilyn kautta. Osallistujilla on siis oikeus muuttaa mielipidettään keskustelun kuluessa.
4) Keskustelun tarkoituksena on luoda ratkaisu, joka palvelee yhteistä hyvää. Näin ollen oman edun tavoittelun pitäisi keskustelun vaikutuksesta jäädä pois.

Deliberatiivisten demokratiateorioiden toisessa päässä ovat arvopluralistiset teoriat, jotka ammentavat Rawlsin ja Scanlonin teorioista. Herne ja Setälä (2006, 120) painottavat, etteivät Rawls ja Scanlon ole deliberatiivisen demokratian teoreetikkoja, mutta heidän teoriansa ovat silti vaikuttaneet paljon myös deliberatiivisiin demokratiateorioihin. Rawlsin poliittinen liberalismi korostaa yksilöiden mielipiteiden ja perusarvojen erilaisuutta, mutta edellyttää, että näistä eroavaisuuksista huolimatta ihmisten on pystyttävä yhteiseen päätöksentekoon muiden erilaiset mielipiteet ja arvomaailma huomioon ottaen. Rawlsin mukaan yksimielisyys ei ole tavoiteltavaa, sillä se johtaa helposti painostukseen tai konformismiin. (Herne ja Setälä 2006, 120–122.)

Scanlonin teoria asettuu Habermasin ja Rawlsin teorioiden väliin. Scanlonin teoria keskittyy yksittäisiin kollektiivisiin päätöksiin, joita on mahdollista tehdä, vaikkeivät kaikki päätöksentekoon osallistuvat olisikaan yksimielisiä. Tällaisia päätöksiä Scanlon nimittää ”kohtuullisiksi sopimuksiksi”, jotka on mahdollista saavuttaa, mikäli eri osapuolet sen haluavat saavuttaa ja heillä on tasavahva neuvotteluvoima. Sopimukseen pääseminen ei edellytä yksimielisyyttä vaan osapuolten on oltava yhtä mieltä siitä, mikä on paras mahdollinen toimintatapa. Osapuolet voivat myös hyväksyä sopimuksen eri syistä, kunhan toimivat samansuuntaisesti. (Herne ja Setälä 2006, 121–123.)

Yhteistä Rawlsin ja Habermasin teorioille on usko ihmisen rationaalisuuteen ja tasa-arvoisuuteen. Nämä ideaalit juontuvat kumpaankin teoriaan Kantin ideaalista, jossa yksilö on päämäärä sinänsä. Habermasin mukaan julkinen keskustelu yhtenäistää yksilöiden mielipiteet, kun taas Rawlsin mukaan yksilöiden tulee sitoutua yhteiskunnan perusarvoihin, vaikka muuten eroavaisuudet arvoasetelmissa sallitaankin. (Herne ja Setälä 2006, 121.)

3.3. Dialogi poliittisessa päätöksenteossa

Jotta julkinen keskustelu voidaan luokitella deliberatiiviseksi, sen on täytettävä tiettyjä piirteitä. Kaikki julkisuudessa käytävä keskustelu ei siis ole deliberatiivista keskustelua. Herne ja Setälä (2006, 115–116) mainitsevat Bohmanin (1996, 27), jonka mukaan deliberaatioprosessiin kuuluu dialogi, jossa eri kantojen edustajat perustelevat omia näkemyksiään ristiriitatilanteissa, jotka vaativat yhteistyötä ratketakseen. Gutmann ja Thompson (1996, 53; lain. Herne ja Setälä 2006, 116) taasen asettavat julkisen keskustelun tavoitteiksi kollektiivisesti sitovat päätökset, joiden synty edellyttää eri osapuolten perusteltuja mielipiteitä.

Luokitellessaan deliberatiivisen demokratian tärkeimpiä tunnusmerkkejä Raisio ja Vartiainen (2011, 14) nostavat esiin Fishkinin (2010) deliberatiivisen keskustelun viisi määrettä. Ne vaativat, että:

-tarjolla oleva tieto on tarkkaa,

-keskustelu on monipuolista. Se sisältää siis sekä argumentteja että vasta-argumentteja,

-osallistujilla on monipuolisia mielipiteitä,

-osallistujat ovat halukkaita kuuntelemaan ja harkitsemaan muiden mielipiteitä, vaikka ne olisivatkin omien ajatusten vastaisia,

-jokaisen mielipide huomioidaan, vaikka se olisikin ryhmän yleisen mielipiteen vastainen.

Jos nämä viisi kriteeriä täyttyvät, on mahdollista saavuttaa ”ideaali puhetilanne”, johon eivät vaikuta osallistujien ikä, yhteiskunnallinen asema tai mielipide, vaan ainoastaan keskustelun aikana esitetyt faktat. (Raisio ja Vartiainen 2011, 14.)

Deliberatiivisen keskustelun yksi tärkeimpiä tavoitteita on luonnollisesti vaikuttavuus. Osa tutkijoista näkee deliberatiivisen keskustelun synnyttämät tulokset sitovina, toiset suuntaa-antavina. Raisio ja Vartiainen kehottavat toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla – toisinaan tulokset voivat olla suuntaa-antavia, toisinaan ne on syytä toteuttaa sellaisinaan. Oleellista olisi kuitenkin saada asiasta päättäviltä tahoilta jonkinlainen esitys siitä, miten nämä deliberaation kautta syntyneet ideat aiotaan huomioida. (Raisio ja Vartiainen 2011, 32.)

Risto Harisalo ja Timo Aarrevaara tarkastelevat artikkelissaan ”Keskustelu, väittely ja dialogi poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa” puhekulttuurin merkitystä erityisesti politiikassa, mutta myös hallinnossa. Aihetta ei ole kirjoittajien mukaan kunnallispoliittisessa kentässä juurikaan tutkittu, joten artikkeli avaa aivan uusia näkökulmia. Yksi tällainen kanta on oivaltavan ja yhteyksiä luovan puhekulttuurin nostaminen taloudellisesti merkittäväksi tekijäksi. Tilanteissa, joissa rakenteet, säännöt ja ohjelmat eivät enää edistä organisaation kehittämistä, pitäisikin huomiota suunnata myös sisäiseen puhekulttuuriin. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 259.)

Päätöksenteossa puhekulttuuri liittyy ennen kaikkea rajoitettuun rationaalisuuteen, sillä Simonin teoretisoinnin mukaan ihmisten huomiokyky on rajallinen ja kohdistuu entuudestaan tuttuihin asioihin (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 269; lain. Simon 1979, 79). Myös Weber on todennut rajoitetun rationaalisuuden olevan luonteeltaan yhteisöllistä, ei siis vain yhden ihmisen rajoitettua rationaalisuutta. Kirjoittajat mukailevat Weberiä todetessaan, että mitä tulee ihmisten harkintaan, päättämiseen ja arviointiin, puhekulttuurin merkitys saattaa olla merkittävästi suurempi kuin kirjallisten dokumenttien ja esitysten. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 260.)

Harisalo ja Aarrevaara (2006, 262–263) tunnistavat kahdeksan puhekulttuurin keskeistä ominaisuutta. Näistä ensimmäinen on puhekulttuurin jatkuvuus ja rajaamattomuus – puhekulttuuri läpäisee koko organisaation. Toiseksi se on keino, jolla asioita laitetaan liikkeelle ja käynnistetään muutoksia. Puhekulttuurin ominaisuuksia ovat myös motivointi ja vastuullisuus: motivoivana tekijänä se sitoo ihmisiä yhteen ja vastuullisena se pakottaa osallistujansa kantamaan henkilökohtaista vastuuta sovituista asioista. Puhekulttuurin viides – ja vaikein – ominaisuus on velvollisuus edistää sen avoimuutta. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että keskustelussa esille nostettujen aiheiden päätökset eivät voi olla ennalta päätettyjä. Tähän liittyy myös kuudes ominaisuus, luotettavuus. Harisalo ja Aarrevaara (2006, 262) toteavat, että ”avoimuus ei eliminoi luotettavuutta”. Seitsemäs ominaisuus on arvostus ja kunnioitus, jotka mahdollistavat jokaisen ilmaista mielipiteensä ja tekevät puhekulttuurista näin tasa-arvoisen. Viimeinen ominaisuus on puhekulttuuriin kohdistuva jatkuva kysyntä. Jatkuva muutos pakottaa osallistujat käyttämään koko ajan enemmän aikaa ajatustensa ilmaisemiseen. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 262–263.)

Harisalo ja Aarrevaara (2006, 261, 263) jakavat puhekulttuurin neljään eri ulottuvuuteen: rupatteluun, keskusteluun, väittelyyn ja dialogiin. Nämä ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa niin kiinteästi, että niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Toisaalta ne saattavat myös esiintyä yhdessä ja samassa puhetilanteessa jopa yhtä aikaa. Nämä perusulottuvuudet määrittävät henkilöiden välisen vuorovai-

kutuksen määrää, laatua ja intensiteettiä. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 263.) Seuraavassa käyn lyhyesti läpi Harisalon ja Aarrevaaran määrittelemät perusulottuvuuksien sisällöt.

Rupattelu on satunnaista ja haarukoivaa, mutta keveydestään huolimatta sitä ei pidä vähätellä. Rupattelulla on tärkeä rooli ihmisten lähentäjänä ja henkisen yhteenkuuluvuuden luojana. Keskustelu ja rupattelu vaihtelevat useissa puhetilanteissa. Niiden ero on ennen kaikkea henkilökohtainen kokemus, sillä jos osallistujista tuntuu, että runsaasta puheesta huolimatta he eivät ole todella keskustelleet mistään, on kyse vain rupattelusta. Hyvässä keskustelussa jokaisella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa keskustelun sisältöön ja osallistua tasa-arvoisesti. Päätöksentekoareenoilla keskustelun tarkoituksena on useimmiten tavoitteena saavuttaa yksimielisyys käsiteltävinä olevista asioista. Väittelyillä puolestaan on usein organisoitu rakenne, sillä niiden tarkoituksena on löytää esillä olevista vaihtoehdoista parhaat mahdolliset. Väittelyllä ominaista on se, että mielipiteiden esittäjät puolustavat omia näkemyksiään toisten vastakkaisia näkemyksiä vastaan. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 265; lain. Kakkuri ja Knuutila 1999, 217.) Hyvässä väittelyssä kuitenkin tulisi antaa asioiden riidellä, ei ihmisten. Hyvä ja avoin väittely on hieno tilaisuus oppia uutta ja ymmärtää asioita eri näkökulmista. Parhaimmillaan väittely auttaa näkemään esitettyjen vaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia. Dialogi on puhekulttuurin ulottuvuuksista kehittynein. Se eroaa väittelystä ja keskustelusta ennen kaikkea laadullisesti. Yksikään puhekulttuurin ulottuvuus ei ole mahdollinen politiikassa ja hallinnossa, jos osallistujat pitävät tiukasti kiinni omista mielipiteistään eivätkä suostu harkitsemaan muiden esille nostamia kantoja. Dialogi edellyttää siis erityisen avointa asennetta. Hyväksyessään aivan uudenlaiset ratkaisumahdollisuudet ja mielipiteet, päättäjät voivat päästä puhekulttuurissaan dialogin tasolle asti. (Harisalo ja Aarrevaara 2006, 264–267.)

4. Demokratian toteutumistapoja

Demokratia voi toteutua monin eri tavoin. Jo pitkään on puhuttu edustuksellisen demokratian kriisistä, ja sille on kehitelty korvaavia muotoja. Alla tarkastelen joitakin demokratiateorioiden klassikoita sekä uudenlaisia demokratian muotoja.

4.1 Poliittinen osallistuminen

1960- ja -70-lukujen osallistuvan demokratian hengessä kritisoitiin vahvasti edustuksellisen demokratian periaatteita, sillä niiden mukaan vaalien kautta tapahtuva osallistuminen ei ole riittävän monipuolista eikä huomioi muita osallistumisen mahdollisuuksia. (Setälä 2003, 103.)

John Stuart Millin esittämä teoria on edellä mainitussa Beitzin luokittelussa seurauseettinen teoria, joka korostaa hyviä sivutuloksia, joita ovat osallistumisen mukanaan tuoma aktiivisuus yhteiskunnallisessa elämässä sekä poliittisen tiedon ja harkintakyvyn kasvu. Nämä osallistumismahdollisuudet ovat edustuksellisen demokratian mukana tulevia etuja. Kun kansalaiset ovat älykkäitä ja tietoisia yhteiskunnan toiminnasta, heitä palveleva hallitus, joka on kansalaisten valitsema, voi toimia mahdollisimman tehokkaasti ja tuottaa näin ollen parhaita mahdollisia päätöksiä. Toisaalta on hallituksen tehtävä kehittää kansalaisten älyllisiä kykyjä ja poliittista osallistumista. Koska hallitus on kansan valitsema, kansalla on myös oikeus toimia hallinnon valvojana. Demokratian yksi tavoite on Millin mukaan kouluttaa kansalaisista hyviä kansalaisia. (Setälä 2003, 113–114, 116.) Kansalaisten kehittäminen ja kouluttaminen ei kuitenkaan ole demokratian tärkein oikeutusperuste, vaan hallitusten tärkein tavoite edustuksellisena elimenä on huolehtia kansalaisten hyvinvoinnista. Tähän päästään, kunhan kansalaiset ovat tarpeeksi valveutuneita ja älykkäitä. (Setälä 2003, 118; lain. Mill 1958, 25–27.)

Myös Carole Patemanin teoriat ovat Beitzin luokituksessa hyvien sivutulosten teorioita. Pateman korostaa omissa teorioissaan osallistuvaa yhteiskuntaa ja ihmisten osallistumista erilaisissa ympäristöissä. Patemanin varhaisemmissa teoksissa osallistuminen ei ole puoluepoliittista osallistumista, vaan osallistumisen ympäristöjä ovat niin perhe kuin työpaikatkin. Myöhemmin hän on ottanut mukaan myös poliittisen osallistumisen. Teoria esittää ihmisten olevan toisistaan riippuvaisia, mikä pakottaa heidät toimimaan yhteisen hyvän eteen. Tämä riippuvuussuhde juontuu ihmisten välisistä moraalisista velvoitteista, jotka kukin vapaaehtoisesti hyväksyy voidakseen toimia osana yhteiskuntaa. Velvoitteet ovat kuitenkin yksilöiden välisiä, eivät siis esimerkiksi yksilön ja valtion välisiä.

Tästä johtuu, että poliittista päätöksentekoa ei voi rajata koskemaan vain kollektiivisia päätöksiä, vaan poliittista päätöksentekoa on myös muiden ihmisten huomioiminen. (Setälä 2003, 118–120.)

Patemanin mukaan yhteiskunta, jossa vallitsee demokratia, suo ihmisille osallistumisen mahdollisuuksia, ja osallistuvat ihmiset omaksuvat velvoitteita toisiaan kohtaan omasta vapaasta tahdostaan., Osallistuminen itsessään on tärkeää, ei niinkään sen kautta syntyvät päätökset. Osallistumalla ihmiset kehittävät omaa moraaliaan, jota heidän tulee hyödyntää tehdessään kollektiivisia päätöksiä, joissa tavoitteena tulisi aina olla yhteisen hyvän. (Setälä 2003, 121–123.)

4.2. Perinteisen demokratian murros

Sutela (2002, 25) huomauttaa, että kansalaisten kiinnostus perinteiseen poliittiseen toimintaan on vähentynyt viime vuosina, mikä näkyy vaikkapa puolueiden jäsenmäärien vähenemisenä ja äänestysprosenttien laskuna. Edustuksellinen demokratia on ollut melkoisessa alamäessä: kun vuonna 1984 äänestysprosentti kunnallisvaaleissa oli 74,0 ja ehdokkaita oli 64 878, olivat lukemat laskeneet vuoden 2004 kunnallisvaaleihin 58,6 %:iin ja ehdokkaiden osalta 39 906:teen. Äänestysaktiivisuudessa on myös alueellista jakautumista niin, että sellaisilla alueilla, joilla asuu hyvin koulutettuja ja korkeatuloisia, äänestysaktiivisuus on korkeimmillaan. Myös nuorten äänestysvilkkaus on saattanut jäädä todella alhaiselle tasolle, kuten kuntaliitoksen tehneessä Joensuussa, joissa joillain alueilla vain 17 % alle 25-vuotiaista äänesti vuoden 2004 kuntavaaleissa. (PARAS demokratia, 7–8; lain. Tilastokeskus).

Bogason (2004, 27–34) tarkastelee Tanskan hallinnollisia muutoksia ja toteaa nykyisten muutostrendien saaneen alkunsa jo 1970-luvulla, jolloin hallinnon uudistuksia alettiin toden teolla viedä läpi. Muutokset ovat johtaneet uudenlaiseen paikallishallintoon, jossa päätöksenteko yhä useammin tapahtuu hyvin paikallisella tasolla ja uudenlaisia vaikuttamis- ja osallistumiskanavia hyödynnetään asukkaiden kuulemiseksi. (Bogason 2004, 27–34.)

Puoluepolitiikka on hallinnut paikallista päätöksentekoa Tanskassa 1970-luvulta, jolloin uudistukset alkoivat. Puolueet ovat yhä edelleen vahvasti esillä paikallisessa päätöksenteossa, mutta nykyään myös puolueisiin kuulumattomat kuntalaiset voivat osallistua päätöksentekoon uudenlaisten vaikuttamiskanavien kautta. Bogasonin mukaan tällaisia uusia ilmenemismuotoja ovat aktivistiryhmät, palveluiden käyttäjät sekä kolmannen sektorin järjestöjen jäsenet. (Bogason 2004, 30–33.)

Bogasonin (2004, 31) mukaan yhteiskunnan kehitys ja vahva panostus koulutukseen on johtanut puolueiden tarpeettomuuteen. Hyvin koulutettuja ja aktiivisia ihmisiä on enemmän kuin koskaan ennen, eivätkä he tyydy byrokratian heidän puolestaan tekemiin päätöksiin, vaan toimivat mieluummin itse. Suurin osa aktivisteista ja yhden asian liikkeistä haluaa vaikuttaa jokapäiväiseen ympäristöönsä, kuten päiväkoteihin, vanhusten huoltoon, ympäristöön tai rakennuksiin. Tällainen vaikuttaminen eroaa perinteisestä puolueosallistumisesta siinä, että se on luonteeltaan ad hoc -tyylistä: aktivistit toimivat ajamansa asian eteen niin kauan, kunnes parannus saavutetaan ja vetäytyvät sen jälkeen. Tanskassa tällaisia aktivisteja on kutsuttu termillä ”*everyday makers*”, jonka voisi suomentaa vaikkapa arjen aktivisteiksi. (Bogason 2004, 31; PARAS demokratia, 10.) Tällaiset nopeasti nousevat ja kuolevat liikkeet voidaan nähdä joko edustuksellista demokratiaa köyhdyttävänä tekijänä, koska kannattajat saattavat olla vahvasti alueeseen tai vaikkapa sukupuoleen sidottuja. Toisaalta tällaisista yhden asian liikkeistä voidaan nähdä nousevan uudenlaista kunnallista voimaa, kun ihmiset ottavat kantaa kunnassa tapahtuviin asioihin, vaikkei vaikutuskanava olekaan perinteinen. (PARAS demokratia, 10.)

Käyttäjädemokratia toteutuu käyttäjien muodostamien lautakuntien tai ryhmien sekä neuvoantavien ryhmien kautta. Tanskassa monet pormestarit ovat kuitenkin huolissaan siitä, että tavallisen äänestäjän mielipide jää huomiotta käyttäjän mielipiteen korostuessa (Bogason 2004, 32; lain. Bogason 2001, 157). Bogason kuitenkin huomauttaa, että käyttäjädemokratia on suppeaa eikä kovinkaan moni etujärjestö aja sen asiaa. (Bogason 2004, 32).

Kolmas uudenlainen demokratian muoto on kolmannen sektorin järjestödemokratia. Tällä Bogason viittaa kolmannen sektorin hyödyntämiseen paikallisten hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Järjestöjen toiminnalla tavoitellaan sosiaalisen pääoman kasvattamista ja yhteisöllisyyttä, jossa paikalliset ihmiset auttaisivat toisiaan. Järjestöjen tehtäväksi jää toimia tällaisen toiminnan selkärankana, sillä yksilöt saattavat vaihtua mutta järjestön tulisi aina pyrkiä hankkimaan lisää tarvittavia jäseniä. (Bogason 2004, 32–33.)

Uudenlaisten vaikuttamismuotojen ja -kanavien myötä myös osallistujien roolit ovat muuttuneet: perinteisistä äänestäjistä on tullut enemmän sivustaseuraajia, jotka toimivat vain silloin, kun heitä pyydetään toimimaan eli äänestyspäivinä. Aktivistit puolestaan ovat kokeneet yhteiskunnallista arvonnousua. Heissä on kahdenlaisia aktivisteja: projektinjohtajia tai yrittäjiä, jotka tuovat rahoitusta julkisen sektorin toimintaan ja arjen aktivisteja (*everyday makers*), jotka vaativat parannusta itselleen tärkeään asiaan ja ovat valmiita toimimaan sen puolesta. Julkisten palveluiden asiakkaista on tullut käyttäjiä, joiden tarpeiden tyydyttäminen on noussut poliittiselle agendalle. Järjestöjen jäse-

nistä on tullut tärkeä sosiaalisen pääoman kartuttaja ja sosiaalisen koheesion ylläpitäjä. (Bogason 2004, 33–34.)

Vanhojen mallien rinnalle on alkanut syntyä myös uudenlaisia suoran demokratian muotoja, kuten vaikkapa e-demokratia. Sutela (2002, 25) arvioikin internetin aktivoivan erityisesti nuoria käyttäjiä, mutta myös sellaisia, jotka haluavat vaikuttaa suoraan itselleen tärkeään asiaan. Anttiroiko (2002, 30–31) käyttää tällaisesta uudenlaisesta demokratiasta nimitystä teledemokratia, jonka perusidea on tieto- ja viestintäteknologian avulla ottaa käyttöön suoran ja osallistuvan demokratian keinoja, ja näin ollen täydentää perinteistä edustuksellista demokratiaa. Teledemokratiaa on hyödynnetty esimerkiksi maailmalla seutusuunnittelussa, liikenteen suunnittelussa ja kunnallispolitiikassa. Tällöin vaikuttaminen on järjestetty ”sähköisten kuntakokousten” kautta, joissa tiedotus on kytketty aiemmin järjestettyihin mielipidemittauksiin. Tulokseksi näistä kokeiluista saatiin, että kuntalaiset ovat kiinnostuneita yhteisten asioiden hoidosta, kunhan se tapahtuu heitä arvostavassa hengessä ja siihen on riittävät mahdollisuudet. Anttiroiko (2002, 31) korostaakin, että teledemokratian tärkein olemus on tiedon jakamisessa: kun tieto saadaan jaettua kuntalaisille asti, asiasta voi syntyä hyvää avointa keskustelua. Oleellista tässä kehityksessä ei ole niinkään infrastruktuuri, vaan uuden teknologian yhdistäminen vanhoihin hallinto- ja politiikkamalleihin. Tapahtuipa vaikuttaminen sitten kirjeitse tai interaktiivisen keskustelukanavan kautta, sillä on yksi perusedellytys: sen on oltava aidosti vaikuttavaa. Teledemokratian tarkoituksena ei ole suinkaan etäännyttää ihmisiä kunnallisesta hallinnosta, vaan saada aikaan aitoa keskustelua, jolla voidaan ”täsmävaikuttaa” kulloinkin agendalla olevaan asiaan. Tavoitteena on luoda samalla poliittista vastuullisuutta ja pitkäjänteisyyttä. (Anttiroiko 2002, 34–35.)

4.3. Kansalaiset vallan käyttäjinä

Demokratian toteutuminen on kiinni myös itse kansalaisista ja siitä, miten he itse suhtautuvat omaan valtaansa. Barberin mukaan kansalaiset menettävät omaa valtaansa, kun he antavat sen vaaleilla valituille edustajille (Setälä 2003, 103; lain. Barber 1984, 145). Vesikansa (2002, 15) puolestaan jakaa ihmiset suhtautumisensa perusteella alamaisiin ja kansalaisiin. Alamaiset eivät kykene hyödyntämään kansalaisoikeuksiaan, eikä hän pyri vaikuttamaan asioiden hoitoon saati näkemään vaihtoehtoja olemassa oleville ratkaisuille. Kansalainen sen sijaan on tiedostava henkilö, joka seuraa yhteiskunnallista päätöksentekoa ja tarvittaessa pyrkii jopa painostamaan päätöksentekijöitä. Kansalainen luottaa siihen, että hänellä on vaikutusvaltaa yhteisissä asioissa ja että asioita voidaan

ajaa myös alhaalta ylöspäin. Tällöin tosin saatetaan vaatia yhteistyötä eri ihmisten ja eri ryhmien kesken. Kansalaisuus harvoin tulee automaattisesti, vaan lapsia pitää kasvattaa siihen ja vahvistaa lasten ja nuorten uskoa siihen, että epätoivottaviin asioihin on mahdollista puuttua ja muutosta tapahtuu. Tämä kasvattamistehtävä jää vanhemmille sekä koululle. (Vesikansa 2002, 15–17.)

Millin teorioiden mukaan paikallinen hallinto on sellainen taso, jolla kansalaiset voivat opetella demokratian perussääntöjä ja toisaalta myös omasta edustaan huolehtimista (Setälä 2003, 114; lain. Mill 1958, 42–43 ja Pateman 1970, 30–31). Vuonna 2005 alkanut kunta- ja palvelurakenneuudistus, Paras-hanke, vaikuttaa luonnollisesti myös kunnallisen demokratian ilmenemiseen. Kuntaliiton mukaan uudistuksen tärkeimpiä tavoitteita on vahvistaa demokratiaa ja kansanvaltaista ohjausta kunnissa (PARAS demokratia, 3). Matti Wiberg (2005, 11) kritisoi ankarasti suomalaista kuntareformia ja sen valmistelutapaa. Hänen näkemyksensä mukaan valmistelun aikana olisi pitänyt käydä enemmän julkista poliittista keskustelua, eikä antaa valmistelua ainoastaan valtion virkamiehille. Myös kunnallinen päätöksenteko saa arvostelua, sillä Wiberg näkee monien kuntien jämähtäneen paikoilleen, mikä estää uudenlaisten ratkaisuehdotusten mahdollisuuden nousta esiin. Toisaalta kuntien toimintakenttä ja sääntelymahdollisuudet pienenevät jatkuvasti yhteiskunnallisen muutoksen mukana, sillä muutokset väestönkasvussa sekä taloudessa vaikuttavat kunnan toimintamahdollisuuksiin supistavasti. (Wiberg 2005, 13–14.)

Kuntien yhteistyön lisääntyessä esimerkiksi kuntakonserneissa ja erilaisissa verkostoissa, demokratia ohenee. Näissä uusissa yhteistoiminnan muodoissa päättävät elimet muodostuvat yhtä lailla luottamushenkilöistä, mutta kuntalaiset eivät pääsekään valitsemaan heitä. Uusia verkostoja syntyy jatkuvasti, ja muiden muassa kuntaliitokset pakottavat muotoilemaan jäsenistöä jatkuvasti uudelleen. Jotta kansanvaltaisuus säilyisi myös palvelujen tuottamisessa, valtuuston tulisi pystyä ohjaamaan niitä tuottajasta riippumatta. (PARAS demokratia, 11–12.)

Uusi kuntauudistus, joka perustuu työssäkäyntialueen muodostamaan peruskuntaan (www.vm.fi), on tätä tutkielmaa kirjoitettaessa vielä lapsen kengissä. Uudistuksen tavoitteena on muodostaa niin vahvoja kuntia, että ne pystyvät itse tuottamaan palvelut kuntalaisilleen. Toistaiseksi kuntauudistuksen etenemistä ja sen vaikutusta kuntalaisille – ja erityisesti nuorille – suunnattuihin palveluihin on vaikea arvioida.

Wiberg (2005) on jakanut kunnallispoliittisen vallan seitsemään luokkaan: asukasvaltaan, kaverivaltaan, yhteisövaltaan, mielipidevaltaan, virkavaltaan, puoluevaltaan ja äänestysvaltaan. Näistä juuri asukasvaltaan kytkeytyy vahvasti kuntademokratian käsite, sillä jokainen asuu jonkin kunnan

alueella ja on näin ollen kunnan jäsen. Jokaisella on siis oikeus vaikuttaa oman kuntansa asioihin. Wiberg painottaa, että suurin ongelma kuntalaisten osallistumisessa ja päätöksentekoon vaikuttamisessa on ajoitus, sillä useimmiten kuntalaiset heräävät toimimaan liian myöhään. (Wiberg 2005, 21–22.) Wiberg (2005, 23) huomauttaa myös, että vaikka kunnallisen päätöksenteon tulisikin tapahtua virallisen organisaation sisällä, näin ei kuitenkaan aina ole, vaan monet vahvat taloudelliset toimijat saattavat vaikuttaa hyvinkin vahvasti asioiden valmisteluun ja päätöksiin. Toisaalta vaikka päätökset tehtäisiinkin valtuustossa, ne saattavat olla pienen piirin esittelemiä ja valmistelemia. Tähän Wiberg viittaa kaverivallalla. Kaverivalta on eliittivaltaa, joka saattaa kestää joissain kunnissa vuosikymmeniä. Kavereiden ei tarvitse olla samasta puolueesta, mutta he ovat tottuneet sopimaan asioiden hoitamisesta. Kaverivallalla on kaksi puolta: hyvä puoli on, että se on nopeaa ja tehokasta, mutta huono puoli on, että sillä ei ole juurikaan tekemistä demokraattisen päätöksenteon kanssa. Haittapuolena ilmenee myös se, että useinkaan tällaiseen pienen piirin päätöksentekoon ei tule uusia ajatuksia ja virikkeitä, joten päätöksiä tehdään vanhalla kaavalla. (Wiberg 2005, 26–27.)

Kunnissa ilmenee myös vahvaa yhteisövaltaa. Selkeimmin se ilmenee alueilla, joilla on vahvoja kieliyhteisöjä tai uskonnollisia yhteisöjä. Yhteisövalta on vahvaa myös sellaisissa kunnissa, joissa alueet jakautuvat selkeästi keskukseen ja yhteen tai useampaan periferiaan. Tällöin valtuutetun kotipaikalla on erityisen suurta merkitystä, ja hänen oletetaan puolustavan kotikulmien asioita valtuustossa. (Wiberg 2005, 31–32.) Mielipidevalta on ennen kaikkea median ja joidenkin johtavien poliitikkojen käsissä. Näillä mielipiteillä muokataan niin kunnan asukkaiden kuin ulkopuolistenkin kuntakuvaa. (Wiberg 2005, 33–34.) Virkavaltaa on jokaisessa kunnassa, ja Wibergin mukaan sitä on jo liikaakin. Virkamiehet ovat saaneet päätösvaltaa paitsi itse tavoittelemalla sitä, myös poliitikkojen siirtämänä. Ne kunnan työntekijät, joilla on myös valtuustopaikka, saavat suhteettoman paljon valtaan suhteessa koko kunnan asukasmäärään. Hyvä esimerkki virkamiesten vallasta ovat valtuuston esityslistat, jotka useimmiten muodostuvat virkakoneiston rutiineista. Vaikka jokaisella kuntalaisella on aloiteoikeus, Wiberg huomauttaa kansalaisaloitteiden jäävän yleensä virkamiehen mappiin. Kuntalaisen aloitteen hoitaminen on suuri poikkeus, vaikka nimenomaan sitä kautta voitaisiin kuulla kuntalaisia ja heidän mielipiteitään. Edustuksellisen järjestelmän yksi heikkous onkin tunnistaa ajoissa aikaan sidottuja tarpeita, jotka saattavat ilmetä hyvinkin nopeasti. Koska asiat ratkaistaan hyvin pitkälle jo valmistelussa, monet yhden asian ”ei-liikkeet” ovat yleensä auttamatta myöhässä protestoidessaan jonkin asian puolesta tai sitä vastaan. (Wiberg 2005, 36–40.)

Kunnallisessa päätöksenteossa korostuu puoluevalta, kuten edustuksellisessa järjestelmässä tuleekin korostua. Tärkeintä päätöksenteon kannalta ei kuitenkaan ole puolueiden paikkaosuudet valtuustos-

sa, vaan se miten paljon valtaa näillä paikoilla voidaan saada aikaiseksi päätöksentekotilanteissa. Tähän Wiberg viittaa äänestysvallalla. Äänestysvalta on ratkaisuvaltaa, ja se joka pystyy vaikuttamaan äänestysten lopputulokseen, omaa äänestysvaltaa. (Wiberg 2005, 42–44.)

5. Osallisuuden käsite

Osallisuus on ollut esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa jo melko pitkään, joskin viime vuosina enenevissä määrin. Huolimatta tästä laajasta huomiosta, sille ei ole olemassa selvärajaista määritelmää. Kiilakoski, Gretschel ja Nivala (2012, 14) huomauttavat tosin, että käsitteen liikkuvat rajat ovat olleet ”kirous ja siunaus”. Taipuisan käsitteen nimissä on voitu kokeilla erilaisia menettelytapoja jämähtämättä määritelmän rajoihin. Toisaalta osallisuus on saatettu myös ymmärtää väärin ja aloittaa hankkeita, jotka ovat aikaansaaneet vain ja ainoastaan näennäisosallisuutta. (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 14–15.)

Osallisuus sanana ei myöskään vastaa kovinkaan hyvin englanninkielistä *participation*-termiä. *Participation* kääntyy suomeksi sekä ’osallisuudeksi’ että ’osallistumiseksi’, jotka taas suomenkielisessä tutkimuksessa on haluttu pitää erillä toisistaan. Suomessa ’osallisuus’ kuvaa myös emotionaalisia asioita, kuten tunnetta ryhmään kuulumisesta ja siihen kiinnittymisestä. Nämä ovat osallisuuden sosiaalisia ilmentymiä. Käsitteen toinen puoli on poliittinen. Tällöin osallisuudella tarkoitetaan sen yhteyttä kansalaisuuden käsitteeseen. Koska myös lapsia ja nuoria tulisi ajatella täysivaltaisina kansalaisina, voi heidänkin osallisuutensa tapahtua kansalaisen tasolla. Kirjoittajat painottavat kuitenkin, että käsitteet eivät ole synonyymeja, vaan ”*eri tasoilla toteutuvia ilmiöitä*”. (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 17–18.)

Osallistuminen kansalaisena on poliittista osallistumista, koska ihminen on jonkin poliittisen yhteisön jäsen. Luontaisia yhteisöjä ovat kunta ja valtio, mutta myös nuorisovaltuusto tai koulun oppilaskunta voivat olla tällaisia yhteisöjä. Oleellista on yhteisön yhteinen halu vaikuttaa johonkin heille tärkeään asiaan. Kiilakoski, Gretschel ja Nivala (2012, 18–20) erottelevat kansalaisuuden kolmeen ryhmään: kansalaisuus annettuna jäsenyytenä, kansalaisuus osallistuvana jäsenyytenä sekä kansalaisuus koettuna jäsenyytenä. Ensimmäinen on luonnollisesti esimerkiksi tietyn valtion kansalaisuus. Kansalaisuuden toinen muoto tarkoittaa toimintaa, jonka kautta yksilö kokee olevansa yhteisön jäsen. Näin ollen siis ihminen, joka ei ole valtion kansalainen, voi kokea kansalaisuutta osallistumalla yhteiskunnalliseen toimintaan, vaikkapa julkiseen keskusteluun. Kolmas muoto, kansalaisuus koettuna jäsenyytenä, on lähimpänä osallisuuden emotionaalista puolta. Sillä viitataan yksilön kokemaan tunteeseen, että hän kuuluu osaksi jotain itseään suurempaa yhteisöä. Tärkeä yhteisöön kuulumisen laukaiseva tekijä ovat onnistumisen kokemukset toiminnassa. (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 18–20.)

Myös Beetham (1996, 29) toteaa demokratian kuuluvan politiikan diskurssiin. Politiikka sisältää sääntöjä ja käytäntöjä, jotka sitovat kaikkia yhteisön jäseniä. Demokratian tarkoitus ei ole siis turvata yksilön vapautta ja valintoja, vaan kollektiivista päätöksentekoa. Tästä seuraa myös se, että politiikka ei ole valtion yksinoikeus, vaan politiikkaa voi keskustelun, erimielisyyksien ja väittelyn muodossa ilmetä missä tahansa ympäristössä, jossa ihmiset kokoontuvat ryhmissä. Myös perhe voi olla tällainen ryhmä. (Beetham 1996, 29; Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 16.)

Jotta päätöksentekoa voitaisiin pitää demokraattisena, jokaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua siihen. Demokratian perusedellytyksiä ovat siis päätöksenteon julkinen valvonta ja poliittinen tasaarvo. Nämä edellytykset toteutuvat kuitenkin vain hyvin pienissä ryhmissä, joissa jokainen saa aina sanoa mielipiteensä päätettävästä asiasta. Muulloin päätöksenteossa joudutaan turvautumaan edustuksellisuuteen, jolloin valvonta ei kohdistu itse päätöksentekoon vaan edustajiin, jotka tekevät päätöksiä valitsijoidensa puolesta. (Beetham 1996, 29–30.)

Beethamin (1996, 32–33) mukaan edustuksellinen demokratia vaatii toteutuakseen julkisen hyväksynnän, luotettavuuden, responsiivisuuden ja edustuksellisuuden. Näiden lisäksi vaaditaan kansalaisten aktiivisuutta. Tähän aktiivisuuteen ja omien oikeuksien valvontaan Beetham (1996, 33) viittaa osallisuuden (*participation*) käsitteellä. Kaikki edellä mainitut elementit takaavat hallinnon legitimaation. (Beetham 1996, 32–33.)

Gretschel ja Kiilakoski (2008, 85) puhuvat lasten ja nuorten subjektiudesta kuvatessaan tavoitetilaa, johon kunnallisessa hallinnossa tulisi pyrkiä. Tällä he tarkoittavat sitä, että vaikka aikuisten tekemät päätökset kuinka huomioisivat lapset ja nuoret, ne eivät silti välttämättä lisää lasten toimijuutta eivätkä täten anna valtaa lapsille itselleen. Jotta lapsi tai nuori voisi ajatella itseään todellisena päätöksentekijänä, hänen tulisi itse tietää olevansa toimija omassa asiassaan, ei pelkkä toimintojen kohde. Lapsella ja nuorella pitää siis olla oma ääni, jota aidosti kuunnellaan ja joka otetaan vakavasti. Jotta tähän tilanteeseen päästään vaaditaan kunnalta halua ja valmiutta kohdata uusia asioita, aivan uusilla tavoilla. (Gretschel ja Kiilakoski 2008, 85–86.)

Osallisuutta kuvattaessa käytetään usein Liisa Horellin (1994) esittämää kuviota ”lasten osallisuuden pienet tikkaat”. Nämä tikkaat on muokattu jo 1960-luvulla julkaistusta Arnsteinin asteikosta, jossa oli kahdeksan askelmaa. Vaikka Horelli on soveltanut kuviotaan lapsiin, voidaan sitä aivan yhtä hyvin käyttää minkä ikäisestä osallistujasta tahansa, olkoon kyseessä sitten päiväkoti-ikäinen lapsi tai vanhainkodissa asuva ikäihminen.

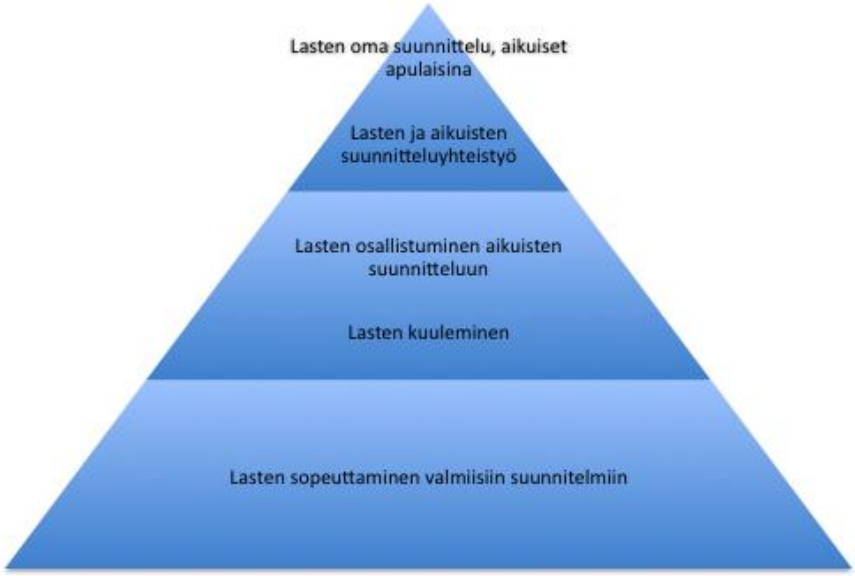

Kuva 1. Lasten osallisuuden pienet tikkaat Horellin mukaan

Horellin tikkaiden alimmalla askelmalla on jossain muualla kuin lasten parissa tehdyt suunnitelmat, joihin lapset jälkikäteen sopeutetaan. Horellin (1994, 38) mukaan tällainen toiminta on lasten osattomuutta ja sellaisenaan Horellin mukaan Suomessa hyvin yleistä. Lapsia ei siis ole huomioitu asian suunnittelussa millään tasolla, heidät vain sijoitetaan valmiiseen toimintamalliin. Seuraavalla portaalla on lasten kuuleminen. Tuolloin lapsia kuullaan ja kommunikaatio kulkee kahteen suuntaan, mutta todellisuudessa lapset eivät pääse vaikuttamaan todelliseen päätöksentekoon. Kolmannella portaalla lapset osallistuvat aikuisten suunnitteluun. Tällaisissa tapauksissa lapset toimivat ikään kuin viiteryhmänä ja oman asiansa asiantuntijoina. Neljäs taso, lasten ja aikuisten suunnitteluyhteistyö, on verrattavissa mihin tahansa suunnitteluryhmään, sillä sen tarkoituksena on aikaansaada kahden ryhmän ajatuksista syntyvä synteesi. Ylintä porrasta, jolla lapset itse suunnittelevat ja aikuiset toimivat heidän tukihenkilöinään, jopa Horelli pitää mahdottomana toteuttaa. (Horelli 1994, 38–39.) Mahdotonta tämä ei kuitenkaan ole. Esimerkiksi Turussa lapset ovat olleet hyvin pitkälle vastuussa koulun pihojen uudelleensuunnittelusta. Suunnittelusta vastaavalla aikuisella on kuitenkin luonnollisesti suuri merkitys. Lasten suunnitelmissa piirustuksilla, kävelykierroksilla ja saduilla on suuri merkitys.

Flöjt (1999, nyk. Gretschel) on käyttänyt tutkielmassaan samankaltaista jaottelua kuin Horelli, mutta soveltanut sitä nuoriin. Jaottelussa ensimmäisellä portaalla on tieto-osallisuus, joka tarkoittaa nuorten omaaman tiedon siirtämistä aikuisille silloin, kun sitä heiltä kysytään. Toisella portaalla, konsultaatio-osallisuudessa, nuoret kertovat aikuisille oman mielipiteensä pidemmässä neuvottelu-

prosessissa. Seuraavalla tasolla nuorilla on aktiivinen rooli ja jonkin verran valtaa päätöksenteossa. Tätä astetta Flöjt kutsuu päätösosallisuudeksi. Neljännellä tasolla nuorten osallisuus on toimeenpano-osallisuutta, jossa nuoret joko itse päättävät tai ovat mukana päättämässä tarvittavista resursseista. Ylimmällä viidennellä portaalla nuoret toteuttavat tai ovat mukana toteuttamassa suunnittelemaansa projektia. Tällöin kyse on toimintaosallisuudesta. (Flöjt 1999, 33.)

Flöjtin (1999) asteikko sopii paremmin kuvaamaan käsillä olevan keskustelutilaisuusmenetelmän mukaisia toimenpiteitä. Vaikka itse keskustelutilaisuudessa ei saavuteta tasoja neljä ja viisi, ne ovat tavoitteena tilaisuuden jälkeen.

6. Nuorten vaikuttaminen Suomessa ja maailmalla

Nuorisotyön rooli Suomessa on muuttunut vuosikymmenien kuluessa. Ennen varsinaista nuorisotyötä lasten ja nuorten opettamisesta ja virikkeistä vastasivat nuorisoseurat, vapaapalokunnat ja muut järjestöt. Sotien jälkeen korostuivat nuorison ongelmat, joiden ehkäisyyn haluttiin puuttua nuorisotyöllä. Luomalla nuorille vain heille tarkoitettuja paikkoja ja toimintamahdollisuuksia haluttiin ennaltaehkäistä suurempia ongelmia. 1980-luvulla kunnissa pohdittiin, tulisiko nuorisotyössä panostaa järjestötoimintaan vai kunnan tuottamaan nuorisotyöhön. Näistä jälkimmäinen voitti, koska näin voitiin tuottaa palvelua mahdollisimman monelle nuorelle. 90-luvulla herättiin nuorten vaikuttamismahdollisuuksiin ja osallistumiseen, ja kunnissa alettiin laatia nuorisopoliittisia ohjelmia ja strategioita. (Mertanen 2011, 100–101.)

Horellin (1994) ja Flöjtin (1999) kuvaamia menetelmiä on raportoitu jonkin verran myös muualta kuin Suomesta. Eräs hyvin samankaltaista metodia käyttänyt projekti toteutettiin Birminghamissa, Iso-Britanniassa, 2000-luvun alkupuolella. Projektin tavoitteena oli luoda turvallisempi ympäristö vilkkaasti liikennöityjen koulujen ympärille. Projektia käsittelevässä artikkelissa Kimberlee (2008) toteaa, että nuorten mukaan ottaminen päätöksenteon koko prosessiin on paikallishallinnon modernisoinnin keskeinen elementti. Nuorille suunnattuja osallistumisen keinoja onkin tullut lisää: on kouluneuvostoja, paikallisia ja alueellisia nuorisovaltuustoja, nuorisoparlamentteja ja jopa hallituspaikkoja joissakin kolmannen sektorin järjestöissä. Silti paikalliset viranomaiset eivät ole onnistuneet tukemaan nuoria niin paljon, että heitä olisi saatu mukaan paikallishallintoon. Kyse on myös siitä, että tilanteita, joissa nuoria voitaisiin käyttää, ei tunnisteta. Kimberlee tosin mainitsee, että tästä on joitakin harvoja poikkeuksia. (Kimberlee 2008, 323.)

Vaikka lasten ja nuorten osallistumisesta ja sen vaikutuksista on vain vähän empiiristä tietoa (Kimberlee 2008, 323; lain. Hinton 2006), oli Kimberleen kuvailemaa katuturvallisuusprojektia aloitettaessa vahva olettama siitä, että juuri paikallisella tasolla lasten ja nuorten panos poliittisten päätösten toimeenpanoon olisi kaikkein suurin (Kimberlee 2008, 323; lain. Prout et al., 2006). Yllättäen projektin aikana nuoret nostivat esiin myös sellaisia ongelmia, joista paikallisviranomaiset eivät olleet lainkaan tietoisia. Tällaisia olivat esim. huumekauppa koulun lähistöllä sekä mopojen käyttö puistoissa. (Kimberlee 2008, 325–326.)

Artikkelissaan Emslie (2012, 17; lain Barraket 2008) lainaa Barraketia, joka on havainnut Australian astuneen ”hallinnon uudelle aikakaudelle”, jota määrittää vahvasti valtion hallinnon ja kolmannen sektorin yhteistyö. Tämän yhteistyön tavoitteena on saada järjestöt toteuttamaan valtion asetta-

mia poliittisia tavoitteita. Muutos ilmenee myös poikkihallinnollisina hankkeina, joiden tavoitteena on parantaa alueellisia ja sosiaalisia palveluita, mukaan lukien nuorisotyö. (Emslie 2012, 17.)

Australiassa kehitys on ollut hyvin samansuuntaista kuin meillä Suomessa. Myös siellä nuoret on huomioitu hallitusohjelmissa ja heille on suunniteltu erinäisiä projekteja, joita valtio on rahoittanut. Kaikista näistä suunnitelmista huolimatta nuorten rooli jää konsultaation tasolle niissä projekteissa, jotka on suunniteltu heitä varten (Black, Walsh & Taylos 2011, 43; lain. Percy-Smith 2010). Aikaisemmilla projekteilla oli selkeät tavoitteet jollain tavoin muuttaa nuorten yhteisöjä, mutta tämän hetkinen trendi on ottaa nuoret mukaan kehittämiseen, asettamatta sen suurempia muutostavoitteita (Black, Walsh & Taylos 2011, 43).

Nuorten osallistumiskeskustelussa on kirjoittajien mielestä yksi puute: nuoria rohkaistaan osallistumiseen sallimatta heille kuitenkaan täysiä oikeuksia ja täyttä kansalaisuutta. Näin ollen valtion projektit näyttäisivätkin olevan ennemmin työkalu, jolla kontrolloida nuoria kuin suoda heille todellista valtaantumista. (Black, Walsh & Taylos 2011, 43.)

Jotta projektit onnistuisivat, on tärkeää keskittyä nuorten vahvuuksiin ja tukea näitä vahvuuksia. Paras tapa työskennellä nuorten kanssa on sellainen, joka mahdollistaa nuorten omien prioriteettien, intressien ja tarpeiden huomioimisen, säilyttäen samalla nuorten kannalta turvallisen ympäristön toteuttaa pyrkimyksiään. Nuorten osallisuushankkeiden tulisi olla sellaisia, jotka mahdollistavat nuorille itseilmaisun ja luovuuden ja ovat samalla sekä tarkoituksellisia että hauskoja. Toinen onnistuneen projektin ainesosa on ulkopuolelta saatava tuki. Ideaalissa tilanteessa tuki jatkuisi myös projektin päättymisen jälkeen. Erityisesti silloin, kun työskennellään vähäosaisten tai muuten haavoittuvassa asemassa olevien nuorten kanssa, on aikuisen tuki ja roolimalli oleellisen tärkeää. (Black, Walsh & Taylos 2011, 47.)

Bessant (2004, 387) puolestaan on tutkinut nuorten osallistumisen demokratiakäytäntöjä Australiassa. Hän toteaa, että länsimaisessa retoriikassa on puhuttu nuorten osallistumisesta ja sen aikaansaamasta voimaantumisesta niin paljon, että siitä on tullut jo klisee. Usein ilmoitetun virallisen lausuman mukaan nuorten osallistuminen kohentaa kansalaisosallistumista, mutta samalla se kohtaa lukemattomia sosiaalisia ongelmia. Bessant esittää kolme epäkohtaa, miksi nuorten osallisuus ei välttämättä kuitenkaan ole demokraattista. Ensinnä niitä ovat nuorten kohtaamat esteet heidän yrittäessään osallistua niin sosiaalisesti, taloudellisesti kuin poliittisestikin. Tällaisia esteitä on paljon: äänioikeuden saaminen vasta 18 vuoden iässä, koulumaailman epädemokraattisuus, alhainen palkkataso ensimmäisissä työpaikoissa tai nuorisotyöttömyys. (Bessant 2004, 387–397.) Toiseksi yhteisöissä

ei ole onnistuttu selvittämään, millaisia toimia demokratian käytännöt toteutuakseen vaativat. Mikäli jokin yhteisö haluaisi väittää olevansa aidosti demokraattinen, sen pitäisi sallia päätöksenteko kaikille, ikään katsomatta. Näinhän ei kuitenkaan juuri missään ole. Nuorten osallistuminen päätöksentekoon auttaa heitä suojaamaan itseään poliittiselta hyväksikäytöltä ja ehkäisee monia sosiaalisia ongelmia. (Bessant 2004, 398–399.) Kolmanneksi nuorten osallisuutta korostavien hankkeiden ohjelmat eivät vastaa demokraattisen osallistumisen retoriikkaa. Vaikka tavoitteet olisikin asetettu korkealle, on nuorten osallistuminen jäänyt kommunikaation tai konsultaation tasolle. Todellisiin päätöksentekoprosesseihin ei ole päästy mukaan. Bessant (2004, 400; lain. Matthews et al. 1998), lainaa englantilaista tutkimusta, joka on osoittanut, että toimimattomat osallistumiskeinot saattavatkin itse asiassa ehkäistä nuorten osallistumista. Mikäli nuorten osallisuusryhmä ei pääse vaikuttamaan todelliseen, materiaaliseen päätöksentekoon, saattaa tuloksena ollakin kyynisiä ja passiivisia nuoria aikuisia. (Bessant 2004, 400.)

6.1. Kenen osallisuutta: Osallistumista ohjataan ylhäältä käsin

Ryynänen (2000, 6) huomauttaa varsin osuvasti, että nykypäivänä monien ihmisten suhde kuntaan ja valtioon on verrattavissa asiakassuhteeseen, jossa asiakkaan ei tarvitse tuntea omaa vastuuta. Jos kaupasta on perunat loppu, asiakas valittaa siitä kauppiaalle, mutta ei ole itse valmis tekemään mitään asian eteen. Ryynäsen mukaan yhteiskunta ei kestä tällaista toimintamallia loputtomasti. (Ryynänen 2000, 6.)

Yhteisöllisyyttä elvyttämään aloitettiin vuonna 1997 osallisuushanke. Hankkeen taustalla oli pääministeri Lipposen ensimmäisen hallituksen hallitusohjelman tavoite hallinnon avoimuuden kehittämiseksi ja kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi sekä lähidemokratian kehittämiseksi. (Ryynänen 2000, 5; Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 15.) Kunnissa osallisuushanke sai lämpimän vastaanoton, ja siihen osallistui 53 kuntaa, joissa toteutettiin yhteensä 67 erilaista osallisuusprojektia valtionavun turvin. (Ryynänen 2000, 5–6.)

Siurala (2007, 48) kirjoittaa nimenomaan nuoriin kohdistuvien projektien toteuttamisen vaikeudesta. Monet nuoria koskevat hankkeet ja projektit tulisi nimittäin toteuttaa poikkihallinnollisesti, sillä nuorten asiat ovat levittäytyneet hallinnon saralla useille sektoreille (nuorisotoimi, opetustoimi, vapaa-aikatoimi jne.), mutta ongelmaksi on usein muodostunut päätöksenteko tällaisissa poikkihal-

linnollisissa projekteissa. Erityisen hankalia ovat tilanteet, joissa kehittäminen vaatii yhtäaikaisesti myös muutosta. (Siurala 2007, 48.)

Siuralan (2007, 48) mukaan kahden johtajan malli ei tähän mennessä ole toiminut missään tilanteissa, eikä poikkihallinnollisten projektien sijoittaminen keskushallinnon vastuulle ole ajan hengen mukaista. Myöskään linjaorganisaation ulkopuolelle ei kunnissa mieluusti sijoiteta mitään. Ratkaisuksi tällaisiin tilanteisiin Siurala ehdottaa hankkeiden kierrättämistä eri hallintokunnissa niin, että tietyksi ajaksi (Siurala ehdottaa kolmea vuotta) vastuu hankkeen henkilöstöstä ja budjetista sijoitettaisiin kulloisenkin ohjausryhmän puheenjohtajan virastoon. (Siurala 2007, 48.) Parhaiten poikkihallinnollisista hankkeista ovat onnistuneet sellaiset, joissa työntekijät ovat operatiivisella tasolla tuottaneet jonkin palvelun, yleensä ulkopuolisen rahoituksen avulla. Tällaisissa tilanteissa tärkeintä jatkumisen kannalta on ollut keskinäinen luottamus ja hankkeesta ulkopuolisilta saatu positiivinen palaute. (Siurala 2007, 50–51.)

Siuralan (2007, 45) mukaan tavoitteena tulisi olla periaate, että palveluja ”ei tuoteta nuoria varten, vaan nuorten kanssa”. Useissa kunnissa on toteutettu erilaisia yhteissuunnitteluhankkeita elinympäristön parantamiseksi. Tällaisissa projekteissa toteutustapoja on lukemattomia, mutta tärkeintä olisi saada lapset ja nuoret mukaan jo suunnitteluvaiheeseen. Negatiivista suunnitteluhankkeissa on se, että ne ovat usein hyvin pitkäkestoisia, joten nuorten mielenkiinto saattaa herpaantua tai pahimmassa tapauksessa nuori saattaa muuttaa vaikka pois paikkakunnalta, ennen kuin hanke on kokonaan valmis. (Siurala 2007, 49.)

Nuorten haluttomuus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan on todettu useissa tutkimuksissa (Grönlund ja Pessi 2008, 127; lain. Martikainen ja Wass 2002, Nuorten Suomi 2001 ja Suutarinen ym. 2001). Grönlund ja Pessi (2008, 127) huomauttavat, että monissa aiemmissa tutkimuksissa osallistumiseksi ei ole laskettu kansalaistoiminnan arkisia muotoja, kuten vapaaehtoistoimintaa. Nuoret kokevat kyllä vaikuttamisenhalua, mutta eivät aina löydä oikeaa kanavaa sille. Tällaisille nuorille vapaaehtoistoiminta on oikeanlainen kanava. (Grönlund ja Pessi 2008, 127; lain. Helander 2005; Nuorisobarometri 2001.) Vapaaehtoistoiminnan vahvuuksia on sen mukanaan tuomat vaikuttamisen tunteet sekä konkreettinen tekeminen ja tulosten näkeminen. Onnistunut vapaaehtoistoiminta saattaa kannustaa nuoria myös osallistumaan muunlaisiin toiminnan muotoihin, kuten politiikkaan. (Grönlund ja Pessi 2008, 127.)

Grönlundin ja Pessin (2008, 134) tutkimuksessa monet nuoret ilmoittivat, että olisivat valmiit lähtemään mukaan toimintaan, mikäli heitä siihen pyydettäisiin. Halu kuulua ryhmään ja tehdä asioita

yhdessä ovat pysyneet samoina, mutta toteuttamisen mallit ovat muuttuneet. Nykynuorille sopivampia toimintamuotoja saattavat olla projektimaiset ja yksilöllisemmät hankkeet.

Vesikansa (2002, 12) korostaa, että vaikka lapset ja nuoret yhteiskunnan silmissä ovatkin alaikäisiä, heitä koskevat samat perusoikeudet kuin täysi-ikäisiä. Perustuslaki velvoittaa aikuiset luomaan sellaisia järjestelmiä, joilla myös alaikäiset voivat vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsia ja nuoria tuleekin siis valmentaa aktiiviseen kansalaisuuteen ja sitä kautta luoda demokratialle entistä vahvempaa pohjaa (Vesikansa 2002, 14).

6.2. Koulu on lapselle oleellisin ympäristö

Demokratiaan kasvetaan toteuttamalla sitä. Niinpä lapsille ja nuorille tulisi luoda mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien mahdollisuuksia tuntea olevansa yhteisön hyväksytty jäsen sekä kokevansa todellista vaikuttamista. Tämä tehtävä on ennen kaikkea vanhempien, koulun ja nuorisotoimen kenttää, jolla voi vapaasti harjoitella erilaisia demokraattisen osallistumisen vaatimia taitoja. Demokratiataitojen opettaminen ei ole kiinni pelkästään opettajista ja nuorisotyöntekijöistä, vaan myös heidän taustaorganisaatioista ja yhteiskunnallisesta ajattelusta laajemminkin. (Vesikansa 2002, 22.)

Vuonna 2002 Vesikansa (2002, 24) on kirjoittanut, että ”tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että oppilaskuntatoiminta on yleistymässä peruskouluissa” ja arvelee sen johtuvan julkisesta keskustelusta, jossa lasten ja nuorten vaikuttamista on puitu. Vuonna 2007 perusopetuslakiin (628/1998) on lisätty 47a§, jossa säädetään, että peruskouluissakin voi olla oppilaista muodostuva oppilaskunta, jonka tehtävä on edistää oppilaiden yhteistoimintaa, vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumista heitä itseään koskevissa asioissa. Oppilaskuntatoiminnan järjestää opetuksen järjestäjä, ja siinä pitää huomioida oppilaiden ikä ja paikalliset olosuhteet. Oppilaskunta voi olla myös useamman koulun yhteinen. Mikäli oppilaskuntatoimintaa ei ole järjestetty, pitäisi koulun muilla tavoin huolehtia siitä, että oppilaat saavat ilmaista mielipiteensä. Lukiolaissa (629/1998) sen sijaan säädetään oppilaskunta pakolliseksi jokaiseen oppilaitokseen (31§). Aiemmin, 27§:ssä, on sanottu, että koulun on varattava opiskelijoille mahdollisuus osallistua koulutuksen kehittämiseen ja opiskelijoita on kuultava ennen opintoihin ja muihin opiskelijoiden asemaan olennaisesti vaikuttavien päätösten tekemistä. Tätä tehtävää hoitaa oppilaskunta. (Lukiolaki 629/1998.)

Vesikansa (2002, 24) esittää, että pahimmissa tapauksissa oppilaskuntatoiminnasta saattaa tulla pienen piirin toimintaa, jossa tämä ”sisäpiiri” osallistuu muiden puolesta. Tällaisen kauhuskenaarion estämiseksi Vesikansa ehdottaa, että tehokkain tapa saada tieto kulkemaan kaikilta oppilailta oppilaskunnan hallitukselle olisi koota hallitus luokkien edustajista, jotka olisivat jatkuvassa yhteydessä omaan luokkaansa, ja kaikki suunnittelu ja valmistelu tapahtuisi luokissa. Toiseksi vaihtoehdoksi Vesikansa esittää projektinomaisten ryhmien muodostamista, jolloin jokainen ryhmä toimisi omalla alueellaan. Tiedonkulun luokista oppilaskunnan hallitukselle tulisi olla runsasta ja jatkuvaa. Näin ollen oppilaskunnan toiminta tulisi osaksi jokaisen opettajan työtä, ei vain yhden ohjaavan opettajan. (Vesikansa 2002, 24.)

Vesikansa (2002, 22) viittaa itseään edeltäviin tutkimuksiin (mm. Linnakylä ja Malin 1997; Savolainen et al. 1998), joiden tuloksista ilmenee, että nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa koulussa vähäisiksi. Näin sanovat myös Tampereen seutukunnan oppilaskunnan hallitusten edustajat. He kokevat työnsä oppilaskunnan edustajina mielekkääksi, mutta kyseenalaistavat sen todellisen vaikuttavuuden. Joissain kouluissa oppilaskunnan edustajilla on oikeus osallistua opettajien kokouksiin, mutta oppilaat eivät uskalla ilmaista mielipidettään. Sen sijaan he järjestävät teemapäiviä ja parantavat koulun viihtyisyyttä. Oppilaskunnan rooli on siis ennemminkin olla hauska kuin todella vaikuttava. (Valkonen 2008, 7.)

6.3. Vaikuttaminen koulun ulkopuolella: nuorten vaikuttajaryhmät

Allianssin ja Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan (Kunnallisen nuorisotyön odotukset -selvitys 2008) nuorten vaikuttajaryhmien asema kunnan päätöksenteossa vaihtelee paljon. Kyselyyn on vastannut 229 kuntaa, joista puolessa nuorten vaikuttajaryhmillä ei ole ollenkaan oikeutta osallistua kunnanhallituksen tai lautakuntien kokouksiin. Niissä kunnissa, joissa vaikuttajaryhmä saa osallistua kokouksiin, 13 % kunnista ryhmä saa osallistua minkä tahansa lautakunnan kokoukseen. Suurimmassa osassa kuntia (31 %) nuorten vaikuttajaryhmä saa osallistua vain määrättyjen lautakuntien kokouksiin. Useimmiten nämä ovat tietenkin sellaisia lautakuntia, jotka käsittelevät nuoriin liittyviä asioita. (Kunnallisen nuorisotyön odotukset -selvitys 2008.)

Yli puolet (55 %) vastaajista arvioi nuorten vaikuttajaryhmän parantaneen lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia kunnassa ainakin jonkin verran. Melko paljon ryhmän toiminta on vaikuttanut 26 %:n mielestä. Vain noin neljä prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että toiminnalla ei ollut mi-

tään vaikutusta. Toiminta saattaa myös kuolla pois: näin oli tapahtunut noin 10 %:ssa vastanneista kunnista. Useimmiten syitä ovat aktiivisten nuorten muutto pois kotipaikkakunnalta ja nuorten passiivisuus. Yleisintä toiminnan loppuminen oli 2000–10 000 asukkaan kunnissa. (Kunnallisen nuorisotyön odotukset -selvitys 2008.)

Anderssonin (2007, 68) mukaan vastuu nuorten osallistumisen mahdollistamisesta on kuntien ylimmällä virkamies- ja luottamusjohdolla. Välineitä tässä työssä ovat kaupungin strategia, talousarvion laatiminen, opetussuunnitelman painotukset sekä kunnan hallinto- tai johtosääntö, johon tarvittavat periaatteet tulisi kirjata. Lisäksi Andersson (2007, 69) ehdottaa, että jokaiseen kuntaan tulisi laatia lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma, jota tulisi määräajoin päivittää. Ohjelmasta vastuussa olevassa työryhmässä tulisi olla mahdollisimman laaja edustus eri aloilta, ja ehdottomasti toisen asteen yksiköiden edustus. Myös nuorten ääni tulisi saada mukaan (Andersson 2007, 68–69), mutta tämän idean käytännön toteuttamiseen Anderssonilla ei ole konkreettista toimenpide-ehdotusta. Vaihtoehdoksi tälle strategiatyölle Gretschel (2004, 125) esittää vallan antamista nuorten vaikuttajaryhmälle. Hyvä mittari tähän on nuorten päätettäväksi annetut rahat: mikäli rahat tulevat kunnan ”ylimääräisistä projekti- ja kehittämisrahoista”, nuorilla ei ole oikeasti päätöksentekovaltaa. Jos nuoret sen sijaan saavat päätettäväkseen sellaista rahaa, josta aikuiset ovat tähän asti päättäneet, voidaan vallansiirtoa pitää todellisena.

Kuntaliiton sivuilla todetaan kuntien nuorisopalveluiden roolista seuraavaa: ”Kunnan tulisi olla kunnallisesta päätöksenteosta ja palveluista tarjottavan tiedon pääkanava nuorille kuntalaisille. Kuntien tarjoamaa informaatiota täydentävät Internetistä löytyvät tietopalvelut. Nuorten tieto- ja neuvontapalvelut on järjestetty internet-perusteisesti yli 200 kunnassa. Pienissä kunnissa neuvonta on järjestetty usein kuntien yhteistyönä alueittain tai seutukunnittain.” (www.kunnat.net)

Erityisesti nuorille suunnattu vaikuttamiskanava on www.aloitekanava.fi. Se on kehitetty nuorten osallisuuden ja kuulemisen työkaluksi ja vastaa omalta osaltaan Nuorisolain 8§:n vaatimukseen suoda nuorille mahdollisuus osallistua paikallisen nuorisotyön ja -politiikan valmisteluun (www.aloitekanava.fi). Foorumi on osa Suomen nuorten tieto- ja neuvontaverkostoa, johon kuuluu noin 80 paikallista nuorten tieto- ja neuvontakeskusta sekä seudullisia ja maakunnallisia verkkopalveluita sekä kehittämishankkeita. Nykyisellään olemassa olevat ja suunnitteilla olevat palvelut kattavat 240 kuntaa. Palveluiden tuottamisessa tärkeä lähtökohta on ollut mahdollistaa kaikille nuorille alueesta riippumatta tasa-arvoiset tiedonsaannin mahdollisuudet. Nuorten tieto- ja neuvontapalveluita koordinoi kansallisesti Oulun kaupungin nuorisoasiainkeskus. (www.nettinappi.fi.)

Sähköisesti voi vaikuttaa myös valtion tasolla: valtionhallinnon sähköinen vaikuttamiskanava ja mielipidefoorumi on otakantaa.fi. Foorumi antaa jokaiselle mahdollisuuden kommentoida hallinnossa käynnistyviä tai käynnissä olevia hankkeita ja lainsäädäntöuudistuksia sekä muita toimenpiteiden valmistelua. Otakantaa.fi:n kautta on tavoitteena saada valtionhallinnon valmistelutyöhön kansalaisten näkemyksiä, asiantuntemusta ja mielipiteitä. Samalla halutaan luonnollisesti lisätä kansalaisten ja hallinnon välistä vuorovaikutusta ja osallistaa ihmisiä tätä kautta. Foorumilla käytäville keskusteluille on etukäteen sovittu tietty kesto, joka ilmoitetaan keskustelun avauksen yhteydessä ja keskustelun päätyttyä mielipiteistä kirjoitetaan yhteenveto, joka julkaistaan palvelussa. Tämä yhteenveto liitetään lopulta hankkeen valmisteluasiakirjoihin. (www.otakantaa.fi)

7. Keskustelutilaisuuspäivän rakenne

Ennen kuin siirryn kuvaamaan itse keskustelutilaisuuspäiviä, selvitän lyhyesti, millaisella kaavalla päivät etenevät. Päivän rakenne on esitetty alla kaaviona.

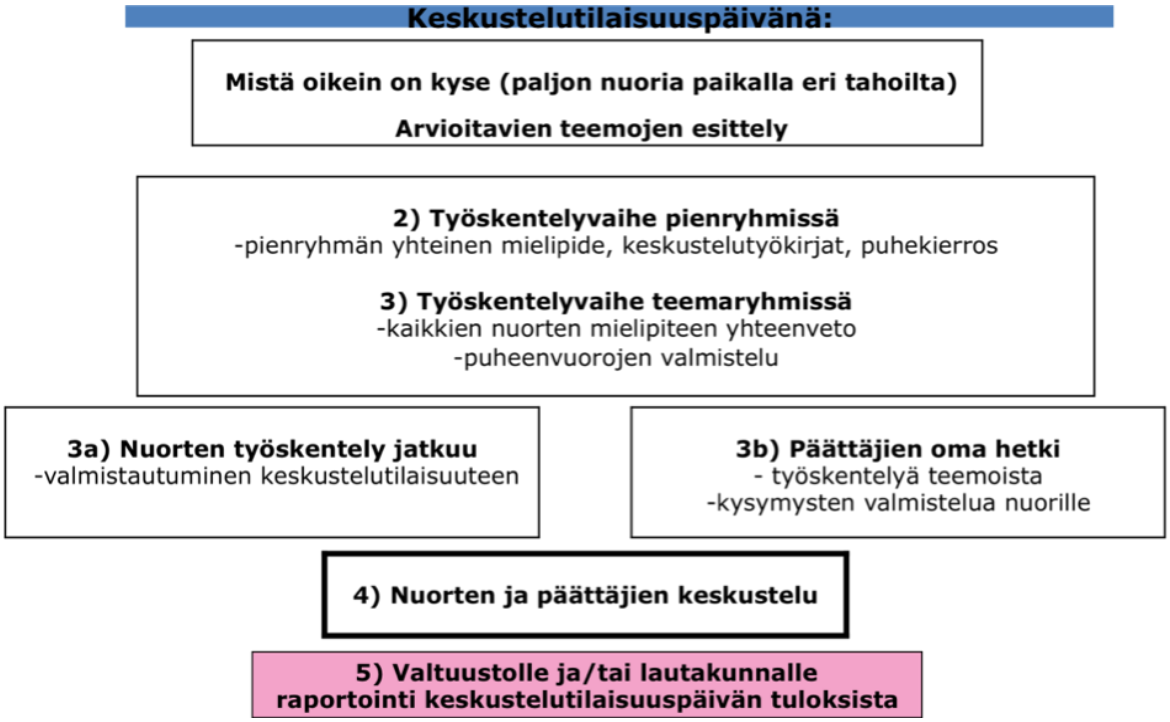

Kuva 2. Keskustelutilaisuuspäivän rakenne

Päivä alkaa arvioitavien teemojen esittelyllä. Teemat ovat tulleet kulloisenkin vuoden Peruspalveluiden arviointilomakkeista. Lisäksi nuorille on annettu mahdollisuus nostaa teemaksi jokin päivän polttava aihe, vaikkapa homekoulut. Tavoitteena on ollut käsitellä myös edellisen vuoden teemoja ja kertoa, mitä niille on tapahtunut. Mikäli edellisenä vuonna käsitelty palvelu on pysynyt samana, vaikka muutosta on toivottu, on sen nostaminen keskusteluun mahdollista.

Vuoden 2008 keskustelutilaisuuksissa käsitelty teema oli nuorten kuuleminen (nuorisolain 8§:n mukaisesti). Koska osa teemoista on saattanut olla hieman hankalia, tilaisuuden vetäjä on avannut niitä nuorille. Vaiheessa 2 nuoret on jaettu pienryhmiin, joissa on koko ryhmän koosta riippuen 5–8 nuorta. Pienryhmissä nuoret käsittelevät kaikkia päivään valittuja teemoja. He saavat jokaista teemaa varten ‘työkirjan’, johon he kirjaavat mielipiteensä (työkirjapohja liitteenä 1). Mielipiteet kerätään puhekierroksella, jolla jokainen osoittaa oman näkemyksensä näyttämällä joko punaista tai

vihreää lappua. Punainen tarkoittaa luonnollisesti, ettei ole tyytyväinen vallitsevaan tilanteeseen ja vihreä puolestaan kuvaa tyytyväisyyttä. Halutessaan voi näyttää myös punaista ja vihreää yhtä aikaa ja viestittää näin, ettei osaa sanoa mielipidettään kyseisestä asiasta. Puhekierroksella jokainen saa perustella oman kantansa ja nämä mielipiteet kirjataan työkirjapohjaan joko 'kyllä' tai 'ei' -puolelle. Työkirjan kysymykset on aseteltu muotoon "Oletko tyytyväinen ___ (teemaksi valittuun palveluun)?". Lopuksi ryhmän tulisi saada muodostettua yhteinen näkemys siitä, miten käsittelyssä olevaa asiaa olisi mahdollista kehittää.

Seuraavassa vaiheessa (vaihe 3, työskentely teemaryhmissä) nuoret valitsevat sen teeman, joka heitä itseään kiinnostaa eniten. Näissä teemaryhmissä nuoret ensin kokoavat edellisen vaiheen pienryhmien mielipiteet ja sen jälkeen pyrkivät keskustelemalla luomaan ryhmän yhteisen mielipiteen kyseisestä teemasta. He myös antavat arvioimalleen palvelulle arvosanan asteikolla 1–4, jossa 1 on huono ja 4 erinomainen. Teemaryhmätyöskentelyn tarkoituksena on tuottaa kysymyksiä ja esityksiä itse keskusteluun päättäjien kanssa. Työskentelyä helpottamaan nuorille on tehty valmiiksi pohja, johon on kirjattu mahdollisia erilaisia puheenvuoroja (ks. liite 2).

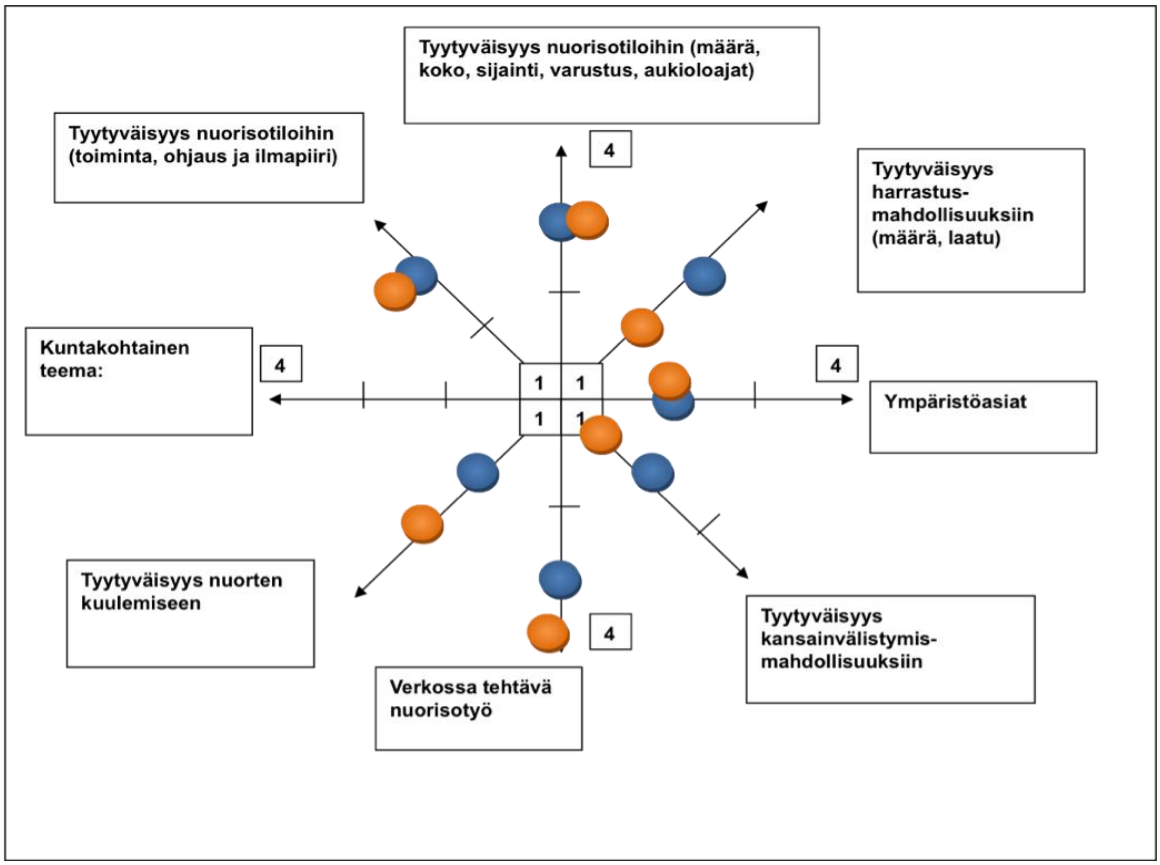

Kuva 3. 360-kaavio voi näyttää vaikkapa tältä. Tässä kaaviossa on käsitelty vuoden 2009 teemoja, joita olivat kunnan nuorisotyön eri ulottuvuudet. Kaaviossa nuorten mielipiteet on esitetty oransseilla palloilla, päättäjien sinisillä.

Samanaikaisesti, kun nuoret valmistelevat omia puheenvuorojaan, myös paikalle kutsutuille päättäjille on varattu aikaa tutustua päivän teemoihin (kohta 3b kuvassa 1). He saavat käydä läpi samat työkirjapohjat, jotka nuoret ovat aikaisemmin käyneet, ja antavat myös arvosanan jokaiselle palvelulle. Nuorten ja päättäjien arvosanojen vertailu antaa hyvän lähtökohdan itse keskustelulle, koska se auttaa konkreettisesti hahmottamaan, mistä asioista osallistujat ovat eniten samaa mieltä ja mistä eri mieltä.

Vaiheessa 4 on itse keskustelu, joka etenee puheenjohtajan vetämänä. Nuoret ovat omissa teemaryhmissään valinneet puheenvuorojen esittäjät, mutta kuka tahansa saa esittää jatkokysymyksen tai -puheenvuoron. Myös päättäjien on mahdollista esittää nuorille kysymyksiä keskustelun aikana. Kysymysten tulee tällöin olla sellaisia, joihin voi vastata ‘kyllä’ tai ‘ei’, koska nuoret esittävät vastauksensa punaisilla ja vihreillä korteilla. Vaihtoehtoisesti kysymys voidaan muotoilla myös joko-tai-kysymykseksi.

Keskustelulle on varattu yleensä noin kaksi tuntia. Sen jouheva eteneminen on pitkälti kiinni puheenjohtajan jämäkkyydestä. Puheenjohtajan lisäksi keskustelun ylöskirjaamiseksi vaaditaan kirjaaja sekä yleensä vielä kolmas aikuinen, joka täyttää etenemissuunnitelmaa (ks. liite 3). Etenemissuunnitelma on kohdassa 5 (kuvassa 1) vaaditun raportin apuväline. Ilman etenemissuunnitelmaa monet tilaisuudessa esitetyt epäkohdat saattaisivat vain jäädä ilmaan roikkumaan. Henkilö, joka etenemissuunnitelmaa kirjaa, on velvollinen huolehtimaan siitä, että tilaisuudessa esitetään konkreettisia parannustoimenpiteitä ja kirjataan ylös ne henkilöt, jotka ovat vastuullisia viemään asiaa eteenpäin. Tavoitteena on myös saada jokaiselle parannusehdotukselle aikataulu, jolla sitä lähdetään toteuttamaan.

8. Tutkimuksen aineisto

Tässä luvussa esittelen keräämäni aineiston. Aluksi kerron niiden viiden kunnan dialogitilaisuuksista, joissa olen itse ollut paikan päällä havainnoimassa tilaisuuden kulkua ja nuorten ja päättäjien välistä keskustelua. Koska Akaa on ensimmäinen kunta, jossa olen ollut paikalla, on sen havainnoimisessa ollut paljon oppimista itsellenikin. Seuraavissa kunnissa – Kuopiossa, Jyväskylässä, Kalvolassa ja Laviassa – olen jo ollut viisaampi menetelmän suhteen, joten niissä olen voinut paremmin keskittyä itse keskustelun kulun tarkastelemiseen. Olen myös kirjannut heti tilaisuuden jälkeen saatua palautetta näihin alalukuihin. Palaute on käytettävissä vain niistä kunnista (Jyväskylä ja Kalvola), joista olen sen itse kerännyt. Muista kunnista palautteen on kerännyt joku muu hankkeen henkilöstöstä.

Toisessa alaluvussa esitän yhteenvedon syksyn 2008 havainnoistani ja kolmannessa alaluvussa perehdyn sähköpostitse keräämääni aineistoon, joka valottaa tilaisuuksien lyhyen aikavälin vaikutuksia. Neljännessä alaluvussa tarkastellaan puolestaan pidemmän aikavälin vaikutuksia ja avataan kahdessa kunnassa suoritettuja teemahaastatteluita.

8.1. Vuoden 2008 dialogikunnat

Keväällä 2008 dialogitilaisuus on ollut viidessä kunnassa: Kiteellä, Sotkamossa, Rovaniemellä, Oulaisissa ja Himangalla. Näistä kunnista aineistoa on kerätty sähköpostikyselyin tilaisuuden jälkiarviointia varten. Sähköpostivastauksia käsittelen luvussa 8.3.

Syksyllä 2008 tilaisuudet olivat Akaassa, Kuopiossa, Lappeenrannassa, Pyhtäällä, Porvoossa, Seinäjoella, Pietarsaaressa, Jyväskylässä, Sulkavalla, Ranualla, Espoossa, Kalvolassa ja Laviassa. Näistä 13 kunnasta olen itse ollut paikalla viidessä ja tehnyt dialogitilaisuuksissa osallistuvaa havainnointia. Tämän havainnoinnin tuloksia selvennän alla.

8.1.1. Akaa 2.9.2008

Akaassa nuoret edustivat lähinnä lukion oppilaskunnan hallituksen aktiiveja, nuorisovaltuuston edustajana oli mukana vain yksi nuori. Koska nuoret toimivat koulun edustajina, heidän voi olla vaikea irrottautua kouluroolistaan. Niinpä keskustelun ytimeen nousivat kouluasiat ja erityisesti

nuoria puhuttavat koulujen lakkautukset ja lukion imago. Lähestyvät kunnallisvaalit toivat keskusteluun mukaan nuorten suhteen vaaleihin ja ehdokkaisiin. Akaassa nuoret ovat saaneet monenlaisia asioita aikaiseksi koulussaan, mutta kokevat silti roolinsa melko mitättömäksi, sillä eivät pääse vaikuttamaan ”oikeisiin” asioihin. Yksi tällainen asia on ollut siirtyminen 75 minuutin oppitunteihin, missä asiassa oppilaiden mielipidettä ei kysytty lainkaan. Toisaalta nuoret myöntävät itsekin, että he saattavat jäädä päätöksenteossaan kinaamaan pikkuasioista, kuten siitä, miten hankkia maitoa oppilaskunnan taukohuoneeseen.

Itse keskustelun (vaihe 4) aikana nuoret olivat kiinnostuneita ja motivoituneita, joskin selkeästi kahteen ryhmään jakautuneita. Toisessa ryhmässä olivat äänekkäimmät ja vahvimmat mielipiteet, kun taas toisessa ryhmässä hieman hiljaisemmat. Molemmilla ryhmillä oli yhtä lailla mielipiteitä, mutta toinen ryhmä pääsi dominoimaan toista esiintymiskykynsä vuoksi.

Myös nuorten ja päättäjien keskustelussa nuorten into nousi välillä asioiden edelle. Paikalla oli kiitettävästi päättäjiä, mutta aina he eivät päässeet mukaan keskusteluun, ainakaan riittävällä nopeudella. Sen sijaan päättäjät vaikuttivat vastauksissaan rehellisiltä, kuten eräskin valtuutettu, joka muistutti nuoria vaalikoneiden mainostarkoituksista: kaikki vastaukset eivät suinkaan ole ehdokkaan ehdottomia mielipiteitä, vaan mukana on paljon äänestäjien kosiskelua. Akaassa on ilmeisesti ollut yritystä järjestää nuorten ja päättäjien välistä kommunikaatiota aiemminkin, mutta ne eivät ole oikein onnistuneet. Nuoret kertoivat esimerkin kunnallisvaalipaneelista, johon kutsuttiin paikallisia valtuutettuja ja ehdokkaita, mutta mukaan ilmoittautuneet olivatkin Hämeenlinnasta ja Tampereelta. Lopulta koko tilaisuus peruttiin, koska kiinnostuneita ei tullut tarpeeksi paikalle. Tähän nuorisotoimiston edustajat lupasivat keskustelutilaisuudessa puuttua niin, että he järjestävät ajan ja paikan, jotta nuoret voivat järjestää uuden paneelin. Itse olen kirjoittanut muistiinpanoihini, että kiinnostuneita järjestäjiäkin tilaisuudesta olisi löytynyt. Myös eräs kunnan viranhaltija painotti, että nuoret voivat aivan vapaasti järjestää tilaisuuden itse, ja sillä oikeasti olisi merkitystä.

Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että nuoret kuuntelivat kiinnostuneina ja olivat vahvasti henkisesti läsnä. Myös päättäjät vastasivat melko tarkasti, mutta kenties hieman ponnettomasti heidän kysymyksiinsä, joten varsinaista dialogia ei kuitenkaan syntynyt. Itseäni jäi kovasti mietityttämään, mistä moinen mahtaa johtua. Keskustelun lomassa oli heitetty ajatus epävirallisten kahvihetkien järjestämisestä nuorten ja päättäjien välillä, ja se sai reilusti kannatusta. Oliko tämä tilaisuus sittenkin liian virallisen oloinen? Kuten Harisalo ja Aarrevaarakin (2006) toteavat, myös rupattelun lomassa saattaa syntyä uudenlaisia ratkaisumalleja ja aivan uusia ideoita.

Varsinaiset keskustelun aikana esitetyt toimintaehdotukset, sellaiset joita konkreettisesti voisi viedä eteenpäin, tulivat hankkeen tutkijalta, Anu Gretscheliltä. Tällaisia olivat esimerkiksi edellä mainitut epäviralliset ”kahvittelut” nuorten ja päättäjien kesken tai työryhmä parantamaan koulun imagoa. Nämä ovat sellaisia asioita, jotka keskustelussa nousivat esiin, mutta joihin ei joko osattu, älytty tai haluttu puuttua. Saattaisiko tämä johtua siitä, että nuoret ja valtuutetut ovat kuitenkin ”liian lähellä” toisiaan? Vai tarvitaanko mukaan ulkopuolinen konsultti, joka osaa nostaa tärkeät asiat esiin kaiken keskustelun seasta?

8.1.2. Kuopio 12.9.2008

Kuopiossa erityisen silmiinpistävää oli nuorten hyvä ryhmädynamiikka ja keskinäinen vuorovaikutus sekä panostaminen keskusteluun. Vaikka keskustelu välillä saattoikin lähteä sivupoluille, sieltä palattiin aina lopulta aiheeseen. Tähän puhekulttuurin perusulottuvuuksien vaihteluun viittaavat myös Harisalo ja Aarrevaara (2006) toteamalla, että perusulottuvuudet voivat ilmetä yhdessä kommunikaatiotilanteessa peräkkäin tai jopa yhtä aikaa. Keskustelusta voidaan siirtyä rupatteluun ja taas takaisin keskusteluun. Kuopiossa ryhmän tehokas työskentely oli suurimmaksi osaksi yhden nuoren ansiota, joka jostain ”johtamaan” keskustelua. Tämä nuori nainen kysyi muilta nuorilta, olisiko asioita helpompi käsitellä pienissä ryhmissä vai kaikki yhdessä, ja yhteisen päätöksen jälkeen nuoret päätyivät käsittelemään ongelmakohtia pienryhmissä. Sama nuori nainen myös jakoi aiheet näille ryhmille ryhmän mielenkiinnon mukaan. Huomattavaa on, että tässä vaiheessa tilassa ei ollut muita aikuisia kuin minä tarkkailijan ominaisuudessa, eli nuoret kävivät keskustelun ja tehtävien jaon täysin oma-aloitteisesti läpi. Haittapuoli on luonnollisesti se, että siihen kului enemmän aikaa, kuin jos ryhmät ja aiheet jaettaisiin esimerkiksi nuorisotyöntekijän toimesta. Hyvät puolet sen sijaan ovat ilmeiset: nuoret ovat käyneet todellisen keskustelun ja ovat päätyneet aiheisiinsa yhteisellä päätöksellä.

Nuoria kiinnostivat päivän polttavat aiheet: bussilippujen hinnat, koulujen lakkauttaminen, kuntaliitos sekä nuorten mielenterveyspalvelut. Luonnollisesti myös nuorten ajanviettopaikka oli esillä, suurin osa nuorista kun ilmeisesti viettää vapaa-aikaansa Sokoksen kongissa. Nämä asiat ovat kunnallispoliittisen keskustelun ytimessä, eli nuoret tuntuvat olevan vahvasti ajassaan mukana. Samalla nousi esiin, että monet kunnalliset palvelut ovat sellaisia, joihin nuorilla on sanottavaa, mutta jota he eivät oikein saa tuotua esiin.

Tilaisuudella oli kaikki edellytykset onnistumiseen, sillä nuoret olivat hyvin motivoituneita ja innostuneita asiasta, vaikka tilaisuus oli perjantaina ja iltapäivä pitkällä. Valitettavasti tilaisuuteen ei saapunut yhtään valtuutettua. Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja välitti puhelimitse tiedon, ettei ollut saanut kutsua tilaisuuteen. Kommunikaatiokatkos on siis tapahtunut, mutta ulkopuolisena on vaikea sanoa, missä kohtaa. En osaa sanoa, ovatko kutsun saaneet valtuutetut esimerkiksi vastanneet saamaansa sähköpostiin. Jos ei, tästä jo voisi päätellä, ettei tieto välttämättä ole tavoittanut vastaanottajaansa. Näin ollen paikalla oli lähinnä järjestöjen edustajia, sekä yksi viranhaltija. Valtuutettujen puuttuminen haittasi luonnollisesti keskustelua, sillä suurin osa kysymyksistä oli tarkoitettu juuri päättäjille. Toisaalta paikalla olleet aikuiset osasivat vastata nuorille ymmärrettävästi ja taustoista kertoen. Erityisesti nuoret saivat kiitosta siitä, että nostivat nuorten mielenterveyspalvelut esiin. Mielenkiintoinen ja kannatettava ajatus oli myös idea vaikuttajapäivästä, joka olisi kunnan ja nuorisovaltuuston yhdessä järjestämä tilaisuus, jonka avulla ala- ja yläkoululaisia tutustutettaisiin vaikuttamiseen esimerkiksi leikkivaalien avulla. Nuorten mielestä demokratiakasvatusta on koulussa liian vähän, sillä yhteiskuntaopin tunnit ajoittuvat vain yhdeksännelle luokalle, eli koko peruskoulun oppimäärä käydään läpi vuoden aikana. Näiden nuorten mielestä yhteiskuntaopin opettamisen voisi aloittaa paljon aikaisemminkin. Bussilippujen hintakeskustelun kohdalla kaikki paikalla olijat kehottivat nuoria ottamaan yhteyttä mediaan ja tekemään asiaa sitä kautta tunnetuksi.

Kuopiossa nuorisovaltuuston kausi oli päättymässä tilaisuutta seuraavana päivänä. Koska tilaisuudesta sai varmasti paljon hyödyllistä tietoa, olisi tärkeää, että tieto välittyisi eteenpäin uusille valtuutetuille.

8.1.3. Jyväskylä 1.10.2008

Jyväskylässä tilaisuus oli lähtökohdiltaan erilainen kuin monet muut, sillä siellä kokoontuivat itse asiassa kolmen kunnan nuoret. Vuoden 2009 kuntaliitos yhdisti Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden yhdeksi uudeksi Jyväskyläksi. Niinpä nuoret joutuivat keskustelemaan kolmen eri kunnan sen hetkisestä tilanteesta ja kuvittelemaan, millaiseksi tulevaisuuden kunta saattaisi muodostua, mikä tietenkin asetti haasteita nuorten keskinäiselle kommunikaatiolle. Siitäkin huolimatta, tai juuri siksi, nuoret kävivät kunnon keskusteluja laatiessaan keskustelutyökirjan vastauksia. Kuten monessa muussakin keskustelussa, nämäkin nuoret löysivät yhteisen sävelen yhteisestä murheesta: kaikissa kolmessa kunnassa on ollut suuria ongelmia homekoulujen kanssa.

Nuorten keskinäinen kommunikaatio oli hyvää, ja he saivat helposti muokattua omista aiheistaan kysymyksiä. Paikalla oli viranhaltijoita ja ylimpiä luottamusmiehiä, mutta mukaan olisi mahtunut mielestäni vielä ihan rivivaltuutettujakin. Lisäksi paikalla oli melko runsas yleisö, ennen kaikkea paikallisia toimijoita, kuten nuorisotyöntekijöitä.

Keskustelu oli asiallista ja avointa. Nuoret kysyivät esimerkiksi sitä, mihin nuorisotilojen rahat käytetään, ja heille kerrottiin rehellisesti, että yli 80 % rahoista menee tilavuokriin ja palkkoihin, ja jokin tietty summa tiloilla tarvittavaan rekvisiittaan. Samalla kysymykseen vastannut viranhaltija myönsi, että asiasta voitaisiin keskustella nuorten kanssa enemmänkin. Tällaisen keskustelun avulla tulee osoitettua, että nuoria pidetään tasaveroisina keskustelukumppaneina ja arvostetaan heidän asiantuntijuuttaan. Kun asioista voidaan puhua avoimesti, keskustelussa on päästy jo hyvin pitkälle.

Nuoret ovat antamansa palautteen perusteella kanssani samoilla linjoilla. Nämä palautteet on kerätty kirjallisena heti tilaisuuden jälkeen, ja yhtä lukuun ottamatta kaikki palautteet ovat olleet positiivisia. Alla on joitakin nuorten palautelomakkeista kerättyjä vastauksia, jotka edustavat suurinta osaa esiin tuoduista mielipiteistä.

> *Päättäjiltä sai kerrankin suoria ja selviä vastauksia*. (N Jkl mlk)
>
> *Keskustelu päättäjien kanssa oli positiivinen yllätys. Kiinnostavaa, mukavaa. Kiva tapahtuma*. (N Korpilahti)
>
> *Ilmapiiri myönteinen nuoria kohtaan ja ymmärtäväinen*. (N Jyväskylä)
>
> *Nuoret saivat oikeasti äänensä kuuluviin. Paljon erilaisia näkemyksiä.* (N Jkl mlk)
>
> *Kysymyksiin vastailtiin hyvin ☺ Kunnon keskusteluja*. (N Vaajakoski/Jkl mlk)
>
> *Monipuolisuus ja tietoanti. Kommunikaatio eri ryhmien välillä toimi.* (N Jyväskylä)

Negatiiviseksi nuoret kokivat kiireen ja päättäjien vähäisen osallistumisen, kuten monessa muussakin kunnassa. Samat negatiiviset asiat tulevat ilmi myös puoli vuotta tilaisuuden jälkeen kerätyistä sähköpostikyselyistä (ks. luku 8.3.).

> *Keskusteluaika loppui hieman kesken*. (N Jkl mlk Palokka)

Ajan puute. (N Jkl)

Ajoittain jokseenkin puuduttavaa. (N Jkl)

Lyhyt aika keskustellessa päättäjien kesken. (N Jkl mlk Vaajakoski)

Toivon vaan, että päättäjät pitävät lupauksensa. (N Jkl)

Päättäviä tahoja melko vähän paikalla, miksi? Eikö päättäjät ole kiinnostuneita nuorten asioista, vaikka kuntavaalitkin lähestyy … No ne päättäjät, jotka oli paikalla, olivat loistavia!! (N Jkl)

Vuoden vaihteessa tapahtuva kuntaliitos puhututti Jyväskylässä. Tätä asiaa käsittelen erikseen seuraavassa luvussa. Nuorten esille nostamat muut asiat ovat kunnallispoliittisen agendan keskiöstä, toki nuorten näkökulmasta. He olivat kiinnostuneita mm. bändikämppätilanteesta, nuorten salimaksuista liikuntapaikoilla ja koulujen sisäilmaongelmista. Keskustelu oli koko ajan asiallista ja molempiin suuntiin informatiivista. Se, miten tätä informaatiota jatkossa käytetään, jää nähtäväksi. Myös tilaisuuden lopuksi kerätyistä, niin sanotun fiiliskierroksen, loppukommenteista tuli ilmi, kuinka tärkeäksi henkilökohtainen kontakti koetaan. Eräs nuorten kommenteista oli, että oli mukavaa huomata, että päättäjät ovat ajatelleet samoja asioita kuin he. Ainoaksi haittapuoleksi jäi ajan loppuminen.

8.1.4. Kalvola 9.10.2008

Kalvolassa nuoret olivat äärimmäisen selkeästi jakautuneet vapaaehtoisiin ja paikalle pakotettuihin. Mukana oli sekä nuorisofoorumin eli Kalvolan nuorten vaikuttajaryhmän edustajia että luokkien keskuudestaan valitsemia oppilaskunnan edustajia. Nuorisofoorumin edustajista suurin osa oli lukiolaisia. Koulu, jossa tilaisuus järjestettiin, oli yhteiskoulu, joten paikalla olleista nuorimmainen oli viidesluokkalainen. Nuorimmat eivät tosin tilaisuudessa sanoneet juuri mitään.

Aamupäivällä nuoret kävivät vielä keskenään keskustelua, mutta lounaan jälkeen, kun heidän piti muokata ajatuksistaan päättäjille esitettäviä ehdotuksia ja kysymyksiä, osan keskittyminen herpaantui aivan kokonaan. Kaksi ryhmää työskenteli tehokkaasti, mietti ratkaisuvaihtoehtoja ja muokkasi valmiita esityksiä, kun taas kaksi ryhmää lähinnä leikki. Lopulta nämä nuoret keksivät puheenvuo-

ronsa keskustelun aikana. Esille nostetut aiheet olivat hyvin paikallisia: rantojen kunnostaminen, julkinen liikenne, harrastusmahdollisuudet sekä nuorisotilan kunnostaminen.

Yksi nuorisofoorumin aiemmin vaikuttajaryhmien kyselylomakevastauksessa esille nostama aihe oli rantojen kunnostaminen. Kun aihetta miettinyt ryhmä käsitteli aihetta, kysyin heiltä, mitä he olisivat valmiita itse tekemään asian eteen. Vastaus oli melko yksiselitteinen: ei mitään, sillä kunnan kuuluu hoitaa sellaiset asiat. Keskustelussa esiin nousi kuitenkin rantojen kunnostaminen talkoilla. Kun nuorilta kysyttiin, lähtisivätkö he mukaan talkoisiin, myös asiaa valmistelleesta ryhmästä osa ilmoitti osallistuvansa. Itseäni jäi suuresti ihmetyttämään, miksi nuoret suostuivat tai muuttuiko heidän mielensä parin tunnin aikana. Toisaalta juuri mielipiteen muuttamisen mahdollisuus on yksi deliberatiivisen keskustelun perusperiaate (Raisio ja Vartiainen 2011, 13), joten mahdollisesti itse keskustelu on voinut vaikuttaa nuorten mielipiteisiin. Toisaalta kyseessä voi olla myös keskustelun mukanaan tuoma paine. Kalvola on pieni paikkakunta, joten nuoret tunsivat paikalla olevat päättäjät. Vaikuttaako sellainen heidän vastauksiinsa? Välillä aikuiset tuntuivat olevan jopa enemmän innoissaan talkoista kuin nuoret.

Kalvolassa paikalle oli saapunut reilusti päättäjiä, ennen kaikkea valtuutettuja. Kaikki keskustelijat istuivat ympyrässä, joten jokaisella oli mahdollisuus katsekontaktiin. Keskustelu ei silti ole kovinkaan tasa-arvoista, sillä suurimman osan ajasta keskustelu eteni niin, että nuoret esittivät kysymyksen, ja päättäjät kertoivat vuorollaan mielipiteensä, ja miten asiat olivat heidän aikanaan. Toisaalta osa nuorista vaikutti keskustelun ajan lähinnä pitkästyneiltä, eikä osoittanut suurtakaan mielenkiintoa. Toinen puoli ryhmää taas osallistui keskusteluun ja oli aidosti kiinnostunut.

Ryhmän jakautuminen tulee ilmi myös päivän jälkeen kerätyistä palautteista. Kysymykseen, mikä vastaaja ilahdutti päivän tilaisuudessa, tuli seuraavanlaisia vastauksia:

> *Saimme asioita esille.* (N, Kalvola)
>
> *Keskustelut tärkeistä asioista.* (N, Kalvola)
>
> *Että saatiin yhteys ja mielipiteitä vaikuttajilta.* (N, Kalvola)
>
> *Päättäjien positiivinen asenne, avoin keskustelu.* (N, Kalvola)
>
> *Keskustelut päättäjien kanssa jäi osittain ”kesken” kun ei kysytty, onko enää sanottavaa vaan jatkettiin vain.* (N, Kalvola)

Päivä oli liian pitkä. (N, Kalvola)

Eväät sekä että asiat saatiin puhuttua selviksi. (N, Kalvola)

Eväät. (N, Kalvola)

Ei tarvinnut mennä tunneille. (N, Kalvola)

Juissi. (N, Kalvola)

8.1.5. Lavia 10.10.2008

Laviassa tilaisuuteen osallistui enimmäkseen oppilaskunnan edustajia ja vain pari nuorisoparlamentin edustajaa. Paikkana oli koulun ruokala, joka toimii myös juhlasalina. Nuoret kokoontuivat pitkän pöydän ääreen niin, että äärimmäisissä päissä istuvat nuoret olivat melko kaukana toisistaan.

Tilaisuuden ensimmäisen puoliskon aikana nuorten keskinäinen kommunikaatio oli vähäistä ja jollain tavoin hankalaa. Juhla/ruokasali oli tarpeeksi iso, jotta ryhmät saivat vapaasti kokoontua, mutta silti ryhmissä ei pystytty tuottamaan keskustelua tai vastauksia työkirjan kysymyksiin. Kolmesta ryhmästä erottuivat selkeästi ääripäät: yhdessä käytiin keskustelua ja mietittiin vastauksia, toisessa kirjattiin vastaukset yhdessä paperille ja kolmannessa ei vaivauduttu keskustelemaan tai kirjaamaan kunnon vastauksia. Työkirjaosuuden jälkeen nuorten kirjaamista asioista ei olisi ollut mahdollista saada aikaiseksi minkäänlaista keskustelua päättäjien kanssa. Nuorten kommunikaatio alkoi luistaa vasta ruokailun jälkeen, kun he kaikki istuivat juhlasalin lavan reunalla tiiviinä ryhmänä. Tässä äärimmäisen epämuodollisessa keskustelussa esiin nousi sellaisia aiheita, joita lopulta esitettiin päättäjille. Tosin eniten keskustelua herättänyt aihe haudattiin opettajan ja nuorisosihteerin toimesta sen arkaluontoisuuden ja henkilökohtaisuuden vuoksi. Merkittävää kuitenkin on, että nämä nuoret tarvitsivat yhteisen ”sylkykupin”, joka sytytti keskustelun.

Nuorten keskustelussa esiin nousseet aiheet kohdistuivat enimmäkseen koulussa ilmeneviin ongelmiin: välituntien viettoon, kouluruokailuun, koulun kioskiin ja lukiolaisten tupakkapaikkaan. Nämä ovat asioita, jotka ovat koulun sisäistä päätöksentekoa. Vain koulukyytien ruuhkaisuus, nuorisosihteerin työajan lisääminen ja nuorisotiloille jo luvattu tupakkapaikka olivat kunnan päätösvallassa olevia asioita. Koulun sisäisten asioiden korostuminen on ymmärrettävää, sillä Lavian kouluun tulee opiskelijoita myös naapurikunnasta Kiikoisista. Näin ollen koulu on näille nuorille ainoa yhtei-

nen areena. Toisaalta on syytä kysyä, tiesivätkö nuoret, millaisista asioista kunnanvaltuusto päättää. Tosin pienissä maaseudun kunnissa kunnallispolitiikka on nuorille usein tuttua vanhempien tai vähintään kavereiden vanhempien kautta, joten näissä kunnissa kunnalliseen päätöksentekoon ei liitetä turhaa loistoa, koska kaikki tuntevat toisensa.

Itse keskustelutilaisuudessa oli monista muista vastaavista poiketen paikalla myös yleisöä: kaksi peruskoulun luokkaa ja yksi lukion ryhmä. Päättäjistä paikalla olivat ihailtavasti kaikkien valtuustoryhmien edustajat ja kaksi viranhaltijaa. Sivustakatsojana keskustelu herätti ainakin minussa monenlaisia tuntoja. Nuorten ennakkoasenteet tulivat esityksistä välillä vahvasti läpi. Toisaalta jotkin nuorten esittämät asiat lopetettiin ehkä liian lyhyen keskustelun jälkeen. Tällainen aihe oli vaikkapa nuorten kysymys koulukuljetuksista ja puuttuvista turvavöistä, johon viranhaltija vastasi, että koulukuljetukset on kilpailutettu ja liikennöitsijää koskee siirtymäkausi, jonka aikana kaikkiin autoihin pitää tulla turvavyöt. Vastaus on hyvin perusteltu, mutta ei välttämättä huomioi vastaajaa. Tietävätkö nämä nuoret, miksi kunnan hankinnat pitää kilpailuttaa tai millaisia prosesseja siihen liittyy.

Joihinkin nuorten kysymyksiin päättäjät heittivät heti vastakysymyksen, eivätkä jääneet miettimään kysymyksen tarkoitusta. Osassa kysymyksiä vastakysymys on tosin aiheellinenkin, kuten miksi koululaisten pitäisi käydä kaupassa kesken koulupäivän. Mielenkiintoista kyllä, tähän kysymykseen valtuutettujen vanhin huomautti, että aihe on ikuisuuskysymys, sillä samasta aiheesta keskusteltiin jo 1940-luvulla, kun hän kävi koulua.

Kaikki vastaajat eivät katsoneet oppilaisiin vastatessaan. Keskustelussa tuli myös ilmi, että koulua koskevat säännöt ovat sivistyslautakunnan hyväksymiä, ja tulevat uudelleen tarkastettavaksi vuoden 2009 alussa. Tästä maininnasta huolimatta kukaan ei tarttunut lauseeseen, vaan asia sivuutettiin huomautuksena sen sijaan, että oltaisiin saman tien sovittu, että esimerkiksi nuorisoparlamentista edustaja voisi tulla mukaan muokkaamaan uusia sääntöjä. Samoin kouluun on opettajien toimesta mietitty kioskia, mutta missään ei tullut ilmi, ovatko opettajat ottaneet oppilaskunnan mukaan suunnitteluun tai kysyneet heidän mielipidettään. Joissakin asioissa valtuutetut kehottivat nuoria suhtautumaan annettuihin lupauksiin kriittisesti ja valvomaan luvattujen asioiden toteuttamista, kuten teknisen toimiston lupaamaa tupakkapaikkaa nuorisotilojen ulkopuolelle. Tämän kysymyksen kohdalla valtuutetut lähinnä kritisoivat nuorten tupakointia ja väläyttelivät jopa tupakoinnin kieltämistä nuorisotilojen lähistöllä kokonaan. Eräs valtuutetuista kuitenkin lupasi kysyä asian etenemistä saman tein, koska hän oli menossa tekniseen toimistoon joka tapauksessa.

Koulun alue tarvitsee korjaamista, sillä esimerkiksi koulua ympäröivä aita on ollut rikki jo pitkään. Jotta koulun alueesta saataisiin miellyttävämpi, eräs valtuutetuista kehotti oppilaskuntaa tekemään asiasta esityksen ja viemään asiaa sitä kautta eteenpäin. Tässä kohtaa jopa puhetta johtanut opettaja puuttui keskusteluun, ja huomautti, että aikuisten tehtävänä on tukea nuoria näissä asioissa. Myös hankkeen projektisihteeri joutui huomauttamaan, että nämä nuoret ovat esittämässä mielipiteitään, ja ehkäpä joku valtuustoryhmä ottaisi asiakseen viedä jotain näitä asioita eteenpäin valtuustossa. Aivan keskustelutilaisuuden lopussa tuli esiin, että kunnan budjettia ollaan juuri valmistelemassa, ja nyt olisi oikea aika toimia, mikäli haluaa saada jotain konkreettista aikaiseksi.

Ylipäänsä vaikutti siltä, että osallistujat siirtelevät vastuuta toisilleen, viranhaltijoille, oppilaskunnalle ja nuorisoparlamentille. Todellinen keskustelu ja sitoutuminen siihen tuntuu puuttuvan. Keskustelussa tuli esiin monia sellaisia asioita, joista olisi mahdollista kasata virkamiehistä, valtuutetuista ja nuorista koostuvia työryhmiä, jotka voisivat jatkaa asian käsittelyä keskustelutilaisuuden jälkeen, mutta kun paikalla ei ollut samanlaista ulkopuolista ”konsulttia” kuin Akaassa, nämä ehdotukset jäivät tekemättä.

8.1.6. Vuoden 2009 kuntaliitosten ilmeneminen dialogikunnissa

Kuntaliitoksia tulee olemaan ainakin Jyväskylässä, Kalvolassa ja Himangalla. Näistä kunnista käsittelen kuntaliitospuhetta Jyväskylän ja Kalvolan osalta, sillä näissä kahdessa kunnassa olen itse ollut paikalla dialogitilaisuudessa.

Jyväskylän tilaisuudessa kuntaliitos oli jo selkeästi esillä, olivathan paikalla kaikkien kolmen yhdistyvän kunnan (Jyväskylä, Jyväskylän mlk ja Korpilahti) nuoret. Siellä liitos esitettiin nuorille normaalina kehityksenä ja nuorten kysymyksiin liitoksesta vastattiin avoimesti. Eräs nuoria mietityttänyt asia oli liikuntapaikoilla perittävät maksut. Tähän päättäjät vastasivat nuorille, että uudessa kunnassa käyttöön otetaan ns. maalaiskunnan malli eli liikuntapaikkojen käyttö on alle 18-vuotiaille ilmaista.

Kuntaliitoksen alla uudelle Jyväskylän kaupungille ja sen nuorille tarvitaan myös yhteinen vaikuttamisen malli. Tästä tuli yksi tilaisuuden kulmakivistä. Nuoret ideoivat ensin oman mallinsa, johon kuuluivat alueelliset ryhmät, joista sitten kasataan hallitus, joka kokoontuu esimerkiksi kerran kuussa. Nuoret haluaisivat myös säilyttää lasten parlamentin ja toivovat parempia yhteyksiä ammattikouluihin. Eräs valtuutetuista kertoi, että asia on tulossa käsittelyyn työryhmän kokouksessa, ja

nuorten kanta asiaan halutaan ottaa mukaan. Hän kuitenkin korosti nuorille, että olisi tärkeää saada nuorten edustaman instanssin kanta, ei vain yksittäisen nuoren mielipidettä. Keskusteluun puuttui lopulta hankkeen tutkija Anu Gretschel, joka ehdotti, että kenties nuorista voitaisiin kerätä työryhmä miettimään koko kunnan uutta vaikuttamismallia. Nuorilta kysyttiin välittömästi, ketkä olisivat kiinnostuneita tällaisesta työskentelytavasta, ja mukaan saatiin yli kymmenen nuorta. Kun asiaa vielä alettiin hoitaa välittömästi, saatiin positiivinen pohjavire säilymään ja yhteiset säännöt muokattua. Itseäni jäi tosin mietityttämään, olisiko nuoret otettu mukaan, jos tämä kyseinen tilaisuus olisi ollut vaikkapa marraskuussa. Nyt, kun tilaisuus oli lokakuussa ja kuntaliitoksen valmistelu vielä käynnissä, nuoret pääsivät oikea-aikaisesti vaikuttamaan asiaan. Tässä on siis selkeä vaikutus, joka keskustelutilaisuudella on ollut.

Kalvolassa suhtautuminen kuntaliitokseen oli aivan erilainen kuin Jyväskylässä. Keskustelussa nuorten kanssa päättäjät kertoivat useassa kohtaa suoraan, että jollekin asialle ei voi tehdä juuri mitään, koska seuraava budjetti tulee olemaan syntyvän kunnan yhteinen, joten sille ei voi juuri mitään tällä hetkellä. Tilaisuudessa yksi ryhmistä teki valtavan työn suunnitellessaan ja kirjoittaessaan lähes valmiin aloitteen, jossa esittivät kunnan nuorisotalon uudistamista nykyaikaa vastaavaksi. Nuoret huomioivat myös taloudellisen puolen ja esittivät, että Kalvolasta ammattikouluun lähteneet nuoret suostuisivat varmasti maalaamaan nuorisotalon seiniä ja muita pintoja, jos maalit saataisiin. Tähänkin viranhaltijat vastasivat, että on hyvin epävarmaa, saataisiinko määrärahoja haalittua kasaan, kun aikaa kuntaliitokseen on kuitenkin vain 2,5 kuukautta.

Aikuisten pessimismi on siirtynyt melko suoraan nuorten palautelomakkeisiin. Kysymykseen, mikä sinua harmitti tämän päivän tilaisuudessa, nuoret vastasivat seuraavasti:

> *No ei oikein mikään paitsi se, et aika on vähis.* (N, Kalvola)
>
> *Että kunnon päätöksiä ei oikein voitu tehdä, kun kuntatilanne on tällainen.* (N, Kalvola)

Näillä vastauksillaan nuoret ilmeisesti viittaavat vuoden vaihteessa (2009) tapahtuvaan kuntaliitokseen Hämeenlinnan kanssa. Kuten vastauksista näkyy, tässä vaiheessa monet asiat ovat vielä olleet epäselviä, vaikka liitokseen oli enää kolme kuukautta.

8.2. Yhteenveto syksyn 2008 kunnista

Aineiston ja omien kokemusteni valossa väitän, että tilaisuuden onnistuminen riippuu paljon siihen osallistuvista henkilöistä ja heidän asenteistaan. Jyväskylässä tilaisuus oli onnistunut, sillä paikalla olleet päättäjät olivat avoimia uusille ajatuksille ja selittivät asiat nuorille rehellisesti. Myös nuorten innostaminen mukaan uudenmallista nuorisovaltuustoa suunnittelevaan työryhmään heti tilaisuudessa oli suurimmaksi osaksi yhden innostuneen virkamiehen ansiota. Mikäli tällainen innostuneisuus puuttuu, jää keskustelutilaisuus roikkumaan taas yhdeksi pakolliseksi lain määräämäksi kiusankappaleeksi, kuten Kalvolassa ja Laviassa. Erilaisten työryhmien kokoaminen, talkoiden järjestäminen tai muu yhteistyö tulisi ehkä aloittaa heti tai tilanteesta riippuen mahdollisimman pian tilaisuuden jälkeen, kun lupaukset ovat vielä päällimmäisenä mielessä. Muuten positiivinen pohjavire hukkuu arkeen. Nuorten vastauksista tulee selkeästi ilmi, että he ovat toivoneet yhteistyön jatkuvan, ja ovat pettyneet siihen, kun sitä ei olekaan syntynyt.

Johtuneeko nuorten iästä vai innostuksesta, mutta niissä kunnissa, joissa nuoret olivat aidosti mukana tilaisuudessa, omistautuminen heijastui välittömästi tilaisuuden onnistumiseen. Akaassa, Kuopiossa ja Jyväskylässä nuoret olivat paikalla vapaaehtoisesti. Sen sijaan Kalvolassa ja Laviassa ainakin osa nuorista oli toimitettu paikalle opettajien toimesta. Paikalle pakotetut saattavat pahimmassa tapauksessa latistaa muissa orastavan kiinnostuksen. Innostus onkin selkeästi näitä kahta ryhmää erotteleva tekijä. Myös ikärajaa pitää jatkossa pohtia. Rajanveto on tietysti vaikeaa, mutta pakollista. Vasta alakouluikäiset lapset voisivat olla mukana oppimassa, mutta ainakaan näissä tilaisuuksissa he eivät päässeet ääneen.

Henkilökohtaisen kontaktin merkitystä ei voi tarpeeksi korostaa. Lukiessani nuorten kirjoittamia palautteita, ihmettelin pidetäänkö valtuutettuja jotenkin yli-ihmisinä, joilla on niin suuri päätöksentekovalta, ettei heitä uskalleta edes lähestyä. Kun sitten tilaisuudessa on saatu kontakti valtuutettuihin, sitä on pidetty yllättävänä ja iloisena asiana. Nuoret ovat tulleet tilaisuuteen valmiiksi olettaen, ettei heitä kuitenkaan kuunnella. Usein tilaisuuden onnistumiseen onkin vaikuttanut päättäjien ja nuorten saavuttama keskusteluyhteys, joka on synnyttänyt nuorissa tunteen, että heitä kuunnellaan ja heidät otetaan vakavasti. Kuinka vähästä onnistuminen siis lopulta onkaan kiinni!

Jatkossa olisi hyvä kiinnittää huomiota tilaisuudessa esiin nostettuihin teemoihin ja parannusehdotuksiin. Kuten aiemmin mainitsin, nyt niihin ei oikein osattu tai haluttu tarttua ja niinpä monet hyvät ajatukset jäivät hieman tyhjän päälle. Jos esiin nostetut asiat olisi mahdollista yksinkertaistaa mah-

dollisimman helposti käsiteltäviksi, niitä olisi varmasti helpompi viedä eteenpäin. Toisaalta asian eteenpäin vieminen vaatisi jonkun vastuuhenkilön ja sellaisen löytäminen voi olla hankalaa.

Palaute on ollut aikuisten osalta selkeästi positiivisempaa kuin nuorten osalta. Kumpia siis tarvitsee kouluttaa enemmän, aikuisia vai nuoria? Monissa palautteissa tuli ilmi, että tapaamisten tulisi olla säännöllisiä ollakseen vaikuttavia. Mitäpä jos jossain kokeilukunnassa valtuusto tekisikin rohkean päätöksen ja pitäisi kerran vuodessa kokouksensa yhdessä nuorten kanssa.

Näiden asioiden kehittämiseen tulisi keskittyä jatkossa:

–Kontaktien luominen tilaisuuden aikana ja heti sen jälkeen on tärkeää, mutta vielä tärkeämpää on pitää kiinni annetuista lupauksista

–Jotta kaikki tietäisivät, mistä on puhuttu ja mitä on sovittu, olisi hyvä jollakin tapaa luoda konkreettinen jäsennys asioiden toteutusmahdollisuuksista (esim. fläpille tai tietokoneelle): jäsentelystä näkyisi, millaisella aikataululla mikäkin asia on mahdollista toteuttaa. (Tämän huomion johdosta kehitimme hankkeen sisällä etenemissuunnitelman, jota alettiin käyttää keskustelutilaisuuksissa vuodesta 2010 eteenpäin. Etenemissuunnitelma on liitteenä 3.)

–Mikäli tilaisuudessa nousee esiin jokin konkreettinen asia, jota luottamushenkilöt ja nuoret voisivat yhdessä ajaa eteenpäin, olisi tärkeää muodostaa tarvittava ryhmittymä (esim. työryhmä, jaosto tms.) ja nimetä siihen halukkaat ihmiset HETI. Näin jokaisella mukaan suostuneella/halunneella on selkeä käsitys siitä, mihin on ryhtymässä, ja toiminta koetaan alkavaksi välittömästi.

8.3. Lyhyen aikavälin vaikutukset

Vuonna 2008 järjestettyjen tilaisuuksien lyhyen aikavälin vaikutuksia tarkastelen kirjallisen palautteen valossa. Palautteen olen kerännyt sähköpostitse. Tämä tuntui järkevältä ottaen huomioon kuntien sijainnin ja sen, että tilaisuuteen osallistujilta oli kerätty sähköpostiosoitteet myöhempiä yhteydenottoja varten. Keskustelutilaisuuden jälkeen täytetyssä palautelomakkeessa, jossa yhteystietoja kysyttiin, kysyttiin myös lupa yhteydenottoon. Noin puolet palautelapun jättäneistä oli suostumuksensa antanut.

Nuorille ja aikuisille lähettämissäni sähköposteissa kysyin muutaman yksinkertaisen kysymyksen. Nuorilta kysyttiin seuraavia asioita:

– Huomasitko tilaisuuden jälkeen olevasi jollakin tavoin aktiivisempi tai osallistuvampi? Miten se ilmeni? Entä huomasitko sellaista ystävissäsi tai koulutovereissasi?

– Huomasitko aikuisissa ja heidän käytöksessään tai asenteessaan muutoksia tilaisuuden jälkeen?

– Koetko vaikutusmahdollisuuksiesi nyt parantuneen vai pysyneen ennallaan? Miten mahdollisen muutoksen voi huomata?

– Onko tilaisuudella ollut konkreettisia vaikutuksia? Onko sen jälkeen tehty esim. aloite jostain nuoria vaivanneesta asiasta tai kirjoitettu lehtijuttu tai yleisönosastokirjoitus?

– Mikä olisi paras mahdollinen paikka nuorten ja päättäjien tapaamiselle tulevaisuudessa?

Aikuisille lähetetyissä kysymyksissä kysyttiin vastaavat kysymykset, mutta käänteisesti, eli olivatko aikuiset huomanneet muutosta nuorissa ja heidän asenteissaan, ja millaisia muutoksia nuorten vaikuttamismahdollisuuksissa on tapahtunut.

Yhteensä palautelomakkeita oli palautettu 86 kappaletta (25 Rovaniemeltä, 18 Sotkamosta, 16 Kiteeltä ja 27 Himangalta). Näistä 61 oli ilmoittanut suostumuksensa yhteydenottoon ja jättänyt sähköpostiosoitteensa (11 Rovaniemeltä, 18 Sotkamosta, 13 Kiteeltä ja 19 Himangalta). Yhteensä 13 henkilöä oli erityisesti kieltänyt yhteydenoton.

Kysymykset lähetettiin 13 luottamushenkilölle, seitsemälle viranhaltijalle ja 37 nuorelle (9 Rovaniemelle, 9 Sotkamoon, 8 Kiteelle ja 11 Himangalle). Lisäksi Oulaisiin, jonka alun perin piti olla kunta, jonka vastaukset ohjaavat tutkimuskysymyksiä, lähetettiin kolmelle nuorelle ja kahdelle viranhaltijalle. Yhteensä sähköpostia on siis lähetetty 62 tutkittavalle.

Ilmoitettujen sähköpostiosoitteiden joukossa oli joitain sellaisia, joihin ei mennyt sähköpostia. Erityisesti koulujen osoitteet olivat tällaisia. Jos opiskelija on vaihtanut koulua tai valmistunut tilaisuuden ja syksyllä tapahtuneen yhteydenoton välillä, häneen on siis melko hankalaa saada yhteyttä. Lisäksi yksi sähköpostin saaja ilmoitti, ettei ole ollut kyseisessä tilaisuudessa ollenkaan, vaikka hänen sähköpostiosoitteensa oli varsin selkeästi palautelomakkeessa. Lisäksi joitain sähköposteja jäi lähettämättä siksi, ettei osoitteesta saanut yksinkertaisesti selvää.

Ensimmäisen viikon jälkeen vastauksia oli tullut neljä. Näistä kolme oli luottamushenkilöitä ja yksi nuori. Karhukirjeen lähetin viikon päästä ensimmäisestä sähköpostista. Siihen vastasi kolme luottamushenkilöä, neljä viranhaltijaa ja seitsemän nuorta. Toinen karhukirje lähti taas viikko edellisen

jälkeen. Tällä kierroksella vastauksia tuli neljältä luottamushenkilöltä, yhdeltä viranhaltijalta ja viideltä nuorelta. Kolmannella karhukierroksella tuli vielä kolme vastausta nuorilta.

Neljän sähköpostikierroksen jälkeen vastauksia oli tullut kymmeneltä luottamushenkilöltä (77 %), viideltä viranhaltijalta (71 %) ja 16 nuorelta (43 %). Yhteensä vastausprosentti neljän kierroksen jälkeen oli tasan 50 %.

Seuraavassa analysoin ensin nuorilta tulleita vastauksia, ja sen jälkeen aikuisten vastauksia. Odotetusti vastauksissa oli suuria laadullisia eroja niin, että nuorten vastaukset olivat huomattavasti lyhyempiä ja yksiulotteisempia kuin aikuisten. Nuorten vastauksissa oli merkittävästi enemmän myös ”en tiedä” -vastauksia, mutta sellaisia oli myös aikuisten vastauksissa. Seuraavassa käsittelen vastauksia siinä järjestyksessä kuin ne esitettiin nuorille ja aikuisille. Vastaukset olen jakanut sisällön mukaan kahtia: positiivisiin ja negatiivisiin/skeptisiin. Jako perustuu omaan tulkintaani. Luotettavuutta lisäämään olen sisällyttänyt tekstiin mahdollisimman paljon suoria lainauksia nuorten ja aikuisten vastauksista.

Lainausten perässä on yleisellä tasolla kerrottu vastaajasta. N = nuori, V = viranhaltija ja L = luottamushenkilö.

8.3.1. Nuorten aktiivisuus tilaisuuden jälkeen

Ensimmäiseen kysymykseen, ”Huomasitko tilaisuuden jälkeen olleesi aktiivisempi tai huomasitko muutosta ystävissäsi?”, skeptisiä (9 kpl) vastauksia tuli enemmän kuin positiivisia (7 kpl). Usein negatiivinen/skeptinen vastaus johtui siitä, että monet vastaajat kokevat olevansa jo valmiiksi aktiivisia, joten aktivoituminen entisestään ei välttämättä olisi enää edes mahdollista. Selkeästi negatiivisesti sävyttyneitä vastauksia oli vain yksi. Huomattavaa on, että useissa skeptisissäkin vastauksissa oli mainittu jokin positiivinen asia, mutta usein sitä seurasi mutta-sana. Nämäkin on siis luokiteltu negatiivisiin vastauksiin, sillä konkreettista ja selkeästi raportoitua muutosta ei ole tapahtunut. Tilaisuudella on siis ollut hetkittäistä vaikutusta, mutta se ei ole kantanut ainakaan toistaiseksi sen pidemmälle.

> *Olin tilaisuuden jälkeen innokkaampi vaikuttamaan asioihin ja ystäväni myös, mutta innostus lopahti melko pian ainakin minulla.* (N, Himanka)

En ole ollut sen aktiivisempi kuin aikaisemminkaan, eikä kaveritkaan. Ideoita kyllä vilisee mielessä, mutta ajatusten tasolle on kaikki sitten jäänyt. Nyt on kuitenkin enemmän sellainen fiilis, että mahdollisuus vaikuttamiseen on sittenkin olemassa. - - Olisin ainakin valmis olemaan mukana tekemässä jotain, jos jonkun asian toteutus olisi siitä kiinni. (N, Kitee)

Aktiivisuus ei kyllä kasvanut, vaan päinvastoin. Uskon edelleen, että heille oli ihan turha käydä puhumassa. (N, Kitee)

Positiivisissa vastauksissa korostuivat ennen kaikkea yhteiskunnallisen kiinnostuksen kasvu, joka ilmenee joko pelkkänä kiinnostuksena tai liittymisenä nuorten vaikuttajaryhmään. Muutos on tapahtunut tiedon lisääntyessä. Tilaisuudessa nuorille on konkreettisesti selvinnyt, millaista omiin asioihin vaikuttaminen voi olla ja miten se käytännössä tapahtuu. Viesti on hieman huolestuttava, sillä tämähän tarkoittaa, että nämä nuoret eivät ole saaneet juuri tätä tietoa koulusta tai mistään muualtakaan.

Tilaisuudessa tajusi, että asioihin voi vaikuttaa vaikka laittamalla aloitteen tai jotain vastaavaa. (N, Oulainen)

Kyllä sitä varmaan vähän aktiivisempi on kuin ennen, esim. liittyminen nuorisovaltuustoon. Koulukavereissani en ole muutosta huomannut. (N, Kitee)

8.3.2. Muutokset aikuisten asenteissa nuorten arvioimina

Toinen kysymys oli ”Huomasitko muutoksia aikuisissa tai heidän asenteissaan?”. Tähän kysymykseen selkeästi negatiivisia vastauksia on tullut huomattavasti enemmän kuin positiivisia. Negatiivisia vastauksia on 10 kappaletta, kun positiivisia on kuusi. Negatiivisissa vastauksissa nousee esiin kaksi syytä valittuun vastaukseen: päättäjien vähyys tilaisuudessa ja kontaktien puute tilaisuuden jälkeen.

Harmitti kun niin vähän päättäjiä tuli paikalle, tuli sellainen tunne, että näinkö paljon nuorista täällä välitetään. (N, Oulainen)

En oikeastaan, mutta en ole myöskään tavannut kyseisiä aikuisia ennen tai jälkeen. (N, Kitee)

> *En. Vastaavien tilaisuuksien jälkeen kiitellään nuoria ja sanotaan, että tällaisia tulee järjestää jatkossakin. Harvat kuitenkaan tarttuvat nuorten esille tuomiin asioihin. Edelleenkin kuulee samaa ”nuorten tulee aktivoitua itse”-toistoa*. (N, Rovaniemi)

Myös aikuiset ovat kiinnittäneet omalta kannaltaan huomiota samaan asiaan kuin nuori Rovaniemeltä. Aikuisten vastauksista esiin nousee toive jälkikeskustelun käymisestä ja esiin nostettujen asioiden seuraamisesta. En voi kuitenkaan olla ihmettelemättä, ovatko aikuiset täysin väärässä peräänkuuluttaessaan nuorten aktiivisuutta päätöksenteossa ja seurannassa.

Positiivisissa vastauksissa korostuivat tilaisuudessa koetut iloiset tunteet, mutta näistäkään vastauksista ei ilmene, että tilaisuuden jälkeen olisi ollut kontaktia nuorten ja päättäjien välillä. Myöskään konkreettisia muutoksia nuoret eivät ole osanneet raportoida. Erityisen huomion arvoista on, että Himangalla kolme neljästä vastaajasta koki aikuisten asenteet positiivisina, joten siellä tilaisuudesta lienee jäänyt hyvä jälkimaku. Myös Sotkamosta tuli kaksi positiivista palautetta.

> *Vaikea sanoa, olivathan nuo kiinnostuneemman näköisiä kuin olisin odottanut.* (N, Sotkamo)

> *Jonkun verran tuli muutosta, että aikuiset jaksaa enemmän kuunnella nuorisoa ja ottaa kannanotot huomioon.* (N, Kitee)

> *Aikuiset ovat hyväksyneet nuoret paremmin kokouksiinsa ja kuunnelleet enemmän.* (N, Himanka)

8.3.3 Vaikutusmahdollisuuksien kehittyminen nuorten arvioimina

Vaikutusmahdollisuuksien paranemista käsitelleeseen kysymykseen positiivisia vastauksia tuli kahdeksan kappaletta, niistä kolme Himangalta. Tosin Himangan vastauksissa korostetaan myös sitä, että kunnassa nuorten asiat ovat jo pitkään olleet hyvällä mallilla. Tilaisuuden vaikutukseksi koettiin se, että ”*aikuiset ovat kuunnelleet enemmän*” (N, Himanka). Vaikutusmahdollisuuksia parantavan koettiin senkin, että tilaisuudessa saattoi luoda henkilökohtaista kontaktia kunnan päättäjiin. Myös näissä vastauksissa korostuu tiedon lisääntyminen, kuten seuraavassa vastauksessa, joka tosin koskettelee koulun sisäistä päätöksentekoa:

Mahdollisuudet ovat pysyneet suurin piirtein samoina, mutta pystyimme vaikuttamaan kouluumme julistettuun juomakieltoon, jonka mukaan tunnilla ei olisi saanut juoda omasta pullosta ollenkaan. Keräsimme adressin ja annoimme sen opettajille. (N, Rovaniemi)

Oma asenne tähän asiaan on ainakin muuttunut. Vaikutusmahdollisuudet on ehkä parantuneet, koska nyt on enemmän tietoa siitä miten voi vaikuttaa ja mitä kautta asian saisi perille oikeille ihmisille. Tätä ennen ei ollut mitään tietoa siitä, kenelle /minne pitäisi jotenkin ilmaista, jos haluaa jotain muutosta johonkin asiaan. (N, Kitee)

Negatiivisia vastauksia on seitsemän, mutta niistä suurin osa eli viisi kappaletta on Sotkamosta. Yhdessä vastauksessa tulee esiin vastaajan oma luonne, sillä hän kokee, että vaikutusmahdollisuudet ovat ”*pysyneet ennallaan, mutta nyt tietää enemmän vaikutusmahdollisuuksista, mutta ei vain saa aikaiseksi tutustua ja osallistua enemmän*” (N, Himanka). Suurimmassa osassa negatiivisissa vastauksissa vaikutusmahdollisuuksien koetaan pysyneen ennallaan. Vain yhdessä vastauksessa tulee esiin, että nuoret ovat tehneet aloitteen jostain asiasta ja ajaneet sitä eteenpäin, ”*mutta ei se oikein onnistunut, joten en koe vaikuttaja-asemani parantuneen*” (N, Sotkamo).

Vastauksissa, niin positiivisissa kuin negatiivisissa, tulee esiin tiedon ja tiedottamisen merkitys. Suurin osa on kokenut, että tieto on lisääntynyt tilaisuuden jälkeen. Myös negatiivisissa vastauksissa näkyy tiedon lisääntyminen, sillä nuoret ovat tehneet aloitteen, vaikka asia ei lopulta edennytkään heidän toivomallaan tavalla. Olisi tärkeä pystyä kertomaan nuorille myös se, miksi heidän aloitettaan ei viety eteenpäin. Eritoten nuorten kohdalla pitää ottaa huomioon myös oppimisaspekti.

8.3.4 Tilaisuuden jälkeiset konkreettiset vaikutukset nuorten arvioimina

Neljäs kysymys käsitteli tilaisuuden konkreettisia vaikutuksia. Positiivisia vaikutuksia raportoitiin Himangalta ja Sotkamosta. Himangalla on tehty lehteen juttuja uusista nuorisotiloista ja nuoret ovat antaneet lehteen lausunnon kuntaliitosasiassa. Lisäksi kunnassa on puututtu nuorten alkoholin käyttöön, mutta vastauksesta ei ilmene, miten asia on hoidettu. Sotkamossa yläkouluun tuli naispuolinen terveydenhoitaja ainakin osaksi viikkoa ja lukioon kuraattori. Myös nuorisotilojen siirrosta on ollut puhetta, mutta tämä on luonnollisesti niin iso hanke, ettei se voi toteutua ihan hetkessä. Eräs vastaajista kertoi Sotkamossa olleen paikallislehdessä myöhemmin juttua siitä, minne jäivät luottamusmiesten tilaisuudessa tekemät lupaukset. Vastaaja oli iloinen, että tällainen juttu kirjoitettiin. Hänen

tuntemuksensa on helppo ymmärtää, sillä juuri medialta tällaista seurantaa on oikeus odottaa. Sen sijaan yksittäisen nuoren – tai aikuisenkaan – on melko työlästä lähteä seuraamaan päätösten etenemistä kunnallishallinnossa.

Negatiivisissa vastauksissa oli viisi ”en tiedä”- tai ”en ole huomannut” -vastausta. Selkeästi negatiiviset vastaukset liittyivät kontaktien hiipumiseen tai tilaisuudessa koettuihin pettymyksiin:

> *Heti tilaisuuden jälkeen oli ollut keskustelua jonkun valtuutetun kanssa, ja silloin oli tuntunut siltä, että yhteistyö alkaisi sujumaan, mutta ei se siitä ole muuttunut. Myöskään oppilaitosten yhteistyöstä ei ole sittemmin kuulunut mitään.* (N, Oulainen)

> *Tilaisuus ei ollut huono, mutta päättäjät valitettavan epävastaanottavaisia*. (N, Rovaniemi)

Yhdessä vastauksessa nousi esiin huomionarvoinen asia, joka saattaa selittää ”en tiedä” -vastauksia. Nuori kirjoitti, että *”en ainakaan huomannut, mutta en kyllä lue lehtiä”* (N, Kitee). Mikäli jotain asiaa onkin viety eteenpäin, tieto siitä ei välttämättä ole tullut nuorille asti.

8.3.5. Muutokset nuorten asenteissa ja omissa asenteissa aikuisten arvioimina

Viranhaltijoilta kysyttiin vuorostaan, ovatko he huomanneet muutoksia nuorissa, mutta myös itsessään tai työtovereissaan. Näissä vastauksissa jakautuminen kunnittain on selkeämpää kuin nuorten vastauksissa: Himangalta ja Kiteeltä tuli vain positiivisia vastauksia, kun taas Sotkamosta vain negatiivisia vastauksia. Rovaniemeltä tuli yksi positiivinen ja yksi negatiivinen vastaus.

Himangan luottamusmiesten ja viranhaltijoiden vastauksissa korostuu nuorten huomioiminen pitkällä aikavälillä, aivan kuten nuortenkin vastauksissa. Siellä molemmat puolet siis kokevat asioiden olevan hyvällä mallilla. Erityisen huomattavaa Himangalla on ollut nuorten kasvanut kiinnostus kunnalliseen päätöksentekoon: ”*kunnanvaltuuston kokouksissa on nykyisin nuoriakin lehteriyleisönä. Myös lautakuntiin valitut nuorisovaltuuston edustajat ovat selkeästi aktiivisemmin paikalla ja ottavat jopa kantaa asioihin*” (L, Himanka). Kiteeltä puolestaan kerrottiin, että nuoret olivat jo seuraavalla viikolla kyselleet tilaisuudessa esille tulleiden asioiden perään, mikä kertoo toki kiinnostuksesta, mutta myös nuorten erilaisesta aikajänteestä.

Rovaniemeltä luottamusmies vastasi, että nuoret ovat aktivoituneet päätöksenteossa, mutta valitettavasti luottamusmiesten asenne ei ole juurikaan muuttunut: ”*Toiseen nuorten järjestämään palaveriin tuli muistaakseni 5 luottamushenkilöä kaikista*” (L, Rovaniemi). Negatiivisessa vastauksessa viranhaltija puolestaan arvioi, että nuorten aktiivisuus ei ole kehittynyt positiiviseen suuntaan, ja esittää yhdeksi syyksi nuorisovaltuuston toimintakauden päättymistä ja nuorten elämäntilanteiden muutoksia, kuten koulujen vaihtumisia. Sotkamossa kaikki vastaajat olivat joltisenkin yksimielisiä siitä, että nuorten aktiivisuus ei ole lisääntynyt päätöksenteossa. Nuoret ovat sen sijaan olleet mukana talkoissa kunnostamassa nuorisotilaa. Eräs luottamusmies peräänkuuluttaa toiminnan ja aktiivisuuden jatkuvuutta:

> *Olisin toivonut myös nuorten osalta asian jälkiseurantaa, kun alku oli niin innostunut ja hyvä. Vaalien alla kaikki näyttävät olevan kaikkien puolesta. Esille tulleet asiat tulisi konkretisoida ja laittaa toteuttamisjärjestykseen.* (L, Rovaniemi)

8.3.6 Tilaisuuden jälkeiset konkreettiset vaikutukset aikuisten arvioimina

Aikuisilta kysyttäessä konkreettiset vaikutukset tulivat selkeämmin esille. Kahta vastausta lukuun ottamatta kaikki vastaukset voidaan luokitella positiivisiksi. Negatiivisetkin vastaukset olivat aiheeltaan hyvin samanlaisia. Paha mieli on johtunut siitä, että tilaisuudessa on otettu puheeksi jokin nuoria vaivannut asia, joka paikallislehtien kautta on tullut yleiseen tietoon, jolloin asian kanssa työskentelevät henkilöt ovat loukkaantuneet tai muuten närkästyneet kyseisestä keskustelusta. Näin tapahtui sekä Sotkamossa että Oulaisissa. Toisaalta molempiin esille nostettuihin asioihin tuli muutos, joten keskustelu on ollut tuloksekasta.

Positiivisiksi vaikutuksiksi viranhaltijat ja luottamusmiehet listasivat joitakin valtuustoaloitteita, lehtikirjoituksia, nuorisovaltuuston viestin viemisen kouluille ja asioiden viemisen kunnanhallitukselle asti.

> *Itse olen työstänyt nuorisovaltuuston toimintasääntöä nuorten kanssa ja se on menossa kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi tammikuussa. Muutenkin nuorisovaltuuston viestiä on viety aktiivisesti kouluille nuorisovaltuuston toimesta.* (V, Rovaniemi)

> *Esille nousseita asioita vietiin eteenpäin jo seuraavaan kunnanhallituksen kokoukseen ja osaan asioista luvattiin parannusta. Tilaisuuden ansiosta huomattiin, että Oulaisissa on vaikuttamisesta kiinnostuneita nuoria.* (V, Oulainen)

Aikuisten ja nuorten raportoimissa konkreettisissa vaikutuksissa on selkeästi eroja. Aikuisten vastauksista ilmenee, että joitain asioita on viety eteenpäin, jopa korkeimmalle poliittiselle päätöksentekotasolle asti. Nuoret sen sijaan eivät tiedä tätä. Tiedonkulkua pitäisi saada kehitettyä niin, että sekä tiedon tuottaminen että vastaanottaminen olisivat helpompi. Lienee ymmärrettävää, etteivät nuoret välttämättä lue valtuuston kokousten pöytäkirjoja. Toisaalta myöskään tiedontuottajalle ei voida sysätä kaikkea vastuuta tiedon jakamisesta. Yksi mahdollisuus olisi vaikkapa pöytäkirjan yhteyteen kirjoitettava pelkistetty tiivistelmä, joka voitaisiin lähettää nuorisovaltuustolle tai kouluille ja laittaa koulujen ilmoitustauluille tai käsitellä yhteisten tuntien yhteydessä tai vaikkapa aamunavauksissa.

8.4. Pitkän aikavälin vaikutuksia

Pitkän aikavälin vaikutuksia tarkastelen kahden kunnan – Jyväskylän ja Lavian – osalta. Näissä kunnissa on toteutettu teemahaastattelu noin puoli vuotta tai vuosi tilaisuuden jälkeen. Molemmissa kunnissa haastatteluihin osallistuivat tilaisuuteen osallistuneita nuoria sekä viranhaltijoita, joiden virat vaihtelivat nuorisotyöntekijästä sivistysjohtajaan. Sekä nuorilta että aikuisilta kysyttiin samoja kysymyksiä, jotka jakautuivat kahteen teemaan: aktiivisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin (ks. liite 4).

Haastatteluista esiin nousseita teemoja:

a) Tilaisuuden onnistuminen dialogin tasolla vaikutti paljon sekä nuorten että aikuisten vastauksiin noin puoli vuotta tilaisuuden jälkeen.

Laviassa, jossa tilaisuus itsessään ei ollut kovin onnistunut (ks. luku 8.1.5.), nuoret kuvailivat tilaisuutta hieman pitkäveteiseksi ja syyttivät itseään pikkuasioihin tarttumisesta: ”*Takerruttiin ehkä vähän liian pieniin asioihin ja meni siksi syyttelyksi*” (N, Lavia). Sen sijaan itse asetelmaa ja keskustelua nuoret pitivät hyvänä asiana: ”*Se oli mun mielestä ihan hyvä idea ja sillain niinku. Ehkä meillä vaan kaikki ne asiat ei ollut niin hyviä*” (N, Lavia).

Keskustelun paras puoli lavialaisten nuorten mielestä oli, että ”*Ehkä siinä oppi sitten senkin, että mitä ne päättäjät pystyy tekemään niille meidän toiveille. Että ei nekään niitä ihan sormia näpäyttämällä saa toteutettua*” (N, Lavia).

Jyväskylässä, jossa tilaisuus oli dialogin kannalta hyvin onnistunut, nuoret tunnistivat omista tuntemuksistaan riemua heti tilaisuuden jälkeen, mutta piakkoin tilaisuuden jälkeen myös pettymyksen, kun asiat eivät lähteneetkään etenemään hurjaa vauhtia:

> N1: *Niin tuota sillein hieno tunne, että vitsi nuo on oikeasti tulleet tänne ja vähän hieno juttu, mutta sitten se kuitenkin jotenkin laantui aika äkkiä. Siis sillain että..*
>
> E: *Osaatko sä sanoa mistä se johtui että se laantui?*
>
> N1: *No kun se oli vaan sillain, että mulle tuli sellainen oli, että ne vaan esitti, että niitä kiinnostaa, eikä niitä sitten kiinnostanutkaan.*
>
> N2: *Niin, se oli se tunne siellä, kun siellä oli, niin tuntui siltä että ne kuuntelee oikeasti, mutta sitten meni pari kuukautta, niin sitten ei kuunneltukaan enää. Sitten se vaan unohtu, se oli vaan joku vaalimainos.*
>
> N1: *Just niin, sitähän se oli, vaalimainosta. Se oli just siihen aikaan.*
>
> E: *No mistä se johtui, että tuli sellainen tunne, että se olikin vaan mainosta.*
>
> N2: *Kun mitään ei tapahtunut, jatkui samalla mallilla kuin se on ollutkin.*

Laviassa päällimmäiseksi tuntemukseksi oli siis jäänyt pettymys keskusteluun osallistuneisiin koulutovereihin, mutta jälkikäteen nuoret pystyivät havaitsemaan keskustelun hyvät puolet ja sen tarjoamat oppimisaspektin. Sen sijaan Jyväskylässä, jossa odotukset heti tilaisuuden jälkeen olivat kovat, nuoret tipahtivatkin pian maan pinnalle, kun eivät tunnistaneet kaikkia tilaisuuden jälkeen alkaneita muutosprosesseja.

b) Tilaisuuden onnistumiseen vaikuttavat sekä valmistautuminen että vapaaehtoisuus.

Laviassa paikalla olleet nuoret olivat suurimmaksi osaksi luokkien edustajia, jotka oli pakotettu paikalle. Sen sijaan paikallisesta nuorisoparlamentista ei ollut paikalla kuin ne, jotka ovat myös oppilaskuntatoiminnassa mukana. Kysyttäessä syytä tilaisuuden epäonnistumiseen, nuori vastasi, että ”*enstekskään kaikki nuoret, jotka siellä oli, ei varmaan oikein tienny mikä sen homman nimi on. Että mikä siinä on niin kuin tarkoituksena*” (N, Lavia). Jyväskylässä puolestaan nuoret olivat saaneet tiedon tilaisuudesta nuorisotyöntekijältä, joka myös oli valmistellut kirjalliset kutsut, jotka jaet-

tiin kouluille ja nuorisotiloille. Lisäksi tulevasta keskustelutilaisuudesta oli puhuttu nuorisofoorumin ja Nuorten Äänen kokouksissa. Valmistautumisen merkitys korostui nuorten vastauksissa: ”*Että nuoret – ja tottakai päättäjätkin – mutta ennen kaikkea nuoret tietäisi, mihin ne on tulossa. Osaisi sitten vähän valmistautua siihen*” (N, Jyväskylä).

Myös Lavian viranhaltijat korostivat samoja syitä epäonnistumiseen. Tässä tapauksessa yksi olennainen syy oli, että nuoret eivät tienneet, millaiset asiat kuuluvat kunnan hoidettaviksi. ”*Ja sitten se, että millä tavalla päätöksenteko toimii. Mihin ne pystyy vaikuttamaan. Että niillä on niin eri tasolla se niiden käsitys, kun kunta on niille jotain epämääräistä*” (V, Lavia).

Samanlaisia ajatuksia olen kirjannut muista syksyn 2008 kunnista. Vaikka kaikkien olisi toki hyvä osallistua tällaisiin tilaisuuksiin opetusmielessä, on ryhmän dynamiikan kannalta erittäin tärkeää, että osallistujat ovat paikalla omasta vapaasta tahdostaan.

c) Tilaisuuden käsittely nuorten vaikuttajaryhmässä on jäänyt aikuisen vastuulle.

Saman asian totesivat sekä Jyväskylän että Lavian nuoret. Samoin Laviassa viranhaltijat kertoivat, kuinka tärkeä rooli nuorisotyöntekijällä on siinä, että tieto lautakunnassa käsitellyistä asioista kulkeutuu nuorille asti.

d) Molemmat osapuolet toivoisivat toisen ottavan yhteyttä; nuoret sanovat, että aikuisten kuuluu pyytää heitä mukaan, kun taas aikuiset sanovat, että kiire on suurin estävä tekijä.

Sama ilmenee myös sähköpostivastauksista, joissa nuoret harmittelevat negatiivisissa vastauksissaan sitä, että loppujen lopuksi kukaan ei ole ollutkaan heihin yhteydessä.

e) Suureksi ongelmaksi nousee tiedonkulku.

Vaikka Jyväskylässä itse tilaisuus koettiinkin onnistuneeksi ja siellä saatiin aikaiseksi konkreettisia parannustoimenpiteitä, niiden etenemisestä kunnan koneistossa ei tullut tietoa takaisin nuorille päin.

”*Kyllä siitä tapahtumasta* (keskustelutilaisuudesta) *tuli tietoa, mä muistan ne isot lehtijutut, mutta sitten niistä mahdollisista seurauksista ja mahdollisista teoista ei kuulunut mitään*” (N, Jyväskylä)

Myös sähköpostivastauksista ilmenee sama ongelma. Vaikka asioita on lähdetty viemään eteenpäin tilaisuuden jälkeen, nuorilla ei ole siitä selkeää kuvaa.

f) Tilaisuuden onnistuminen ei näiden kahden kunnan perusteella vaikuta siihen, miten nuorten asema kunnassa kehittyy.

Laviassa nuorten vaikuttajaryhmä, nuorisoparlamentti, sai tilaisuuden jälkeen puhe- ja läsnäolo-oikeuden lautakuntiin. Kun kysyin asiasta, selvisi, että sivistysjohtaja oli pohtinut asiaa jo pidempään ja seurannut sivusta naapurikunnan osallisuushanketta ja päättänyt, että myös Laviassa nuoret päästetään lautakuntien kokouksiin. Nuorten ääni ei siis sellaisenaan ole tarpeeksi vahva, vaan sitä kannattelemaan tarvitaan aikuista.

9. Hankkeiden tulokset 2008–2011

Hankkeiden aikana laadittiin kirjallinen Menetelmäopas (ks. Nuoret palveluita arvioimassa 2010), joka on mahdollisimman yksinkertainen mallinnus menetelmästä ja sellaisenaan helposti kuntien käyttöön otettavissa. Menetelmäopasta testattiin koulutustilaisuuksissa, joissa koulutettiin kuntien viranhaltijoita ja nuoria. Heidän kommenttiensa perusteella Menetelmäopas hiottiin lopulliseen muotoonsa ja julkaistiin paperisena sekä sähköisenä vuonna 2010. Opas on saatavissa suomeksi ja ruotsiksi.

Tähän tutkielmaan kerätyn aineiston ja sitä koskevan analyysin pohjalta Menetelmäoppaaseen otettiin mukaan mallipohja etenemissuunnitelmalle, joka auttaa tilaisuuteen osallistuvia hahmottamaan, mitä on sovittu ja kenen vastuulla on asian eteenpäin vieminen (ks. liite 3). Etenemissuunnitelman ottaminen mukaan menetelmään teki siitä konkreettisemman ja myös viranhaltijoita sekä luottamushenkilöitä sitovamman, sillä tilaisuuden jälkeen jäi aina edes jokin kirjallinen dokumentti käsitellyistä aiheista. Lisäksi kuntia alettiin kannustaa laatimaan tilaisuudessa käsitellyistä teemoista kirjallinen raportti valtuustolle. Tällä pyrittiin siihen, että keskustelutilaisuudessa esiin nostetut aiheet todella pääsisivät poliittisen käsittelyn keskiöön, valtuuston esityslistalle. Raportin toimittaminen eteenpäin luottamushenkilöille ja hallintoon on vastaavan viranhaltijan vastuulla.

Vuonna 2008 keskustelutilaisuuksia oli 20 pilottikunnassa, joissa paikalla oli aina myös hankkeen edustajia. Hankkeessa olleen tauon takia vuonna 2009 tilaisuuksia oli vain 12 kunnassa. Vuonna 2010 niitä oli jo 35 kunnassa ja vuoden 2011 aikana tilaisuuksien määrä nousi vielä hieman: 38 kuntaa järjesti keskustelutilaisuuden nuorille. Tällä hetkellä 60 kuntaa järjestää tilaisuutta enemmän ja vähemmän säännöllisesti: osa vuosittain, osa puolentoista vuoden välein ja osa harvemmin (Gretschel ja Kauniskangas 2012, 11.) Mitä kauemmas pilotoinnista on tultu, sitä monimuotoisemmiksi tilaisuudet ovat tulleet. Kunnat ovat muokanneet menetelmää omiin tarpeisiinsa. Esimerkiksi Riihimäellä tilaisuuteen osallistuvat nuorten lisäksi myös päättäjät ja viranhaltijat jo aamusta saakka ja Jyväskylässä tilaisuus on liitetty kiinteäksi osaksi jokasyksyistä Vaikuttajaviikkoa.

Vuonna 2010 käsiteltyjä teemoja ja niiden vaikutuksia on tilastoitu hankkeen loppuraportissa. Tuolloin käsitellyistä asioista 10 % toteutui kokonaan ja 30 % toteutui osittain. 30 % aiheista ei toteutunut ollenkaan, 10 % ei toteutunut vuonna 2010 mutta nousi keskusteluun seuraavana vuonna ja viimeistä 10 %:a yritetään toteuttaa uudelleen myöhemmin. (Gretschel ja Kauniskangas 2012, 24–25.)

10. Johtopäätökset

Hankkeessa kehitetty nuorten kuulemisen työkalu on osoittautunut käytännössä varsin menestykselliseksi niissä kunnissa, joissa se on otettu käyttöön. Teorian tasolla keskustelutilaisuuspäivä vastaa hyvin deliberatiivisen demokratian vaatimuksiin. Se on keskusteleva, vaatii jokaiselta osanottajalta perusteluja ja antaa osallistujille mahdollisuuden muuttaa mielipidettään päivän kuluessa (Bogason 2004, 26–27).

Beitzin luokittelussa tämä menetelmä olisi mielestäni proseduraalinen ja deontologinen (Setälä 2003, 14), koska ottaen huomioon sen demokratiakasvatusaspektin, nimenomaan keskustelutilaisuus päivänä läpikäytävällä prosessilla on itseisarvoa. Päivän aikana nuoret oppivat sekä esittämään omat mielipiteensä että ottamaan huomioon toisten mielipiteet. Lopuksi heidän pitää vielä saada tiivistettyä ryhmän yhteinen mielipide, joka saattaa erota paljonkin yksittäisen osanottajan omasta mielipiteestä. Vaikka itse keskustelutilaisuusmenetelmä korostaakin konkreettisten tulosten aikaansaamista, on tilaisuuden prosessi demokratiakasvatuksen näkökulmasta opetuksellisesti tärkeä, koska sen aikana nuoret saavat kokea onnistumisen kokemuksia ja valtaantumista.

Mikäli keskustelutilaisuuspäiviä verrataan Barberin (1984) vahvan demokratian seitsemään ulottuvuuteen, ne täyttyvät melko hyvin. Suurin osa keskustelutilaisuuspäivissä esitetyistä parannus- ja kehitysehdotuksista ovat olleet hyvin konkreettisia ja suurelle joukolle näkyviä (*action*), kuten vaikkapa koulukyytien parantaminen tai terveydenhoitajan saaminen koululle. Nuoret esittävät asiansa julkisesti (*publicness*), omalla äänellään. Esitetyt asiat ovat tarpeellisia (*necessity*), koska ne ovat valikoituneet useiden erilaisten ajatusten joukosta kaikkein tärkeimmiksi (*choice, reasonableness*). Vaikka joukossa olisi ollut eriäviä mielipiteitä (*conflict*), nuoret ovat joutuneet selvittämään ne ennen asiansa esittämistä. Viimeinen kriteeri, tieteellisen tiedon puute (*absence of an independent ground*), on ilmiselvä näissä keskustelutilaisuuksissa.

Barberin seitsemäs kriteeri aiheuttaa myös sen, että keskustelutilaisuudet eivät täysin voi täyttää ideaalin puhetilanteen (Raisio ja Vartiainen 2011) kriteerejä, sillä tilaisuudessa käsillä oleva tieto ei ole faktatietoa. Alussa käsitellään nuorten omia mielipiteitä, jotka saattavat olla hyvinkin emotionaalisia. Myös keskusteluun osallistuvien päättäjien tieto saattaa olla värittynyttä, vaikkakin he esittävät sen hyvin perustellusti. Muilta osin Raision ja Vartiaisen (2011) esittämän ideaalin puhetilanteen tavoite on täyttynyt melko hyvin: ideaalissa puhetilanteessa lopputulemaan ei pitäisi vaikuttaa osallistujien ikä, yhteiskunnallinen asema tai mielipide, vaan pelkästään keskustelun aikana esitetyt faktat. Tämä on käynyt ilmi kaikissa niissä keskustelutilaisuuksissa, joita olen ollut havainnoimas-

sa. Nuoret esittävät hyvin vapautuneesti omat mielipiteensä, huolimatta siitä, kuka pöydän toisella puolella istuu. Tällöin on päästy hyvin lähelle ideaalia puhetilannetta.

Raisio ja Vartiainen (2011, 32) toteavat, että huolimatta siitä, aiotaanko deliberatiivisen keskustelun kautta syntyneitä päätöksiä käyttää suuntaa-antavasti vai toteuttaa sellaisinaan, olisi kaikkein oleellisinta, että kyseisestä asiasta päättävät elimet ilmaisisivat, miten ajatukset tullaan huomioimaan. Esimerkiksi valtionhallinnon kansalaisten vaikuttamiskanavaksi luomassa otakantaa.fi-verkkopalvelussa keskustelun annista kootaan yhteenveto, joka liitetään kyseisen hankkeen valmisteluasiakirjoihin. Juuri näihin tarkoituksiin hankkeessa kehitettiin tutkielman aineiston pohjalta etenemissuunnitelma (ks. liite 3 ja kuva alla). Näin voidaan varmistua siitä, että nuorten mielipide hioutuu konkreettisiksi toimenpiteiksi, jotka on mahdollista ottaa huomioon kunnallisessa päätöksenteossa. Tavoitteena on, että nuorten esittämä mielipide päätyisi kunnallisen hallinnon rakenteisiin saakka, eikä jäisi irralliseksi sanahelinäksi. Mikäli samanlainen kirjaus olisi vaikka vanhuksilta, eri palveluiden käyttäjiltä ja kulttuurijärjestöiltä, voitaisiin jokaisen ryhmän näkemyksiä verrata toisiinsa ja huomioida ne tarpeen mukaan päätöksenteossa.

Alla on pieni pätkä erään kunnan etenemissuunnitelmasta. Siinä näkyy, mitä asiaa on käsitelty ja missä aikataulussa ja kenen vastuulla asiaa viedään eteenpäin.

ASIA	KUKA TOIMII JA MITEN?	AIKATAULU	SEURANTA	KUKA TUKEE?
TET-viikot	-sivistysltk:n puheenjohtaja selvittää asiaa -asia otetaan käsittelyyn heti saman päivän ltk:n kokouksessa -seuraavaksi mahdollista muutosta käsitellään rehtoreiden kokouksessa viim. kahden viikon päästä -rehtorit tiedottavat oppilaskunnille ja nuorisotoimeen	-asia saattaa olla mahdollista muuttaa jo kevääksi -lisää tietoa viimeistään 2 viikon päästä	-oppilaat	-sivistysltk:n pj

Kuva 4. Ote erään kunnan etenemissuunnitelmasta

Vuoden 2008 syksyn tilaisuuksien selkeimpiä vaikutuksia nuorten vastausten perusteella on ollut tiedon lisääntyminen ja sitä kautta oman kiinnostuksen tai jopa aktiivisuuden kasvu sekä halu vaikuttaa oman elinympäristön asioihin. Tilaisuuksien vaikutus on siis tapahtunut emotionaalisella tasolla, joka on osallisuuden toinen ilmenemismuoto (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 17).

Osallisuudella on myös poliittinen puolensa (Kiilakoski, Gretschel ja Nivala 2012, 18–20), joka ei ilmene välttämättä itse tilaisuudessa, mutta joissakin tapauksissa tilaisuuden jälkeen. Nuoret kertovat liittyneensä nuorten vaikuttajaryhmiin ja vieneensä tärkeiksi kokemiaan asioita eteenpäin tilaisuuksien jälkeen. Tässä valossa nuoret ovat kokeneet tilaisuuden jälkeen saaneensa, jos ei valtaa, niin ainakin energiaa itselleen tärkeiden asioiden hoitamiseen. Osa vastaajista myönsi avoimesti, että vaikka tietoa tulikin lisää, toteutus on loppujen lopuksi itsestä kiinni, ja kaikki eivät jaksa nähdä vaivaa, joten uusi tieto ei välttämättä johtanut minkäänlaisiin tekoihin. Vaikutukset voisikin jakaa lyhyt- ja pitkäkestoisiin: lyhytkestoista vaikutusta on innostuminen ja kokemus tiedon lisääntymisestä, kun taas pitkäkestoista vaikutusta on esimerkiksi se, että nuorten vaikuttajaryhmä tilaisuudessa saamansa tiedon perusteella tekee aloitteen valtuustolle. Tällaisia vaikutuksia ei ole raportoitu juurikaan. Pitkällä aikavälillä emotionaaliset vaikutukset näyttävät jopa lässähtävän, kun nuoret havainnoivat, ettei dramaattisia muutoksia tapahdukaan heti.

Nuorten vastaukset heijastavat melko hyvin Grönlundin ja Pessin (2008, 134) havaintoa, että nuorilla on halu lähteä mukaan toimintaan, mutta sen muodon pitää olla nuorille sopiva. Tärkeää on kokea kuuluvansa ryhmään ja tehdä asioita yhdessä, mutta sitoutuminen toimintaan on melko laimeaa. Nykynuorille sopivampia toimintamuotoja olisivat mahdollisesti eripituiset projektit ja yhden asian liikkeet (Grönlund ja Pessi 2008, 134; Bogason 2004, 31). Keskustelutilaisuus tarjoaa mahdollisuuden erilaisten osallistuminen kokemuksien hankintaan. Positiivisissa palautteissa korostui nimenomaan tilaisuudessa koetut positiiviset tunteet, eli nuoret ovat havainneet vaikutuksen. Aikuisten asenteita arvioivissa positiivisissa vastauksissa nuoret nostivat esiin sen, että aikuiset jaksoivat tilaisuuden jälkeen paremmin kuunnella heitä. Eräässä syksyn kunnassa myös luottamushenkilö kirjoitti, että lautakuntiin valitut nuoret ovat olleet aktiivisia ja ottavat kantaa asioihin. Tällaisissa tapauksissa tilaisuudella on ollut vaikutus, joka on kantanut pidemmälle kuin vain joitakin päiviä tai viikkoja. Esimerkiksi pääsy lautakuntiin on Anderssonin mainitsemaa osallistumisen mahdollistamista korkeimmalla mahdollisella tasolla. Ne nuoret, jotka vastasivat innon laimentuneen tilaisuuden jälkeen, ovat kenties juuri niitä, jotka haluaisivat projektinomaista toimintaa ja nähdä tuloksia hyvin nopeasti. Toisaalta, joissain tilaisuuksissa sovitut asiat ovat edenneet vasta parin vuoden päästä itse keskustelutilaisuudesta, joten tilaisuus lienee siinä vaiheessa jo unohtunut kaikilta osanottajilta.

Selkein ongelma – tai epäkohta – liittyy nähdäkseni nuorten ja aikuisten erilaisiin näkemyksiin tilaisuuksien konkreettisista vaikutuksista. Joistain nuorten vastauksista nousee esiin, etteivät he TIEDÄ, mitä keskustelussa olleille asioille on tapahtunut sen jälkeen, kun ne ovat vaikuttajaryhmästä lähteneet eteenpäin. Kun nuorilta kysyttiin, miten he kokivat oman aktiivisuutensa ja aikuisten

asenteet tilaisuuden jälkeen, monet nuoret olivat vastauksissaan hyvin skeptisiä. Monissa vastauksissa korostui nuorten pettymys, kun päättäjiä ei ollut tullut paikalle tai nuoret kokivat, että päättäjille puhuminen oli ollut turhaa. Myös kontaktien puuttuminen tilaisuuden jälkeen kaihersi nuoria. Tällaisissa tapauksissa on tapahtunut epä-vaikuttamista, joka Bessantin (2004) mukaan johtaa pahimmillaan nuorten yhteiskunnallisen kiinnostuksen lopahtamiseen ja jopa syrjäytymiseen.

Kuten Anttiroiko (2002, 31) on esittänyt, uudenlaisten demokratiamuotojen varsinaisella muodolla ei ole väliä, vaan sillä, että ne ovat aidosti vaikuttavia. Nuorten ja päättäjien keskustelua voi tarkastella kovin monelta kantilta. Harisalo ja Aarrevaara (2006) jakavat puhekulttuurin rupatteluun, keskusteluun, väittelyyn ja dialogiin. Vain korkeimmalla tasolla, dialogin tasolla, voi nousta esiin uudenlaisia ajatuksia ja ratkaisumalleja. Dialogi myös aktiivisesti etsii ja ennen kaikkea sallii totutusta poikkeavat ajatukset. (Harisalo ja Aarrevaara, 2006.) Samoihin tavoitteisiin viittaavat artikkeleissaan myös verkostotutkijat Parker (2007) ja Keast et al. (2004), jotka esittävät verkostomaisen työskentelyn olevan uudenlaisia ajattelumalleja ja aktiivista orientaatiota käsillä olevaan asiaan. Verkostomaisen työskentelyn perustavoite on löytää tuttuihin asioihin uusia ratkaisuja. Tästä siis keskustelutilaisuuksissakin teoreettisesti voisi olla kyse: uudenlaisten ajattelumallien ja ratkaisujen aktiivisesta etsimisestä ja ennen kaikkea niiden hyväksymisestä.

Kuten Siurala (2007, 45) on muotoillut, nuorten palveluita ei tulisi tuottaa ”nuoria varten, vaan nuorten kanssa”. Juuri tähän keskustelutilaisuuksilla on pyritty. Monissa kunnissa onkin onnistuttu vaikuttamaan juuri oikea-aikaisesti, ennen kuin asioita on alettu edes valmistella. Näin voidaan varmistaa, että nuorten mielipide tulee aidosti huomioitua asian käsittelyssä.

Toisaalta myös vastakkaisia vaikutuksia on raportoitu. Keskustelutilaisuuden seurauksena nuoret ovat saaneet esimerkiksi puhe- ja läsnäolo-oikeuksia lautakuntiin. Se ei kuitenkaan ole tapahtunut nuorten omasta aloitteesta, vaan innostuneen viranhaltijan ajatuksesta. Näin ollen nuoret eivät ole käyttäneet omaa ääntään (ks. Gretschel ja Kiilakoski 2008), vaan aikaansaadut muutokset ovat lähteneet viranhaltijatasolta. Tältä osin toki mm. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tavoite on täyttynyt, muttei välttämättä kovin kestävästi.

Oman haasteensa lasten ja nuorten kuulemiselle tulee mahdollisesti tuomaan myös nyt valmisteilla oleva kuntauudistus. Mikäli kuntia yhdistetään entistä suuremmiksi yksiköiksi, miten ne tulevat huolehtimaan nuorten kuulemisesta. Nuorten elämässä tärkeintä ovat heitä lähellä olevat asiat, kuten koulu, harrastuspaikat ja kirjastot. Nuorilta tuskin voidaan odottaa niin laaja-alaista näkemystä, että he voisivat keskustella tällaisessa tapauksessa koko kunnan palvelutarjonnasta. Menetelmä kyl-

lä mahdollistaa esimerkiksi alueellisten keskustelutilaisuuksien läpiviemisen, joten ehkä tulevaisuudessa asioita tullaan käsittelemään kunnanosan tasolla. Luultavasti myös sähköisten vaikuttamiskanavien merkitys korostuu entisestään.

Teoreettiset ja nuorten raportoimat vaikutukset eroavat toisistaan melko lailla. Teoriassa nuorille olisi annettavissa valtaa, joka kohentaisi heidän asemaansa kuntalaisena merkittävästi (ks. esim. Gretschel ja Kiilakoski 2008). Jatkossa tilaisuuksiin osallistuvat nuoret kuitenkin vaihtunevat suurelta osin vuosittain. Onko heille siis joka vuosi hyvä vaikutus se, että he pääsevät tapaamaan kuntansa päättäjiä ja oppivat tunnistamaan heidät kasvoilta? Vai oppivatko nuoret vaatimaan itselleen enemmän valtaa? Kenen vastuulla on antaa nuorille valtaa? Näitä kysymyksiä joudutaan pohtimaan monissa kunnissa jatkossa, kun tietoisuus uusista toimintamalleista leviää. Toivottavat vaikutukset tulevat vaihtelemaan kunnittain sen mukaan, millainen nuorten vaikuttajaryhmän tilanne kussakin kunnassa kyseisellä hetkellä on. Osassa kunnissa nuorille tulee olemaan tärkeää luoda ensikontakti päättäjiin ja huomata heidänkin olevan ihmisiä. Niissä kunnissa, joissa nuorten kuuleminen on jo mallikkaasti järjestetty ja kontaktit luotu, voitaneen odottaa melkoisia uudistuksia, ja toivottavasti jopa vaatimuksia nuorison vaikuttajaryhmän aseman vahvistamisesta. Toisaalta nuorten ottaminen mukaan päätöksentekoon saattaa olla yhden ihmisen visio, joten pienetkin uudistukset saattavat johtaa suuriin muutoksiin monissa kunnissa.

Jotta nyt hieman alavireisiä vastauksia saataisiin muutettua positiivisemmiksi, on jatkossa äärimmäisen tärkeää panostaa tiedottamiseen. Se, että nuoret eivät tiedä, mitä keskustelutilaisuudessa käsitellyille asioille tapahtuu jatkossa, saa heissä aikaan ajatuksen, että mitään ei ole tehty. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä keskustelutilaisuuksilla on ollut hyvin vaikuttavia tuloksia.

Lähteet

Alasuutari, Pertti (1993): Laadullinen tutkimus, Vastapaino, Tampere

Andersson, Jari (2007): Vastustamaton esitys – millaista nuorten palvelumallia kannattaisin?, teoksessa *Nuoret eivät odota – Palvelurakenteen muutos nyt*, toim. Tarvainen, Tom, Pietiläinen, Ville ja Kuure, Tapio; Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki

Anttiroiko, Ari-Veikko (2002): Teledemokratian haasteet globalisaation aikakaudella; teoksessa *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus – Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämisek*si, toim. Kohonen, Kirsi ja Tiala, Toni; Sisäasiainministeriö, Helsinki

Barber, Benjamin (1984): Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age. University of California Press, USA

Bardy, Marjatta (2011): Hallinnollispoliittinen raporttitulva ja lapsuuden politiikka; teoksessa *Nuorten poliittinen ohjaus – strategista johtamista, kentän kasvavaa yhteistyötä vai latistuvaa osallistumista?*, toim. Paakkunainen, Kari & Suurpää, Leena; Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 43, s 13–15; pdf-julkaisu osoitteesta http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/ohjaus.pdf, haettu 20.5.2012

Barraket, J. (2008): Strategic issues for the not-for-profit sector, University of New South Wales Press, Sydney

Beetham, David (1996): Theorising Democracy and Local Government teoksessa *Rethinking Local Democracy*, toim. King, Desmond ja Stoker, Gerry; Macmillan Press, Hong Kong

Bessant, Judith (2004): Mixed Messages: Youth Participation and Democratic Practice. Australian Journal of Political Science, Vol. 39, No 2, s. 387–404

Black, Rosalyn; Walsh, Lucas & Taylor, Fiona (2011): Young people on the margins: What works in youth participation; Youth Studies Australia, Vol. 30, No 1

Bogason, Peter (2004): Local Democratic Governance: Allocative, Integrative, or Deliberative? teoksessa *Tampering with Tradition*, toim. Bogason, Peter; Kensen, Sandra ja Miller, Hugh T., Lexington Books, USA

Bohman, James (1996): Public Deliberation. Plurality, Complexity, and Democracy, MIT Press, Cambridge, Ma.

Cooke, Maeve (2000): Five Arguments for Deliberative Democracy; Political Studies 48:947–969

Dugan, M. (1996): Participatory and Empowerment Evaluation: Lessons Learned in Training and Technical Assistance; teoksessa *Empowerment Evaluation. Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability*, toim. Fetterman, D.M., Kaftarian, S.J. ja Wandersman, A., Sage, Thousand Oaks

Emslie, Michael (2012): It's Time; Youth Studies Australia, Vol. 31, No 1

Fishkin, James S. (2010): Response to Critics of When the People Speak: The Deliberative Deficit and What To Do About It, The Good Society 19:1, s. 68–76

Flöjt, Anu (1999): Nuoret ympäristön kehittäjinä – Nuorten Ääni -ryhmien menetelmäopas. Sisäasiainministeriön Osallisuushanke-katsaus, Helsinki

Glaser, B.G. ja Strauss, A.L. (1967): The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research, Aldine, Chicago

Gretschel, Anu (2002): Kunta nuorten osallisuusympäristönä – Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin; Jyväskylä Printing House, Jyväskylä ja ER-Paino Ky, Lievestuore

Gretschel, Anu (2004): Nuoret ja se virallisempi vaikuttaminen; teoksessa *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku – Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*, toim. Paakkunainen Kari, Edita, Helsinki

Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (2008): Lapset ja nuoret: kuntalaisia, subjekteja, toimijoita; teoksessa *Lapsella on oikeus osallistua, Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008*, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:20, Helsinki, s. 84–89

Gretschel, Anu & Kauniskangas, Eija (2012): Nuoret kuntapalveluja arvioimassa – Peruspalveluiden arvioinnin kehittämishankkeen 2009–2011 loppuraportti, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Helsinki

Gutmann, Amy ja Thompson, Dennis (1996): Democracy and Disagreement, Harvard University Press, Cambridge, Ma.

Harisalo, Risto ja Aarrevaara, Timo (2006): Keskustelu, väittely ja dialogi poliittisessa ja hallinnollisessa päätöksenteossa, Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/2006, s. 259–273

Herne, Kaisa ja Setälä, Maija (2006): Yksimielisyys, pluralismi ja kohtuullinen sopimus deliberatiivisen demokratian tavoitteina teoksessa *Demokratia ja poliittinen osallistuminen*, toim. Käkönen, Jyrki ja Paastela, Jukka; Tampereen yliopisto, Politiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis, Tampere

Hinton, R. (2006): Theorising Children's Participation: On Overview of International and Interdisciplinary Perspectives, background seminar paper, University of Edinburgh

Hirsjärvi, Sinikka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula (1997): Tutki ja kirjoita; Kirjayhtymä Oy, Helsinki

Horelli, Liisa (1994): Lasten näköinen elinympäristö. Kokemuksia yhdyskuntasuunnittelun, ympäristökasvatuksen ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan välisestä yhteistyöstä Kiteen Rantalan ala-asteella. Tutkimusraportti 3, 1994. Ympäristöministeriö. Helsinki

John, Mary (2003): Children's Rights and Power, Jessica Kingsley, Lontoo

Keast, R., Mandell, M.P., Brown, K., Woolcock, G.(2004): Network Structures: Working Differently and Changing Expectations. Public Administrative Review, Vol. 64, No. 3, s. 363–371

Kiilakoski, Tomi, Gretschel, Anu ja Nivala, Elina: Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi; teoksessa *Demokratiaoppitunti – Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*, toim. Gretschel, Anu ja Kiilakoski, Tomi; Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Helsinki, s. 9–33

Kimberlee, Richard (2008): Streets ahead on safety: young people's participation on decision-making to address the European road injury 'epidemic'; Health and Social Care in the Community, 16(3), s. 322–328

Korpinen, Sini (2009): Pilottihankkeen valmistelu, eteneminen ja järjestelyt; teoksessa *Nuorten vaikutusmahdollisuuksien arviointi 2008*, toim. Gretschel, Anu; Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Helsinki, s. 20–31

Koskela, Hannu (2007): Grounded theory; teoksessa *Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin*, toim. Syrjäläinen, Eija, Eronen, Ari ja Värri, Veli-Matti, Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere.

Kunnallisen nuorisotyön odotukset -selvitys (2008), http://www.alli.fi/sivu.php?artikkeli_id=1494, luettu 22.7.2008

Lapsi- ja nuorisopoliitikan kehittämisohjelma 2007–2011; pdf-julkaisu osoitteesta: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf; luettu 10.11.2011

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015; pdf-julkaisu osoitteesta: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi, luettu 15.5.2012

Mansbridge, Jane, James Bohman, Simeone Chambers, David Estlund, Andreas Føllesdal, Archon Fung, Christina Lafont, Bernand Manin ja José Luis Martí (2010): The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy, The Journal of Political Philosophy 18:1, s. 64–100.

Matthews, H., Limb M., Harrison L. Ja Taylor M. (1998): ’Local Places and the Political Engagement of Young People: Youth Councils as Participatory Structures’, Youth and Policy: The Journal of Critical Analysis 62, s 16–31

Menetelmäopas (2010): Nuoret palveluita arvioimassa – menetelmäopas nuorten vaikuttamis- ja kuulemiskäytäntöjen kehittämiseen, toim. Gretschel, Anu, Kauniskangas, Eija ja Helin, Essi, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Helsinki

Mertanen, Jorma (2011): Kuntien nuorisopoliittinen ohjaus – siis mikä?; teoksessa *Nuorten poliittinen ohjaus – strategista johtamista, kentän kasvavaa yhteistyötä vai latistuvaa osallistumista?*, toim. Paakkunainen, Kari ja Suurpää, Leena; Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 43, s. 100-104

Mill, John Stuart (1861/1958): Considerations on Representative Government, The Bobbs-Merrill Company Inc., New York

Morrell, Michael E. (2010): Empathy and Democracy: Feeling, Thinking, and Deliberation, The Pennsylvania State University Press: University Park, Pennsylvania

Nuoret kuntapalveluita kehittämässä -rahoitushakemus (2012): Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus, Oulu

PARAS demokratia – kohti kansanvaltaista uudistusta ja elävää lähidemokratiaa (2007); toim. Tero Manninen, Kuntaliitto; pdf-julkaisu osoitteesta:
http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p070503103905V.pdf, haettu 20.10.2008

Parker, Rachel (2007): Networked Governance or Just Networks? Local Governance of the Knowledge Economy in Limerick (Ireland) and Karlskrona (Sweden). Political Studies, vol. 55, No. 1, s. 113–132

Pateman, Carole (1970): Participation and Democratic Theory, Cambridge University Press, Cambridge

Percy-Smith, B. (2010): ’Councils, consultations and community: Rethinking the spaces for children and youn people’s participation’, Children’s Geographies, vol 8, no 2, s 107–122

Prout, A., Tisdall K., Davis J. Ja Hill M. (2006): Children, Young People Social Inclusion (Participation for What?), Policy Press, Bristol

Przeworski, Adam (1998): Deliberation and Ideological Domination; teoksessa Deliberative Democracy, toim. Elster, Jon; Cambridge University Press, Cambridge, s. 140–160

Raisio, Harri ja Vartiainen, Pirkko (2011): Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen – Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraatien toteuttamisesta Suomessa; Kuntaliiton verkkojulkaisu, Suomen Kuntaliitto; pdf-julkaisu osoitteesta:
http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=2636, haettu 25.3.2012

Ryynänen, Aimo (2000): Esipuhe teoksessa *Uutta osallisuutta pienin askelin – Osallisuushankkeen I vaiheen arviointi*; toim. Vuorela, Terho ja Veräväinen, Kristiina, Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Setälä, Maija (2003): Demokratian arvo – teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet; Gaudeamus, Helsinki

Siurala, Lasse (2007): Nuorille suunnattujen palveluiden koordinointi kunnassa; teoksessa *Nuoret eivät odota – Palvelurakenteen muutos nyt*, toim. Tarvainen, Tom, Pietiläinen, Ville ja Kuure, Tapio; Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki

Sutela, Marja (2002): Suoraa ja edustuksellista demokratiaa; teoksessa *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus – Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämisek*si, toim. Kohonen, Kirsi ja Tiala, Toni; Sisäasiainministeriö, Helsinki

Tesch, R. (1991): Software for qualitative researchers: Analysis needs and program capabilities; teoksessa N.G. Fielding & R.M. Lee (toim.)

Valkonen, Emilia (2008): Tanssia ja tahtipuikkoja – Selvitys Kantri ry:n toiminta-alueen nuorten vaikuttamismahdollisuuksista ja osallistumisinnokkuudesta; www.kantriry.fi, luettu 12.9.2008

Vesikansa, Sari (2002): Demokratia kouluissa ja nuorisotyössä; teoksessa *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina – Artikkeleita osallisuudesta*, toim. Gretschel, Anu; Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Wiberg, Matti (2005): Valta kunnassa, Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 58, Vammala

Verkkolähteet:

Kuntalaki 365/1995, www.finlex.fi, luettu 10.9.2008

Lapsen oikeuksien yleissopimus 60/1991, www.finlex.fi, luettu 8.11.2011

Lukiolaki 629/1998, www.finlex.fi, luettu 15.9.2008

Nuorisolaki 72/2006, www.finlex.fi, luettu 11.9.2008

Perusopetuslaki 628/1998, www.finlex.fi, luettu 15.9.2008

www.aloitekanava.fi, luettu 27.9.2008

www.kunnat.net, luettu 19.9.2008

www.nettinappi.fi, luettu 27.9.2008

www.otakantaa.fi, luettu 19.9.2008

www.vm.fi: http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/0107_kuntauudistus/index.jsp, luettu 19.5.2012

Liitteet

Liite 1. Työkirjapohja

Oletko tyytyväinen _____ ?

KYLLÄ	EI
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Mitä kehitettävää palvelussa on?

_____
_____
_____
_____

Liite 2. Puheenvuoropohja

Puheenvuoropohja

Keskustelutilaisuuden puheenvuorot voivat olla keskustelua avaavia kysymyksiä, väitteitä ja kannanottoja tai konkreettisia esityksiä siitä, kuinka asioita tulisi kehittää. Puheenvuorossa kannattaa keskittyä vain yhteen asiaan ja yhteen näkökulmaan, jotta puheenvuoro on yksinkertainen ja selkeä.

Kysymys:	**Väite:**
Kysymyksellä pyydetään lisäinformaatiota jostakin asiasta. Kysymyksen ei tarvitse sisältää tietoa omasta kannasta. "Onko totta, että..?" "Miten nuoret ovat olleet/ovat voineet olla mukana…?" "Mitä sille ja sille asialle kuuluu?"	Näkökannan jonkun asian tilasta voi ilmaista väitteen muodossa. Väite voi myös sisältää kannanoton asioiden kehittämisen tarpeesta ja siitä, mihin suuntaan asioita pitäisi kehittää. Väite haastaa kuulijoita pohtimaan asioita nuorten näkökulmasta sekä vertailemaan nuorten ja päättäjien näkökantoja samasta asiasta. "Meidän mielestämme se ja se asia on näin.."
Esitys: Esitys on suullinen puheenvuoro, joka esitetään suoraan päättäjille. Kaikki keskustelutilaisuudessa valmistellut puheenvuorot ovat esityksiä, eivät aloitteita. Esitys voi sisältää kysymyksen, väitteitä ja kannanottoja, mutta se eroaa em. siinä, että esityksessä on mahdollisuuksien mukaan mietitty, miten asia pitäisi ratkaista. Esitys sisältää ajatuksen kenen pitäisi toimia, minkä asian hyväksi, millaisin tavoittein, milloin, missä, ketä koskien, miten ja millä rahoituksella. Esitys voi alkaa esimerkiksi sanoin: "Meidän mielestämme se ja se asia pitäisi hoitaa näin…"	
Aloite: Keskustelutilaisuudessa suullisesti esitetyt ideat tai esitykset voi myöhemmin kirjata aloitteeksi. Aloitteeksi kirjoittaminen ja kuntaan lähettäminen takaa asialle keskustelutilaisuutta virallisemman käsittelyn kuntaorganisaatiossa	

Teema: _____

Puheenvuoro: _____

_____

Puheenvuoron esittäjä: _____

Liite 3. Etenemissuunnitelma

Asia	Kuka toimii ja miten?	Aikataulu	Miten seurataan?	Kuka tukee?	Muuta huomioitavaa (esim. mahdolliset yhteystyötahot, kustannukset…)

Liite 4. Teemahaastattelurunko nuorille ja aikuisille

1. Aktiivisuus

-Miltä tuntui heti tilaisuuden jälkeen? Entä 2, 4 tai 6 kk:n jälkeen? Ylämäkiä? Alamäkiä?

-Miten nuoret kutsuttiin paikalle?

-Mitä tilaisuudesta tiedettiin etukäteen?

-Mikäli aktiivisuutta syntyi, mihin se kehittyi tai mihin se tyssäsi?

2. Vaikutusmahdollisuudet

-Onko nuorille lautakuntapaikkoja?

-Miten nuvan kehittäminen on edistynyt?

-Mitä tapahtui heti tilaisuuden jälkeen? Etenivätkö asiat?

-Miltä itse keskustelu tuntui? Mikä oli parasta? Entä kamalinta?